

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Agnė Gedminaitė

Socialinio darbo studijų programa

Magistro darbas

**Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių
socialinių ryšių tyrimas**

Darbo vadovas: lekt. L. Gvaldaitė

Vilnius 2009

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
ĮVADAS.....	5
1. VAIKŲ GLOBOS SITUACIJOS APŽVALGA	
1.1 Vaikų globos samprata	7
1.2 Vaikų globos sistema Lietuvoje: situacija ir problemos.....	8
1.3 Socialiniai ryšiai ir jų vaidmuo socializacijos procese.....	13
1.4 Vaikų, netekusių tėvų globos, psychosocialiniai ypatumai.....	18
1.5 Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	22
2. TYRIMO METODIKA	
2.1 Tyrimo metodas.....	23
2.2 Tiriamieji ir jų atranka.....	24
2.3 Tyrimo eiga ir organizavimas.....	24
2.4 Tyrimo duomenų analizė.....	24
3. IŠ GLOBOS INSTITUCIJŲ IŠĖJUSIŲ JAUNUOLIŲ SOCIALINIŲ RYŠIŲ ANALIZĖ	
3.1 Savarankiško gyvenimo sunkumai.....	25
3.2 Globos ir palaikymo paieškos antriniame socialiniame tinkle.....	34
3.3 Socialinė atskirtis bendraamžių grupėje.....	41
3.4 Priklausymo ir identiteto ieškojimas biologinėje šeimoje.....	47
IŠVADOS.....	55
PASIŪLYMAI.....	57
LITERATŪRA.....	58
PRIEDAI.....	61

Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialinių ryšių tyrimas

Santrauka

Kiekvienais metais Lietuvoje tėvų globos netekusių vaikų skaičius nemažėja, didžioji jų dalis yra globojami instituciniuose globos namuose. Tačiau ir geriausiai organizuota globos institucija vaikui negali atstoti šeimos. Vaikų globos institucijose atlikti tyrimai rodo, kad dėl atskyrimo nuo tėvų, dėl nepalankių psichosocialinių gyvenimo sąlygų globos institucijose šie vaikai patiria nemažai socialinių, psichologinių sunkumų, jie sunkiau adaptuojasi visuomenėje. Tačiau apie tai, kokias problemas patiria iš globos įstaigų išėję vaikai, mokslinių darbų atlikta itin mažai.

Šio darbo tikslas – ištirti globos institucijose gyvenusių jaunuolių socialinius ryšius.

Tyrimo objektas – globos institucijose gyvenusių jaunuolių socialiniai ryšiai.

Tikslui pasiekti atliktas kokybinis tyrimas. Biografinio naratyvinio interviu metodu buvo apklausti keturi jaunuoliai. Tyrimu siekta nagrinėti respondentų pirminių bei antrinių ryšių tinklą, atskleisti, kokias socialinių ryšių problemas, savarankiško gyvenimo sunkumus jie patiria, išėję iš globos institucijos.

Tyrimo rezultatai parodė, Lietuvos vaikų globos sistema yra nepalanki vaikų pozityviai socializacijai. Išėjus iš globos institucijos, jaunuoliams sunku spręsti savarankiško gyvenimo problemas, integruotis švietimo sistemoje, darbo srityje, jie sunkiai geba užmegzti ir palaikyti emociškai artimus santykius. Socializacijos procese didžiausią įtaką turi individo socialiniai ryšiai, tačiau itin svarbios ir individo asmenybės savybės. Tačiau dažnai jaunuoliams būdingas pasyvumas, nepasitikėjimas savimi arba savo jėgų pervertinimas, priklausymas nuo kitų. Nepaisant neigiamos patirties, silpnų ryšių, respondentams itin svarbus ryšys su savo šeima, ypač tėvais. Pastebima, kad iš globos institucijų išėjusiems jaunuoliams yra sunku adaptuotis, užmegzti artimus ryšius su savo bendraamžiais, kurie augo šeimoje. Dėl šios priežasties jie siekia išsaugoti jiems svarbų ryšį su globos institucijos ugdytiniais, su kuriais juos jungia bendra patirtis. Tačiau dėl tokio šių jaunuolių gyvenimo būdo jiems iškyla socialinės atskirties rizika. Tuo tarpu jaunuolių antriniai ryšiai yra silpni, juose jaunuolių socialiniai vaidmenys dažnai yra sutrikę, o antriniuose ryšiuose jie siekia globos ir rūpesčio, kurį kažkada turėjo globos institucijoje.

Šios problemos rodo, kad yra itin svarbu ne tik tobulinti vaikų globos sistemą Lietuvoje, bet ir plėtoti paslaugas, siekiant padėti jiems įsitvirtinti savarankiškam gyvenime.

The Survey of the Social Ties of the Youth from Sheltered Housing

Summary

Each year the number of children who deprived of parental care has not decreased in Lithuania and the majority of them live in foster institutions. However, the best-organized foster institution can not substitute the family. The researches on foster institutions show that because of separation from parents, negative psycho-social living conditions in foster institutions these children experience the number of social, psychological problems, difficulties of adaptation. But there is not enough analysis about problems the youth experience from sheltered housing when they leave foster institutions.

The aim of this work is to survey the social ties of the youth from sheltered housing.

The object of the analysis is the social ties of the youth from sheltered housing.

Consequently, the qualitative research was done. Four youths were interviewed according to the biographical method. The aim of this survey was to investigate the system of social ties, to detect the problems of the social ties and the difficulties they experience in substantive live after leaving the foster institution.

The results of survey show that the system of sheltered housing does not set up eligible conditions for positive socialization of youth. Young people find many difficulties in having independent life, education system, to strike up and keep close relations. The personal features of the individual are as important as the social relations in the process of socialization. However, passivity, distrust or overestimate of oneself and dependence on others is typical of the youth from sheltered housing. Despite the negative experience and cold relations, it is very important the tie of the family, especially with parents, for the respondents. It is noticed the difficulty to find and keep friendship with contemporaries who were raised in families. Therefore, it is so important for the youth to be fellows with others from the foster institution. Because of that fact they may get in trouble to be in the disjuncture of the society. It goes without saying, the secondary relations are weak, social roles are mixed and they look for the care and protection they used to have in the foster institution.

The problems indicate not only the necessity to improve the system of sheltered housing in Lithuania, but also to develop the service which can help them to reach the best independent life-style.

ĮVADAS

Problemos aktualumas. Formuodama vaiko gerovės politiką Lietuvos valstybė remiasi Jungtinių tautų Vaiko teisių konvencijos principinėmis nuostatomis. Viena svarbiausių Lietuvos politikos dėl vaikų sričių yra tėvų globos netekę vaikai, jų teisių įgyvendinimas. Tačiau vaiko globą nepakanka reglamentuoti vien įstatymais, būtina sukurti veiksmingą globos sistemą, įgyvendinant visapusišką ir kvalifikuotą pagalbą tėvų globos netekusiems vaikams.

Socialinės ir ekonominės šalies problemos lemia tai, kad kiekvienais metais tėvų globos netekusių vaikų skaičius nemažėja. Iki šių metų Lietuvoje tokių vaikų kasmet pagausėdavo apie 3 tūkstančiais. Praėjusių metų duomenimis tėvų globos netekusių vaikų skaičius nežymiai sumažėjo: per 2008 metus tėvų globos neteko 2691 vaikas. Šiuolaikinė vaiko globos koncepcija orientuota į globą šeimoje, manant, kad ji yra efektyviausia teikiant pagalbą tėvų globos netekusiems vaikams. Tačiau ne visi vaikai turi tam galimybę, kita vertus, dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių mažai tikėtina, kad visiems vaikams atsirastų reikiamas globėjų skaičius. Tokios socialinės pagalbos vaikui sistemos formavimosi procesas vyksta gana lėtai. Dėl šios priežasties didžioji jų dalis jų dalis gyvena stacionariose globos institucijose.

Šeima – pirminė ir svarbiausia institucija socializacijos procese. Vaikystės tyrėjų teigimu, tėvų meilė vaikui, rūpestis juo, šeimoje susiklostę socialiniai ryšiai yra pagrindas vaiko augimui, raidai ir tobulėjimui, jo socializacijai. Šeimoje pradėtos individo santykių su kitais žmonėmis užuomazgos nulemia ir jo ateities ryšius – santykius su kitais žmonėmis, su savimi, su pasauliu. Šiuo atžvilgiu tėvų globos netekusių vaikų gyvenime šie procesai vyksta apsunkintai.

Vaikų globos problemų aktualumas atsispindi vyriausybės veikloje. 2005 m. LR Vyriausybė patvirtino Vaiko gerovės valstybės politikos strategiją ir jos įgyvendinimo priemonių 2005-2012 m. planą. Tarp strategijoje nustatytų vaiko gerovės valstybės politikos prioritetų išskiriamas vaiko gerovės institucijų sistemos tobulinimas. 2007 m. įtvirtintas vaiko (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 m. planas, kuriuo siekiama tobulinti vaiko globos sistemą, kad ji atitiktų globojamo vaiko geriausius interesus. Visgi šie vyriausybės sprendimai mažai pakeitė dar tarybiniais laikais sukurtą vaikų globos sistemą.

Pastaraisiais metais Lietuvoje buvo atlikta nemažai tyrimų, susijusių su vaikų globa (Braslauskienė 2000; Žukauskienė, Leiputė, 2002; Goštautas, Pakrošnis, Čepukienė, 2004; Snieškienė, Dumbliauskaitė, 2005 ir kt.). Tyrimai rodo, kad dėl atskyrimo nuo tėvų patirties, nepalankių psichosocialinių gyvenimo sąlygų globos institucijose šie vaikai patiria nemažai

socialinių, psichologinių sunkumų, jie sunkiau adaptuojasi visuomenėje. Netinkamų vaikų globos, ugdymo sąlygų pasekmės ypač išryškėja kuomet jaunuoliai palieka juos globojusią instituciją: šiai jaunimo grupei kyla nemažai sunkumų mokslo, darbo srityse, neretai jie išitraukia į priklausomybes, nusikalstamą veiklą. Patirtis ir negausūs statistiniai duomenys rodo, kad ši jaunimo grupė patiria nemažai gyvenimo sunkumų, jų gyvenimo kokybė yra žymiai mažesnė. Taigi, nors Lietuvoje yra skiriama nemažai dėmesio tėvų globos netekusiems, tačiau visgi yra itin stokojama tyrimų, įvertinančių iš globos institucijų išėjusių jaunuolių gyvenimo kokybę, jų patiriamus savarankiško gyvenimo sunkumus. Todėl siekiant efektyvinti valstybės pagalbą vaiko globos srityje, svarbu tirti ne tik globos institucijų, bet ir iš jų išėjusių globotinių gyvenimo aspektus.

Vaikų globos problematika itin reikšminga socialinio darbo sričiai. Ši problema aktuali ne tik globos sistemoje, bet ir kitose srityse dirbantiems socialiniams darbuotojams, kadangi globos institucijų auklėtiniai, išėję iš globos institucijos, nesugebėdami sėkmingai adaptuotis gyvenime ir patirdami nemažai socialinių problemų, neretai tampa kitų socialinių tarnybų klientais. Tėvų globos netekusių jaunuolių problemos aktuali ir darbo autorei, kuriai profesinėje socialinio darbo veikloje teko susidurti su nemažai jaunuolių iš globos institucijų bei išėjusių iš jų. Pastebėtas šių jaunuolių socialinis pažeistumas, jiems aktualios gyvenimo problemos paskatino gilintis į globos sistemos problematiką.

Tyrimo išvados ir pasiūlymai galėtų būti naudingi profesionalams, dirbantiems tiesioginį darbą su tėvų globos netekusiais vaikais ir iš globos institucijų išėjusiais jaunuoliais. Tyrimo išvados galėtų būti reikšmingos sprendžiant vaikų globos problemas, reorganizuojant vaikų globos sistemą bei kuriant naujas socialines paslaugas iš globos institucijų išėjusiame jaunuoliams.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Ištirti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialinius ryšius. Šiam tikslui pasiekti buvo keliami tokie uždaviniai: 1) apžvelgti Lietuvos vaikų globos sistemos ypatumus ir trūkumus; 2) aptarti tėvų globos netekusių vaikų psichosocialinius ypatumus; 3) ištirti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių pirminius ryšius; 4) ištirti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių antrinius ryšius; 5) išsiaiškinti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialinės integracijos ypatumus.

Tyrimo metodas. Tikslui pasiekti buvo pasirinkta taikyti kokybinį tyrimą – biografinį, naratyvinį interviu. Šio metodo pasirinkimą lėmė tai, kad iki šiol yra itin mažai tyrimų iš globos institucijų išėjusių jaunuolių problematikos tema. Antra, manoma, kad socialinius ryšius yra sunku įvertinti kiekybiškai. Todėl tokiu tyrimo būdu galima geriausiai pasiekti keliamą darbo tikslą.

1. VAIKŲ GLOBOS SITUACIJOS APŽVALGA

1.1 Vaikų globos samprata

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, buvo pradėtas formuoti naujas valstybės požiūris į šeimą, vaikus, tuo pačiu keitėsi ir valstybės požiūris į globos sistemą, jos problemas. Šiais klausimais buvo pradėta kurti nauja įstatyminė bazė, pradėtos globos sistemos reformos, siekiant sukurti alternatyvius nepilnamečių globos ir rūpybos institutus. 1995 metų liepos 3 d. Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo JT Vaiko teisių konvenciją, skirtą vaiko teisių apsaugai užtikrinti. Jos pagrindu buvo pradėta kurti nauja vaiko globos sistema.

Ratifikavusi JT Vaiko teisių konvenciją valstybė įsipareigojo užtikrinti visapusišką paramą vaikams, kurie dėl socialinių, ekonominių, moralinių priežasčių neteko vaikų globos. Įgyvendinat šią nuostatą, vaiko globa tapo viena iš svarbiausių vaiko gerovės klausimų. Norminiai ir sisteminiai vaiko globos pagrindai buvo suformuoti, kuriant LR vaiko globos įstatymą (Žin., 1998, Nr. 35-933). Jame apibrėžtos vaiko globos sąvokos, jos tikslai ir uždaviniai, globos steigimo principai, formos bei rūšys, apibrėžti globos nustatymo ir pasibaigimo pagrindai. Vaiko globa (rūpyba) apibrėžiama kaip „likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam ar juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdyimas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems“ (Žalimienė L., 2007, p. 17). 2000 m. įsigaliojus naujam LR Civiliniam kodeksui, šalia globos sąvokos atsirado rūpybos sąvoka. Reikia paminėti, kad pagal Civilinį kodeksą vaiko globa nustatoma neveiksniam asmeniui, šiuo atveju vaikui iki 14 metų, o rūpyba – ribotai veiksniam asmeniui, t.y. vaikui sulaukusiam 14 metų (LR Civilinis kodeksas, 2000). Taigi šios sąvokos vaiko atžvilgiu skiriasi tik teisiniu aspektu, t.y. nuo keturiolikos metų vaikas įgyja dalinį veiksnumą. Kadangi globos ir rūpybos sąvokos iš esmės savo tikslais ir uždaviniais nesiskiria, šiame darbe vartojama tik globos sąvoka.

Vaiko globos tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų augti, vystytis ir tobulėti (LR Civilinis kodeksas, 2000). Taigi, pagrindinis vaiko globos ir rūpybos tikslas – vaiko gerovė. Ji suprantama kaip „organizuota socialinių paslaugų ir institucijų sistema, sukurta padėti individams ir grupėms pasiekti patenkinamus gyvenimo, sveikatos ir asmeninių bei socialinių ryšių standartus, kurie leistų jiems išplėtoti visus sugebėjimus ir pagerintų gyvenimo kokybę harmoningai su jų šeimų ir bendruomenės poreikiais“ (G. Kvieskienė, Indrašienė, 2008).

Vaiko globos organizavime ir imantis bet kokių veiksmų, susijusių su juo, yra svarbu atsižvelgti į svarbiausią kriterijų – vaiko interesus. Vaiko interesai – tai įstatymais apibrėžtos vaiko teisės ir galimybės jas įgyvendinti. Jas reglamentuoja JT Vaiko Teisių konvencija ir LR Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (Žin., 1996, Nr. 33-807). Siekiant užtikrinti vaiko globos tikslo ir uždavinių įgyvendinimą vaiko globos organizavime, būtina laikytis vaiko globos nustatymo principų. Pagal LR Civilinį Kodeksą vaiko globos steigimo principai yra penki (Padebinskienė R., 2004): vaiko interesų pirmumas, pirmumo teisė globėjais tapti turi vaiko artimieji giminaičiai, prioritetas vaiko globai šeimoje, brolių ir seserų neišskyrimas nustatant globą, vaiko teisė išreikšti savo nuomonę.

1.2 Vaikų globos sistema Lietuvoje: situacija ir problemos

Siekiant būdų priartinti vaikų globos sistemą prie šeimos aplinkos, skatinama vaikų globa šeimoje, steigiami nedideli vaikų globos namai, šeimynos, laikinosios globos namai. Pastebima, nors Lietuvos globos sistemoje pradėjo vyrauti bendruomeninė globa, tačiau dar nėra pasiekti šios struktūros gerinimo rodikliai – stacionarios globos mažėjimas ir jos veiksmingumas (Padebinskienė R., 2007).

Statistikos departamento prie LR Vyriausybės duomenimis, Lietuvoje esančių stacionarių globos (rūpybos) įstaigų skaičius nuo 2005 metų iki šiol nepakito ir juose globojamų vaikų skaičius išlieka panašus: 2005 metais globos institucijose gyveno 5838 vaikai, iki 2007 metų jų skaičius pakito nežymiai – globojami 5753 vaikai. Paskutinių metų duomenimis, tėvų globos netekusių vaikų skaičius nežymiai sumažėjo: pastaraisiais metais tokių vaikų Lietuvoje kasmet pagausėdavo 3 tūkstančiais, tuo tarpu per 2008 metus tėvų globos neteko 2691 vaikas. Visgi, nors bendras globojamų vaikų skaičius pakito mažai, tačiau procentine išraiška institucijose globojamų vaikų skaičius didėja (2005 m. 41 proc. visų vaikų, nustačius globą, buvo apgyvendinti vaikų globos namuose, 2006 m. vaikų globos institucijose buvo globojami 43 proc. visų vaikų). Lyginant su šeimyniniais globos namais, matyti, kad jų skaičius pastaraisiais metais net tik kad ne auga, bet mažėja, o globojamų vaikų skaičius jose išlieka panašus. 2004 metais Lietuvoje buvo įsikūrę 40 šeimyninių globos namų (juose gyveno 309 vaikai), iki 2007 metų jų lieka 35 (globojami 258 vaikai).

Taigi Lietuvos globos sistemoje pokyčiai vyksta itin nežymiai. Autorė pabrėžia, kad pagrindinės to kliūtys yra platus stacionarių globos įstaigų tinklas, šių įstaigų darbuotojų

pasipriešinimas, siekiant išsaugoti darbo vietą, platus stacionarios globos įstaigų tinklas, šeiminės globos organizavimo įstatyminės bazės nepakankamumas (Padebinskienė R., 2007).

1. Dar tarybiniais laikais sukurta institucinės globos sistema mažai pakeitė Lietuvos Respublikos vaiko globos įstatymo įtvirtinimas. 1997 m. vykdant administracinę reformą, valstybės vaikų globos namai buvo perduoti apskričių pavaldumui, kurios nesiėmė iniciatyvos reformuoti minėtų institucijų. 2007 m. LR Vyriausybė priėmė nutarimą dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2012 m. plano patvirtinimo (Žin., 2006, Nr. 112-4273).

Pagrindinis strategijos tikslas – „atsižvelgiant į vaiko interesus ir poreikius, sudaryti sąlygas vaikui augti biologinėje šeimoje, o netekusiam tėvų globos vaikui – tinkamas globos (rūpybos) ar įvaikinimo sąlygas, kurios atitiktų geriausius vaiko interesus ir poreikį augti šeimos aplinkoje arba aplinkoje, artimoje šeimai, tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje“. Nepaisant naujos įstatyminės bazės kūrimo, problemų vaikų globos klausimu nemažėja.

Lietuvos vaikų globos sistemoje vis dar ryškus posovietinių laikų palikimas. Ryškiausias to pavyzdys – instituciniai globos namai. 1992 metais pradėta reforma, kuria internatinės mokyklos buvo perorganizuotos į globos namus. Ja siekta pagerinti globojamų vaikų gyvenimo sąlygas, leisti jiems mokytis su vaikais iš šeimų. Visgi globos sistemos reorganizacijos reformos neišsprendė globos institucijų izoliacijos problemas. Dėl subjektyvių ir objetyvių priežasčių globos institucijų jaunuoliai dažniausiai renkasi tas ugdymo įstaigas, kuriose ugdytinių daugumą sudaro tos pačios globos institucijos vaikai. Tai užkerta jiems galimybę įgyti patirties iš šeimose augančių vaikų, adaptuotis jš tarpe.

Nors organizuojant tėvų globos netekusių vaikų globą yra teikiamas prioritetas globalai šeimoje ar, nesant tam galimybių, artimoje šeimai aplinkoje, situacija rodo, kad Lietuvoje vis dar vyrauja tarybiniais laikais įkurti dideli instituciniai vaikų globos namai. Juose yra globojamas didelis skaičius vaikų, o šių globos institucijų aplinka yra tolima šeimos namų aplinkai. Tokios institucinės globos sąlygos užkerta kelią globos namų ugdytinių pozityviai socializacijai, savarankiško gyvenimo įgūdžių įgijimui. 2005 m. stacionariose globos įstaigose atlikto tyrimo duomenimis, globos institucijoje nėra sudaromos sąlygos mokytis naudotis pinigais, įgyti būtinųjų buitinių įgūdžių, prisiimti atsakomybę už savo sprendimus. Gyvendami įstaigoje vaikai dažniausiai neturi galimybių įgyti net paprasčiausių buitinių įgūdžių – maistas jiems yra pateikiamas valgyklose, jį ruošia virėjos, o vaikai netgi neturi teisės įeiti į virtuvės patalpas dėl esamų higienos normų, kurios

griežtai reglamentuoja valgio gaminimo tvarką ir nenumato vaikų dalyvavimo šiame procese.

Kaip jau minėta, vienas svarbiausių globos (rūpybos) uždavinių yra padėti globojamam vaikui įveikti socializacijos trikdžius, įtraukti jį į visuomeninį gyvenimą, parengti jį savarankiškam gyvenimui. Tačiau šiose srityse galima išvelgti nemažai problemų.

Analizuodama tėvų globos netekusių vaikų globos ir ugdymo institucijoje problemas, I. Leliūgienė pabrėžia, kad jos kyla tiek iš globojamojo vaiko apsunkintos situacijos, tiek iš nepakankamo jo ugdymo globos institucijoje (Leliūgienė I., 2002). Kaip pagrindines problemas autorė įvardija:

- Vaikų socialinę dezadaptaciją, negatyvumą įsisavinant socialinius vaidmenis;
- Netinkamas auklėjimo globos institucijoje priemonės;
- Kvalifikuotų specialistų globos institucijose trūkumą;
- Visuomenės atsiribojimą nuo globojamų vaikų ir neigiamą požiūrį į juos.

Vaikai iš šeimos paprastai yra paimami kraštutiniais atvejais, kai kyla grėsmė vaiko saugumui, ir atiduodami globėjams arba nukreipiami institucinei globai (Vileikienė E., 2002). Tačiau tai, kad daugiausiai vaikų į globos instituciją patenka iš socialinės rizikos šeimų rodo iki tol teiktą nepakankamą socialinių tarnybų pagalbą biologinei vaiko šeimai.

Vaikams patekus į globos instituciją, yra skiriama per mažai dėmesio tikslui gražinti jį į šeimą. 2007-2008 metais LR Valstybės kontrolė atlikto audito Vaiko teisių apsaugos vykdymas, kurio ataskaitoje išreiškia susirūpinimą dėl mažai kintančios vaikų globos sitemos. „Valstybiniai auditoriai, įvertinę vaiko globos ir rūpybos organizavimą konstatavo, kad iki šiol nėra nustatyto konkretaus termino, kiek gali tęstis vaiko laikinoji globa ir rūpyba. Todėl neretai globos institucijos vaikui tampa ilgalaikiais namais, o ne laikinos priežiūros priemone“. Audito ataskaitoje pabrėžiama, kad vaiko apgyvendinimas globos institucijoje turėtų būti tik laikina priemonė, ieškant būdų gražinti vaiką į biologinę šeimą, skirti ilgalaikę globą, ieškoti globos šeimoje būdų ar įvaikinimo galimybių (http://www.vkontrolė.lt/naujienos_pranesimas.php?558). Deja, mūsų šalyje, kaip ir daugelyje kitų Europos šalių, vis dar skiriama per mažai lėšų, kad galima būtų sutelkti jėgas padedant biologinei vaiko šeimai įveikti sunkumus, ugdyti jų tėvystės įgūdžius ir taip gražinti į šeimą. Visgi, biologinė šeima – pirminė ir svarbiausia institucija net ir tėvų globos netekusiam vaikui. Todėl itin svarbi problema yra tai, kad patekus į globos instituciją vaikų ryšiai su savo šeima, giminėmis nutrūksta. Vaikų globos institucijos dėl savo veiklos, darbuotojų skaičiaus trūkumo bei kitų subketyvių ir objektyvių priežasčių, nėra pajėgios teikti socialines paslaugas tėvų globos netekusių vaikų šeimoms, siekiant palaikyti vaikų-tėvų ryšį, sudarant sąlygas vaikų gražinimui į

šeimą.

Globojami vaikai be abejonės patiria daugiau neigiamos socializacijos situacijų nei kiti vaikai. Į vaikų globos namus patenkantys vaikai su savimi atsineša ankstesnio gyvenimo pasekmes: neigiamus patyrimus, o kartu jais ir nepasitikėjimą, kaltę, savarankiškumo stoka, asocialaus elgesio tendencijas (Matulienė K., 1997). Dėl šios priežasties likusiems be tėvų globos vaikams reikalinga įvairiapusiškesnė ir kokybiškesnė pedagoginė ir psichologinė pagalba. Tačiau pastebima, kad globos institucijose stinga socialinių pedagogų, dar labiau psichologų, be kurių institucinės globos veikla mažai veiksminga (Padebinskienė R., Černiauskas R., 2007).

Tam, kad tokios pagalbos teikimas būtų užtikrintas, reikalinga gerai organizuota vaiko globos sistema (Kvieskienė G., Pabedinskienė R., 2002). Itin svarbus globos institucijos uždavinys turėtų būti asocialaus elgesio prevencija. B. Bitinas pabrėžia, kad pagrindine elgesio prevencijos prielaida turėtų būti orientavimasis į pozityvų ugdymo tikslą (Bitinas B., 2004).

Tuo tarpu gyvenimas globos institucijoje yra formalus, susaistytas režimu, taisyklėmis, o auklėjimas čia grįstas paliepimais, draudimais, bausmėmis. Tai atsiskleidžia R. Braslauskienės tyrime (2000) nustatyti šeimių vaikų ugdymo ypatumai:

- vaikų aktyvumą, savarankiškumą sąlygoja pedagogų taikomos skatinimo formos;
- formalūs, abejingi, šalti pedagogų ir vaikų tarpusavio santykiai, pedagoginės etikos ir profesionalumo stoka lemia jų tingumą, konfliktiškumą, triukšmingumą, melavimą, necenzūrinę kalbą. Jų nedrausmingumą, išūlumą sąlygoja pedagogų abejingumas, fizinės bausmės, objektyvumo stoka koreguojant vaikų elgesį ir nepagrįstas skubotumas priimant sprendimus (neigiami veiksniai);
- vaikų nepagarba pedagogui iššaukiama nemotyvuotais reikalavimais vaikams, perdėtomis pedagogų ambicijomis, noru valdyti, pasitikėjimo ir pagarbos vaiko jausmams stoka;
- pedagogai, dėl neaiškiai suvokiamų auklėjimo tikslų, nevieningai gilinasi į ugdytinių privalumų ugdymo procesą (neigiami veiksniai).

Toks formalus disciplinavimas kelia didelį susvetimėjimo pavojų. Antra, išskyla problema dėl pozityvaus elgesio formavimosi: nesant teigiamiems artimiems santykiams su suaugusiais, vaikai tik „formaliai“ taisyklių laikosi, jaunuoliai neinteriorizuoja jų, todėl neigiamas elgesys gali dažnai atsinaujinti, nelikus kontrolės iš globos institucijos. Todėl globos institucijose auklėjimas turėtų būti grįstas humanizmu ir profesionalumu, artimu vaiko-suaugusiojo ryšiu, per kurį vaikas natūraliai mokytųsi, kaip teisingai orientuotis gyvenime (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007). 2005 m. globos institucijose atlikto tyrimo duomenimis, nors moderni darbo su tėvų globos netekusiais vaikais skiriasi nuo sovietiniais laikais išsisknijusio supratimo ir darbo specifikos:

akcentuoja vaiko gebėjimų prisitaikyti prie aplinkos vystymą, ryšių su visuomene atnaujinimą ir integraciją į ją, pagalbą įveikiant traumų sukeltas pasekmes, koreguojant emocinius ir elgesio sutrikimus. Tačiau modernioji samprata ir praktikoje taikomi darbo su globojamais vaikais metodai skiriasi. Pagrindinė priežastis, palaikanti senosios sistemos veikimo ir darbo principus ir stabdanti modernizacijos procesus, yra ilgas metis globos sistemoje dirbantys asmenys, kurie taiko tradicinius atgyvenusius darbo su vaikais metodus.

„Vaikų socialinio ugdymo rizikos veiksniai yra tiesiogiai susiję su nepakankama pedagogų kvalifikacija ir neprofesionalių išteklių skirstymu“ (Kvieskienė G., Indrašienė V., 2008, p. 30). Itin svarbi problema – tai kvalifikuotų specialistų globos institucijose trūkumas. Jau minėta, kad globos institucijose itin trūksta socialinių darbuotojų (jie sudaro 6 proc. viso globos įstaigų personalo), psichologų (11 proc.), kurių pagalba šiose įstaigose itin reikalinga. Tačiau trūksta ir kvalifikuotų auklėtojų. Tarp tiesiogiai su vaikais dirbančių darbuotojų dominuoja pedagoginis personalas (70 proc.), tačiau „vaikų globos namų pedagogų liudijimu, daugelis jų buvo rengiami dėstyti mokomąjį dalyką, o ne dirbti ugdomąjį darbą su probleminiu vaiku ar ugdyti institucijoje gyvenančio nepilnamečio socialinius įgūdžius“ (Padebinskienė R., Černiauskas R., 2007, p.41).

Vaikai iš branduolinės šeimos paprastai yra paimami kraštutiniais atvejais, kai kyla grėsmė vaiko saugumui, ir atiduodami globėjams arba nukreipiami institucinei globai (Vileikienė). Itin svarbi problema yra ta, kad patekus į globos instituciją vaikų ryšiai su savo šeima susilpnėja arba visai nutrūksta. Tai, kad jaunuoliai į globos instituciją patenka daugiausiai iš socialinės rizikos šeimų, rodo iki tol teiktą nepakankamą socialinių tarnybų pagalbą biologinei vaiko šeimai. Antra, vaikams patekus į globos į globos instituciją, yra skiriama per mažai dėmesio tikslui grąžinti jį į šeimą. Deja, mūsų šalyje, kaip ir daugelyje kitų Europos šalių, vis dar skiriama per mažai lėšų, kad galima būtų sutelkti jėgas padedant biologinei vaiko šeimai įveikti sunkumus, ugdyti jų tėvystės įgūdžius ir taip grąžinti į šeimą (Padebinskienė R., Černiauskas R., 2007).

Dėl globos namuose mažai ugdomų savarankiškumo, socialinių įgūdžių, po ilgalaikės institucinės globos jaunuoliai ne tik kad nepasirengę emociškai, bet neturi ir praktinių įgūdžių įsitvirtinti savarankiškam gyvenime, stokoja socialinės brandos, neturi juos palaikančio socialinio tinklo.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu 2001-2002 metais buvo atlikta nemažai mokslinių tyrimų, susijusių su vaiko teisių apsaugos socialine politika. 2003 metais Darbo ir socialinių tyrimų institutas atliko tyrimą, kurio tikslas – išsiaiškinti asmenų, kompetetingų vaikų globos srityje, nuomonę apie egzistuojančią vaikų globos institucijų sistemą, jos reorganizavimo

tikslingumą, galimybes bei kelius, jų pagrindu formuluoti pasiūlymus dėl vaikų globos valstybinėse ir nevyriausybinėse globos institucijose reorganizavimo. Tyrimo išvadose pateikta rekomendacija keisti valstybinių įstaigų veiklos filosofiją ir aiškiai suformuluoti jų misiją, atsižvelgiant į Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos principines nuostatas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje sudaryta „Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programa“, kurios tikslas – „sudaryti tinkamas sąlygas tėvų globos netekusiui asmeniui socialiniai integruotis visuomenėje, ugdyti kiekvieno globojamo asmens savarankiško gyvenimo įgūdžius“. Prioritetas skiriamas vaikų globos namuose gyvenantiems vaikams. Programoje numatyta sukurti ir pritaikyti praktikoje socialinių paslaugų teikimo vaikams reikalavimus (standartus), organizuoti tėvų globos netekusių vaikų švietimą, spręsti jų laikino apgyvendinimo problemas, organizuoti darbuotojų, dirbančių su tėvų globos netekusiais vaikais, kvalifikacijos tobulinimą.

Kita iš globos institucijos išeinantiems jaunuoliams aktuali problema – įstaigos, kuriose jie gali gauti pagalbą. Su tuo siejais ir kita aktuali problema, jog mūsų šalyje nėra išvystytų paslaugų jaunuoliams po 18 metų, kurie palieka globos instituciją ir pradeda savarankišką gyvenimą. Tokių paslaugų pavyzdys galėtų būti Didžiojoje Britanijoje viena iš teikiamų vaikų socialinės globos paslaugų yra „palydinčioji globa“ (throughcare), kuri reiškia paramą jaunuoliams po globos institucijoje nutraukimo (Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 m. programa). Taigi, panašių paslaugų vystymas ir mūsų šalyje, pagalbos teikimas ir pilnametystės sulaukusiems jaunuoliams galėtų būti išeitis, sprendžiant iš globos institucijų išėjusių jaunuolių problemas.

1.3 Socialiniai ryšiai ir jų vaidmuo socializacijos procese

Daugelio autorių teigimu, socialiniai ryšiai yra ne tik teigiamų ar neigiamų emocijų šaltinis, bet ir skatina arba stabdo žmogaus pažintinį vystymąsi, psichosocialinę raidą ir socializaciją. Todėl prieš aptariant tėvų globos netekusių vaikų psichosocialinius ypatumus, svarbu aptarti socialinių ryšių reikšmę bei kokią įtaką jie turi individo socializacijos procesui.

Žmogus iš prigimties yra sociali būtybė. Nuo ankstyvos vaikystės yra svarbūs ne tik biologiniai, bet ir kitų žmonių dėmesio, meilės, rūpesčio poreikiai. Socialiniai poreikiai išlieka svarbūs visą likusį žmogaus gyvenimą, o sėkmingas jų tenkinimas yra svarbi pilnaverčio gyvenimo dalis. Sent-Egziuperi akcentavo, kad „žmogus yra ryšių mazgas“: jame susipina ryšiai su jį supančia

aplinka, kitais žmonėmis, be kurių žmogus negali egzistuoti ir tobulėti. Todėl pagrindinė žmogaus vystymosi sąlyga yra jo ryšiai su visuomene, o ypač mikrogrupėmis, su kuriomis individą sieja artimi santykiai, bendri tikslai, elgesio normos, emocinis patrauklumas, tiesioginiai kontaktai, grindžiami simpatijomis, pasitikėjimu, prieraišumu (Vaitkevičius J., 1995).

Tik sąveikaudamas su kitais individualiais ir įsijungdamas į visuomeninių santykių sistemą, žmogus įgyja tam tikrų socialinių savybių, tampa asmenybe, vystosi ir tobulėja. J. Vaitkevičius, analizuodamas žmogaus sąsajas su visuomene, pabrėžia: „Žmonija, visuomenė yra daugiau negu žmogus – sudedamoji visuomenės dalis. Todėl ir visuomenės įtaka žmogui visada didesnė negu žmogaus visuomenei. Visuomenė sudaro sąlygas žmogaus veiklai, jo jėgoms atsiskleisti, o jis praturtina visuomeninę patirtį savo veikla, bendravimu“ (Vaitkevičius J., 1995, p.14). Žmogus niekada neegzistuoja kaip atskiras individas, bet yra nuolatinėje sąveikoje su jį supančia aplinka, žmonėmis, su kuriais jungdamasis ir sudaro socialinę sistemą arba visuomenę. Todėl tiriant žmogų, jo socialinius ryšius, būtina atkreipti dėmesį į du aspektus: pirma, individualų žmogų, antra, į visuomenę, joje vyraujančias nuostatas, vertybes, socialinių grupių tarpusavio santykius. Taigi, į žmogų, taip pat kaip ir į visuomenę reiktų žvelgti kaip sistemą, kadangi mes nuolat egzistuojame ir priklausome nuo santykių šiose sistemose arba kitaip socialinių ryšių.

Socialinės struktūros tyrinėjimai atskleidžia įvairių visuomenės grupių egzistavimo būklę, jų skirtumus, padėtį socialinėje sistemoje, socialinio mobilumo ir santykių tarp grupių aspektus. Socialinė sistema (arba socialinė struktūra) gali būti suprantama kaip socialinių santykių tarp individų grupėse ir tarp grupių ar žmonių kategorijų visuomenėje sistema (Harold R. Kerbo, 1989). Visuomenė pasidalinusi į tam tikras sistemas, kurie turi savo tikslus, funkcijas, paskirtis. Šiomis struktūromis galima pavadinti valstybę, religiją, šeimą, socialines klases ir t.t. Pagrindinė socialinės struktūros sąvoka įprasmina mintį, kad visuomenės egzistavimas būtų neįmanomas be socialinių ryšių (Harold R. Kerbo, 1989).

Socialiniai tinklai (arba socialiniai ryšiai) daugelio autorių yra skiriami į pirminį bei antrinį tinklus. Pirminiu arba neformaliu socialiniu tinklu laikomi emociniais ryšiais grįsti žmonių santykiai, šis tinklas yra ne sukurtas, bet natūraliai įgytas bėgant laikui. Čia svarbiausi žmones jungiantys emociniai ryšiai, kurie turi simbolinę prasmę ir atspindi jo individualią gyvenimo istoriją. Į pirminį tinklą įeina tokie ryšiai kaip šeima, giminės, draugai, kaimynai. Antriniame arba formaliame tinkle ryšiai yra organizuojami, juose žmones daugiausia jungia bendras tikslas. Į šį tinklą įeina rinkos ir socialinės institucijos, trečiojo sektoriaus nevyriausybinės organizacijos (Gvaldaitė L., Švedaitė B, 2005).

Žmogus tampa visuomenės dalimi per ryšį su kitais žmonėmis, tam tikromis grupėmis bei institucijomis: šeima bei giminėmis, mokymosi institucijomis, religinėmis, pilietinėmis ir kitomis bendruomenėmis, tapatinimosi su savo profesija ir kt. L. Jovaiša pabrėžia ypatingą žmogaus ryšių su kitais žmonėmis svarbą: „žmogaus gyvavimo ir klestėjimo sąlyga yra ne tik gamta, bet ir žmonių junginys, bendrija, sąveikaujanti informacijos keitimosi, veiksmų koordinavimo pagrindu“ (Padebinskienė R., Černiauskas R., 2007, p.13). Taigi ryšiai tarp žmonių yra svarbūs dėl tarpusavio sąveikos svarbos: efektyvus tarpusavio bendravimas jungia žmones į grupes, padeda veikti kartu ir siekti bendro tikslo.

Išskiriamos trys pagrindinės bendravimo funkcijos (Barkauskaitė M., 2001) :

- Komunikatyvinė funkcija. Jos pagrindu bendravimas suprantamas kaip informacinis procesas, t.y. keitimasis informacija. Bendravimą plačiaja prasme galima paaiškinti kaip žmonių tarpusavio sąveiką, kurios metu yra keičiamasi informacija bei tenkinami žmonių poreikiai. (Z. Moreno, J. Nenevais, C. Osgood, T. Parsons);

- Interakcinė funkcija. Bendravimas suprantamas kaip dvipusis komunikacijos procesas, jis pasireiškia tarpusavio sąveika ir įtaka: bendraudami žmonės daro įtaką vienas kito elgesiui, mintims, jausmams. Čia yra pabrėžiama, jog individai bendraudami aktyviai veikia vieni kitus, be to, siekiant bendro tikslo, jiems būtina suderinti savo veiksmus (S. Šibutani, L. Jovaiša, A. Jacikevičius, M. Barkauskaitė).

- Sąveikos ir percepcinės funkcijos pagrindu bendravimas yra aiškinamas kaip socialinė percepcija arba bendraujančiųjų tarpusavio supratimas. Čia pabrėžiamas bendravimo proceso įprasminimas, sužmoginimas (H. Lijmetsas, J. Ornas, P. Jucevičienė). Be to, komunikuojant susiklosto emociniais ryšiais ir išpareigojimais paremti tarpusavio santykiai, kurie leidžia tenkinti žmogiškuosius socialinius poreikius (bendrumo, prierašumo, meilės).

Taigi bendravimas yra pagrindinė individų tarpusavio sąveikos sąlyga ryšiui su užmegzti aplinka ir palaikyti, dalyvauti socialiniuose santykiuose su kitais individais, realizuoti socialinius vaidmenis, išreikšti save, tenkinti žmogiškuosius poreikius. Bendravimas mums yra reikalingas tam, kad galėtume keistis informacija, gautume gyvenimui reikalingos informacijos ir galėtume tvarkyti kasdieninius reikalus. Antra, bendravimas leidžia mums suvokti, pažinti save ir kitus, padeda išreikšti savo individualybę – galime dalytis savo jausmais ir išgyvenimais, dalintis patirtimi ir daryti įtaką kitiems. Apibendrinant, galima sakyti, kad bendravimas apima dviejų ar daugiau žmonių tarpusavio suvokimą, keitimąsi informacija, sąveiką ir santykius.

Remiantis minėtomis bendravimo funkcijomis sėkmingu bendravimu galima vadinti tokį

bendravimą, kuomet minėtieji tikslai yra pasiekiami. Taigi sėkmingu arba efektyviu bendravimu galima laikyti tokį, kada informacija yra tiksliai pateikiama ir interpretuojama adekvačiai, antra, kai socialiniai poreikiai tenkinami sėkmingai (Almonaitienė J., 2006).

Vieni svarbiausių žmogaus socialinių poreikių yra priklausomybės, prieraišumo siekimas. Šių poreikių priklausyti kokiai nors grupei S. Schachter dar vadina afiliacijos poreikiu ir pabrėžia, kad visiems žmonės gali skirtis jo stiprumu (Taylor Sh. E., 1994). Tačiau kai kuriais atvejais šis poreikis gali pasireikšti per stipriai ir lemti žmogaus priklausomybę nuo kitų žmonių. Antra, kartais pasirenkami netinkami socialinių poreikių tenkinimo būdai, kurie smarkiai apriboja asmens galimybes gyventi visavertį gyvenimą. Šių poreikių tenkinimą bei jų tenkinimo būdus didele dalimi lemia socialinė aplinka, kuriai veikiant vyksta individo socializacijos procesas.

Vienas socialinio išmokimo teorijos kūrėjų J. B. Rotter, kalbėdamas apie socialinių sistemų įtaką elgesio išmokimui, teigia, kad „asmens elgesys, poreikiai ir tikslai nėra savarankiški, jie priklauso funkciškai susijusioms sistemoms. Šių santykių prigimtį lemia ankstesnioji patirtis” (Rotteris J.B., 1999, p. 395).

Daugelis pedagogų bei psichologų (Barkauskaitė M., 2001, Kvieskienė G., 2003, 2005, Leliūgienė I., 1997), nagrinėdami socializacijos procesą, pabrėžia ypatingą aplinkos įtaką vaiko socializacijai. I. Leliūgienės teigimu, socializacijos esmė ta, kad ji formuoja žmogų, kaip visuomenės, kuriai jis priklauso, narį. Žmogus virsta visuomenės nariu būdamas ne tik socializacijos objektu, bet ir subjektu: ne tik perimdamas socialines ir kultūrinės vertybes, bet ir realizuodamas save visuomenėje (Leliūgienė I., 1997). Autoriai pabrėžia, kad žmogaus socializacija vyksta per įvairias aplinkybes, į kurias jis patenka. J. Kairys, kalbėdamas apie aplinkos veiksnius, juos skirsto į tris grupes (cit. Leliūgienė, 1997):

1. makroveiksnius, kurie veikia visų planetos gyventojų socializaciją (kosmosas, planetos, šalis, visuomenė);
2. mezoveiksnius, kurie skirstomi pagal tautinį požymį, gyvenamąją vietą, jos tipą (miestas, kaimo vietovė) ;
3. mikroveiksnius (t.y. šeima, bendraamžiai, organizacijos, vykdančios socialinį ugdymą).

Taigi, socializacija vyksta sąveikaujant su įvairiais veiksniais, kurie turi įtakos jų nuostatų, savęs ir pasaulio suvokimo, vertybių, elgesio būdų formavimuisi. „Asmenybės struktūra pakartoja socialinę (mikro- ir makro-) struktūrą“, taigi žmogaus psychosocialinė raida glaudžiai susijusi su jo socialiniu tinklu. Galima sakyti, kad individas socializuojasi veikiamas aplinkybių, asmenybė reaguoja į šiuos skirtingus poveikius tam tikru elgesiu, taip, sprendama gyvenimiškas problemas ir

konfliktus, asmenybė formuojasi ir bręsta.

G. Kvieskienė socializaciją aiškina kaip “visuomenės kultūros perteikimo vaikams procesą, siekiant formuoti kūdikio individualybę, paklūstančią tam tikroms kultūros normoms ir socialinėms vertybėms” (Kvieskienė G., 2005, p. 22). Kitaip tariant, socializacija gali būti apibrėžta kaip žmogaus adaptavimosi gyventi su kitais žmonėmis procesas, kada žmogus, gyvendamas grupėje, visuomenėje, perima jos patirtį, kultūrą, vertybes, elgesio normas ir taip tampa pilnaverčiu visuomenės nariu. Taigi, asmenybė iš esmės yra sąveikos su socialine aplinka rezultatas. H. S. Sullivan pabrėžia socialinių ryšių svarbą ir teigia, kad „asmenybė formuojasi ir funkcionuoja kaip tarpasmeninių ryšių laukas, todėl asmenybei apibūdinti ir jai daryti poveikį galima tik per santykį, kuriame dalyvauja mažiausiai du žmonės“ (cit. Jakentaitė L., 1992, p.70).

Tyrinėtojai sutinka, kad individo ankstyvoji vaikystės patirtis, socializacija šeimoje turi didžiausią įtaką asmenybės formavimuisi. Dauguma tyrėjų pabrėžia, koks vaiko ir motinos ryšys gimimo metu ir pirmaisiais gyvenimo metais yra itin svarbus. Motinos dėmesys jam, meilė, rūpestis formuoja kūdikio pasitikėjimą savimi, aplinka (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas, 2007). Taigi, vaiko prisirišimas prie savo tėvų, ypač prie motinos, sukuria prielaidas vėlyvesnėms ilgalaikėms jungtims su kitais žmonėmis – šeimos nariais, draugais, santykiams savo šeimoje. O neužmegzti artimi emociniai ryšiai tarp vaiko ir tėvų sąlygoja tolesnį nesugebėjimą užmegzti pastovių ryšių, dalytis savo išgyvenimais su kitais žmonėmis (Palujanskienė A., Pikūnas J., 2001).

J. Vaitkevičius, kalbėdamas apie vaiko socializaciją šeimoje, pabrėžia, kad būtent vaiko priklausymas nuo jį supančių žmonių nulemia tai, kad šiame amžiaus tarpsnyje socializacijos procesas yra intensyviausias. Būtent ankstyvoje vaikystėje vaikas išmoksta ir perima svarbiausius socialinius įpročius, įgūdžius, kalbą, elgesį, bendravimo veiklos būdus, ugdo bendražmogiškus siekius, renkasi pagrindinius vaidmenis visam būsimam gyvenimui. Šiame tarpsnyje susiformavę socialiniai vaizdiniai (jausmų, elgesio, bendravimo pagrindai) išlieka visą gyvenimą (Vaitkevičius J., 1995).

Žvelgiant į šeimą, kaip į svarbiausią socializacijos institutą, kyla klausimas, kaip šis procesas vyksta vaikams, kuriems nėra tekę patirti tėvų meilės, rūpesčio bei kuriems šeimą turėjo atstoti globos institucija. Kaip gyvenimas globos institucijoje, tėvų globos netekimas lemia jų savivaizdžio, socialinių nuostatų, vertybių, elgesio modelių formavimąsi, kaip visa tai lemia ateities santykius su žmonėmis?

1.4 Netekusių tėvų globos vaikų psichosocialiniai ypatumai

Tėvų globos netekę vaikai, be abejonės, išgyvena vienus ar kitus stresorius, susijusius su tėvų netektimi ir išsiskyrimu, gyvenimu auklėjimo įstaigose, kurie žinoma gali turėti įtakos vaikų raidai ir vystymuisi. Šie stresoriai pirmiausia gali paveikti vaiko prieraišumo jausmo formavimąsi. Tyrimai rodo, kad globos institucijose augantys vaikai patiria emocinę, kognityvinę ir socialinę deprivaciją, jiems būdingi prieraišumo sutrikimai. Prieraišumo ryšys formuojasi per ilgalaikius vaiko ir suaugusiojo santykius, kurie pasižymi “tarpusavio priklausomybe, intensyviais abipusiais jausmais ir gyvybiškai svarbiais emociniais santykiais, vėliau turėsiančiais įtakos žmogaus psichinei ir asmenybės raida” (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007, p. 37). Vaiko ir suaugusiojo santykis formuojasi sėkmingai tada, kai su vaiku pagal jo poreikius yra žaidžiama, kalbama bendraujama, kai jautriai ir nuosekliai reaguojama į jo norus bei kai vaikas gali šiuos norus bei poreikius išreikšti (Grakauskaitė-Kodikienė E., 2006). Tik emociškai turtingoje, glaudžioje vaiko ir suaugusiojo sąveikoje gali formotis saugus prieraišumas, kuris yra pagrindinė ankstyvosios vaiko brandos sąlyga. Prieraišumo jausmas gali būti apibūdinamas kaip “asmens elgesyje pastebimi veiksmai, kuriais siekiama išlaikyti artumą – fizinį, socialinį, emocinį – su kitu konkrečiu asmeniu” (Grakauskaitė-Kodikienė E., 2006, p. 25). Taigi, prieraišumas gali būti suprantamas kaip gebėjimas, siekiant užmegzti ir palaikyti artimą ryšį su kitu asmeniu.

Yra išskiriami tokie prieraišumo tipai (Pileckaitė-Markovienė., Lazdauskas T., 2007, Žukauskienė R., 2002):

- Saugus (sveikas) prieraišumas randasi tuomet kai motina ar kitas suaugęs žmogus į vaiką reaguoja visada adekvačiai ir jautriai. Toks vaikas noriai tyrinėja aplinką, supranta savo jausmus, elgesį ir sugeba jį kontroliuoti.

- Nesaugus ambivalentiškas (prieštaringas) ryšys formuojasi tuomet, kai mamos elgesys su kūdikiu yra labai nepastovus, nenuoseklus ir nenuspėjamas: jis dažnai svyruoja nuo perdėto rūpinimosi iki visiško nereagavimo į vaiko poreikius, nepriežiūros. Tokie vaikai jaučiasi išsigandę likę be mamos naujoje aplinkoje, o jai sugrįžus patys elgiasi ambivalentiškai – tai bėga prie mamos, tai patys ją atstumia. Šiems vaikams dažnai būdingas ambivalentiškas pasaulio vaizdas: žmonių elgesys jiems atrodo nenuspėjamas ir nepastovus, todėl neretai ima elgtis iššaukiančiai tam, kad atkreipti jų dėmesį.

- Nesaugus vengiantis ryšys formuojasi tada, kai motina nereaguoja į vaiko poreikius.

Tokie vaikai labai anksti išmoksta būti savarankiški, tačiau jų savarankiškumas dažnai būna netikras, apgaulingas. Šie vaikai dažnai pasižymi atsargumu, nepasitikėjimu kitais, bijodami būti atstumti, jie dažnai koncentruojasi į save. Tai tipiškai globos namų vaikai.

- Dezorganizuotas ryšys nuo kitų prieraišumo tipų skiriasi tuo, jog vaikai neturi jokio aiškaus būdo, kaip įveikti išsiskyrimą. Tokie vaikai dažnai būna labai uždari, gynybiški, net agresyvūs, su jais labai sunku užmegzti ryšį.

Dėl pažeistų pirminių ryšių su savo tėvais, visiems globos institucijų vaikams yra būdingi prieraišumo sutrikimai. Todėl tokius prieraišumo sutrikimo požymius, kaip kontaktų su suaugusiais vengimą ar difuzinį polinkį bendrauti, elgesio ir nuotaikų sutrikimus bei daugelį kitų požymių galima atpažinti globos institucijų ugdytiniuose (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007).

Tėvų globos netekimas vaikui be abejonės yra ypač sunkus gyvenimo stresorius, neabejotinai nulemiantis jo socialinės, emocinės raidos sutrikimus. Manoma, kad vaikai, kurie prieš išsiskyrimą su savo tėvais turėjo artimus santykius ir jai šie santykiai išlieka ir toliau vaikui esant globoje, patiria daug mažesnę stresą nei vaikai, kurie niekada neturėjo ryšio su savo tėvais ar kurių ryšiai nutrūksta (Hagan H.R., 1976, Fahlberg V.I, 1988). Tiek vaiko atskyrimas nuo jo tėvų, tiek negalėjimas prisirišti prie naujos socialinės aplinkos gali turėti destruktivių pasekmių vaikui, žaloti jį emociškai. Tačiau tuo pačiu vaikas yra veikiamas ir stabilesnės aplinkos globos sąlygoje, čia jis turi didesnes bendravimo galimybes, saugumą nei namų tėvų aplinkoje (Kadushin A. Martin J.A. 1988).

Dauguma globos institucijose gyvenančių vaikų yra socialiniai našlaičiai esant gyviems tėvams. Dažniausiai valstybės globoje atsiduria vaikai virš 7 metų amžiaus, rečiau nuo 3 iki 7 metų, o mažiausiai iki 3 metų sudaro vos dešimtadalį. Tokiu būdu vaikų globos institucijų auklėtiniais tampa jau psichologiškai susiformavę vaikai, su negatyviom nuostatomis (Leliūgienė, 2006).

Pasak Radzevičienės (1996), ankstyvame amžiuje patirta psichinė derivacija, gali lemti nepasitikėjimą savimi, saugumo jausmo, motyvacijos veiklai stoką, nulemti santykių su kitais žmonėmis problemas – skatinti nemotyvuotą baimę arba atvirkščiai – visišką pasitikėjimą santykiuose su aplinkiniais, socialinės distancijos bendraujant nesilaikymą.

Naujausi tyrimai patvirtina, kad globos institucijų vaikų emocines, elgesio, vystymosi problemas lemia ne tik jų patirti neigiami išgyvenimai, bet ir nepalankios gyvenimo sąlygos globos namuose. Visada psichinės deprivacijos sąlygos yra nors ir geriausiai organizuotose vaikų globos įstaigose. Kuo jaunesni vaikai patenka į globos įstaigą, tuo ryškesni deprivacijos bruožai“ (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007, p.49).

Lietuvoje atlikti tyrimai (Žukauskienė, Leiputė, 2002, Goštautas, Pakrošnis, Čepukienė, 2004) patvirtina apie dažnas globos institucijų jaunuolių tarpasmeninio bendravimo problemas. Tyrimai rodo, kad globos institucijų jaunuoliai patiria daugiau sunkumų bendraujant su bendraamžiais, jie yra labiau linkę į izoliaciją, jų kontaktai su kitais vaikais yra nėra turiningi tiek turinio, tiek emocijų atžvilgiu. (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007, p.62).

Tačiau taip pat neretai šiems santykiams būdingi neigiami aspektai: tarpusavio konkurencija, ir netgi smurtas tarp vaikų, vaikai verčiami perimti kriminalinę orientaciją. Tyrimas izoliuotose įstaigose (globos namuose, socializacijos centruose) atskleidė, kad santykiai tarp vaikų dažnai priklauso nuo neformalių nepilnamečių grupių ir santykių jose. Šiose grupėse „aukštą“ vietą užima jėgos poziciją tarp kitų vaikų užimantys, visuomenės vertybes atmetantys vaikai, kas nulemia jų delinkventinę elgesį, įsitraukimą į kriminalinę veiklą (Vileikienė, 2002).

Kitas svarbus globos institucijų jaunuolių tarpasmeniniams santykiams būdingas aspektas – globos namų „mes“ fenomenas. „Gyvenimo sąlygose be tėvų be tėvų globos vaikams stichiškai susiformuoja globos namų „mes“. Vaikai skirsto pasaulį į „savus“, ir „svetimus“. Tyrėjų teigimu, toks santykių su žmonėmis vertinimas, psichologinis atitolimas lemia globos institucijų jaunuolių siekį gauti naudos iš „svetimų“, socialinių normų nesilaikymą, kas turi įtakos jų sudėtingiems, konkurenciniams ir dažnai negatyviems santykiams su bendraamžiais. Tai gali sąlygoti globos namų vaikams išskylanti identifikacijos problema. Kitaip nei šeimose gyvenantys vaikai, globos institucijų jaunuoliai identifikuojasi ne su savo šeima ar artimaisiais, bet su savo bendraamžiais iš vaikų globos namų (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007, p.63-65). Todėl itin svarbi globos institucijų problema – globos namų uždarumas. Globos namų sąlygomis auklėjami vaikai yra izoliuoti nuo išorinio pasaulio, tai sąlygoja jų silpnėjančius socialinius ryšius, nepasitikėjimą žmonėmis už globos namų ribų. Tai sąlygoja jų sunkumus adaptuotis naujoje aplinkoje, užmegzti naujus socialinius ryšius mokykloje ir kitose institucijose su kitokią gyvenimo patirtį turinčiais vaikais iš šeimų.

Tyrėjai atkreipia dėmesį, kad „socialinėje rizikoje gyvenantys vaikai nepasitiki formaliais tradiciniais autoritetais, tačiau pasitiki jėga, kurios poveikį yra patyrę“. Visa tai iš esmės lemia šių vaikų gyvenimas socialiai nepalankiomis sąlygomis: šie vaikai neturi tėvų, į kuriuos galėtų lygiuotis, jais pasitikėti ir atsiremti sunkumuose, jie stokoja socialinių įgūdžių, pasitikėjimo savimi. Todėl jie dažnai nepasitiki suaugusiais, yra įtarūs, skaudžiai reaguoja į kitų žmonių, ypač suaugusiųjų kritiką (Kvieskienė G., Indrašienė V., 2008, p.26).

Daugelis autorių kalba apie globos institucijų vaikams išskylančias tapatumo problemas. Globos namų vaikų identifikacija su savo tėvais yra apsunkinta: šiame procese didelę reikšmę turi

tiek santykių su tėvais patyrimas, tiek atskyrimo nuo jų patirtis. Pastaroji gali lemti savęs kaip nemylimo, atstumto, nereikalingo suvokimą. Visgi, pastebima, kad savęs, savo šaknų suvokimas, ryšio su savo šaknimis turėjimas, t.y. tapatinimasis su jais, globos namų jaunuoliams yra itin svarbus. Visgi gyvenimas socialinės deprivacijos sąlygomis, nesuformuoja teigiamų giminystės ryšių. Labai dažnai tai turi įtakos ir jaunuolių neigiamoms nuostatoms apie šeimyninį gyvenimą (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007).

Nustatyta, kad vaikų globos namuose gyvenantiems vaikams dažnai būdingi gana rimti emocijų, elgesio sunkumai. Šiems vaikams neretai yra būdinga didesnė agresija, delinkventinis elgesys, izoliacija, jie dažnai išgyvena nerimą, depresiją. Tai galima lemti tiek vaikystėje patirti neigiami išgyvenimai, atskyrimas nuo tėvų, tiek gyvenimo globos institucijoje sąlygos.

Kaffemanas pažymi, kad daugumai globos institucijų vaikų yra būdingi tokie socialinio elgesio nukrypimai kaip savo poelgių neigimas, kaltės perkėlimas, necenzūrinė kalba, silpnesnių skriaudimas, neapgalvoti, amoralūs poelgiai, rūkymas, polinkis bendrauti su asocialaus elgesio bendraamžiais ir vyresniais asmenimis (Kaffemanas, 1999). Todėl egzistuoja didelis pavojus, kad vaikai iš socialinės rizikos šeimų patekę į globos institucijas ir nesiimant priemonių jų pozityviai socializacijai, šie vaikai turės ne mažiau socializacijos problemų nei turėjo jų tėvai.

Pasak Kaminskienės, netekęs šeimos aplinkos vaikas patiria daug streso, išsiskyrimų, suyra jo socialiniai ryšiai su buvusią aplinką, atsiranda emocinių ir elgesio problemų (Kaminskienė, 1998). Tą patvirtina ir R. Braslauskienės tyrimas Lietuvos globos institucijose. Jis rodo, kad globos institucijų auklėtiniai dažnai pasižymi emociniais elgesio sutrikimais – jautrumu, nervingumu, impulsyvumu. Šias problemas autorė aiškina neigiamomis šių vaikų vaikystės patirtimis, išgyventais išsiskyrimais ir praradimais, kurie lemia jų nesaugumo jausmą, teigiamų emocinių santykių sutrikimus.

Kalbėdama apie dažnai globos namų vaikams būdingus elgesio sunkumus, Daulenskienė (2002) juos sieja su ilgai trukusia šių vaikų psichine deprivacija. Autorė teigia, kad būtent tai lemia šių vaikų agresyvumą, neklusnumą, polinkį maištauti, abejingą požiūrį į savo nusižengimus. Tokiu savo elgesiu šie vaikai bando atkreipti aplinkinių dėmesį, kadangi nemoka užmegzti tvirtų emocinių ryšių (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007).

Prichožan A.ir Tolstych N., tyrinėdami vaikų namuose augančių vaikų asmenybės formavimosi ypatybes, daro išvadą, kad ne šeimoje augančių vaikų asmenybė dažnai yra nesusiformavusi arba silpnai susiformavusi. Tai, anot autorių, įvyksta ne tik dėl ankstyvųjų emocinių ryšių su motina ar artimaisiais suaugusiais nutrūkimo, bet ir todėl, kad gyvenimas vaikų namuose

daugumoje nereikalauja tokių asmenybės funkcijų vykdymo, kurios būtinos normaliam gyvenime (Прихожан А. М., Толстых Н., 1990). Taigi, į globą, o ne ugdymą nukreipta institucinė globa gali sąlygoti socialinį pasyvumą: „Sudėtingiausia yra tai, kad tokiam nepilnamečiui institucijoje peršamas „našlaičio“ vaidmuo, o dažnai juntamą ypatingą rūpestį jis pradeda priimti kaip privalomą. Palaipsniui jam susiformuoja išlaikytinio „poza“ (Padebinskienė R., Černiauskas R., 2007, p. 37).

Didele dalimi tokią poziciją gali nulemti ir socialinių ryšių trūkumas, per kuriuos vaikas galėtų pažinti socialinius vaidmenis, išmokti tinkamų elgesio modelių. Dėl normalių kontaktų nebuvimo socialinis vaidmuo sudaromas iš prieštaringos informacijos, taigi, tai lemia netikslių socialinio vaidmens suvokimą, klaidingo savęs kaip našlaičio suvokimo formavimąsi (Pg. Байбородова, 1997). Tyrėjų teigimu, (remiantis V.N. Oslon, 2001) nesaugus prisirišimas, adaptacijos sunkumai formuoja globos institucijų vaikų užimamą pasyvią gyvenimo poziciją, dėl kurios sutrinka asmeninių vertybių, nuostatų formavimasis ir lemia priklausomybę nuo kitų (Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T., 2007).

Mokslinės literatūros bei tyrimų analizė rodo, tėvų globos netekusių vaikų socialiniai ryšiai yra sutrikę, jiems būdingi pažintinių procesų, emocijų, valios, moralinės asmenybės raidos sunkumai. Nutrūkę pirminiai socialiniai ryšiai, nepalankios globos institucijų psichosocialinės sąlygos lemia globos institucijų jaunuolių pozityvios socializacijos trikdžius ir nesėkmingą vaikų integraciją į visuomenę.

1.5 Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas – ištirti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialinius ryšius.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti Lietuvos vaikų globos sistemos ypatumus ir trūkumus;
2. Aptarti tėvų globos netekusių vaikų psichosocialinius ypatumus;
3. Ištirti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių pirminius ryšius;
4. Ištirti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių antrinius ryšius;
5. Išsiaiškinti iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialinės integracijos ypatumus.

Tyrimo objektas – iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialiniai ryšiai.

2. TYRIMO METODIKA

2.1 Tyrimo metodas

Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių socialiniams ryšiams tirti buvo pasirinktas kokybinis tyrimo metodas – biografinis naratyvinis interviu. Šio metodo pasirinkimą pirmiausia lėmė tai, kad yra nedaug žinoma apie jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, problematiką. Antra, manoma, kad socialinius ryšius yra sunku įvertinti kiekybiškai. Todėl tokiu tyrimo būdu galima geriausiai pasiekti keliamą darbo tikslą. Tyrime siekta įvertinti kokybinius socialinių ryšių aspektus (socialinių ryšių stiprumą, jų prasmę respondentams, individualias respondentų nuostatas, todėl tokio tyrimo rezultatai pateikia platesnę, problemą paaiškinančią, informaciją. Tuo tarpu kiekybinis aspektas, tiriant socialinius ryšius, nebuvo tiek svarbus).

Buvo pasirinktas pusiau struktūruoto interviu metodas, nes taip galima gauti daugiau ir platesnės informacijos apie jaunuolių, išėjusių iš globos institucijų, socialinius ryšius. Tokiu būdu buvo galima užduoti klausimus, priklausomai nuo respondento žodyno, bendravimo būdo, antra, tokiu būdu buvo galima tikslinti neaiškia informaciją.

Biografinio naratyvinio interviu planą sudarė trys viena su kita susijusios dalys: pagrindinio pasakojimo dalis, vidinių klausimų fazė ir išorinių klausimų fazė. Prieš pagrindinį pasakojimą buvo kreipiamasi, kaip įprasta prieš tokį interviu: „Aš noriu tavęs paprašyti, kad tu man papasakotum savo gyvenimo istoriją, nuo tada kai tu buvai mažas vaikas, nuo tavo gimimo iki dabar. Papasakok viską, kad tau yra svarbu, nes mane tai domina. Neskubėk.”

Vidinių klausimų fazėje, pasibaigus pagrindiniam respondento pasakojimui buvo klausama to, kas tyrėjui iš respondento pasakojimo buvo neaišku. Remiantis naratyvinių interviu metodologija, šie klausimai buvo atviri ir skatinantys pasakojimą. Išorinių klausimų fazėje buvo užduodami iš anksto paruošti atviri ir skatinantys pasakojimą klausimai, susiję su socialinės integracijos ypatumais (savarankiško gyvenimo sunkumais, mokslu, darbine veikla), pirminiais socialiniais ryšiais (šeima, giminėmis, draugais ir kt.) bei antriniais respondentų socialiniais ryšiais (globos institucija, mokykla, socialinėmis institucijomis).

Būtina pabrėžti, kad atliekant interviu bei jų analizėje, daugiausia dėmesio skirta dabartiniams tiriamųjų socialiniams ryšiams, tačiau didelis dėmesys skirtas ir respondentų praeities

patyrimams, svarbiems socialiniams ryšiams, galėjusiems turėti įtakos šiandieniniams respondentų socialiniams ryšiams ir galėję nulemti kitus svarbius gyvenimo aspektus.

2.2 Tiriamieji ir jų atranka

Tiriamieji – globos institucijose gyvenę jaunuoliai, kurių institucinė globa yra pasibaigusi.

Tyrime buvo naudojamas sniego gniūžtės atranka, kuomet tiriamieji buvo atrenkami atsižvelgiant į ankstesnių respondentų rekomendacijas.

Atrenkant tiriamuosius, pagrindinis kriterijų buvo, kad respondentai didelę savo gyvenimo dalį būtų gyvenę globos institucijoje. Kitas atrankai svarbus kriterijus – pasirinkta apklausti tik instituciniuose globos namuose gyvenusius jaunuolius, keliant prielaidą, kad tyrimo duomenys, apklausus nevyriausybinuose globos namuose ar šeimynose globojamus vaikus, gali žymiai skirtis.

Tyrimo metu apklausti keturi 18-22 metų amžiaus jaunuoliai, kuriems daugiau nei metus institucinė globa yra pasibaigusi. Tyrime dalyvavo du vyrai ir dvi moterys, tačiau tyrime nebuvo siekta lyginti socialinius ryšius pagal lytį.

2.3 Tyrimo eiga ir organizavimas

Šis tyrimas buvo vykdomas nuo 2009 m. vasario iki gegužės mėnesio.

Tyrime vadovautasi laisvanoriškumo ir konfidencialumo principais. Dėl susitikimų su respondentais iš anksto tartasi telefonu, derinamas interviu laikas ir vieta. Interviu buvo įrašomas į diktofoną.

Interviu laikas nebuvo ribojamas. Visi interviu truko nuo valandos iki dviejų valandų. Interviu vieta buvo skiriama bendru sutarimu su respondentais: trys interviu vyko tyrėjo aplinkoje, vienas – socialinėje institucijoje.

2.4 Tyrimo duomenų analizė

Biografinių interviu analizė buvo atliekama derinant grindžiamąją teoriją (grounded theory) ir objektyviosios hermeneutikos kokybinių duomenų analizės koncepcijas. Duomenų analizė sudarė šie paeiliui : transkripcija, parafravimas, konceptualizavimas, generalizavimas. Biografinių naratyvinių interviu analizės rezultatas – empirinis generalizavimas.

3. IŠ GLOBOS INSTITUCIJŲ IŠĖJUSIŲ JAUNUOLIŲ SOCIALINIŲ RYŠIŲ ANALIZĖ

3.1 Savarankiško gyvenimo sunkumai

Sėkmingos socializacijos pagrindas – socialiniai ryšiai, taigi integracija visuomenėje, švietimo sistemoje, darbo rinkoje priklauso nuo individo socialinių ryšių tinklo. Todėl prieš analizuojant išėjusių iš globos institucijų jaunuolių socialinius ryšius, svarbu apžvelgti respondentų socialinės integracijos aspektus.

Laikotarpis, kada globos namų auklėtiniai išeina iš globos institucijos ir pradeda gyventi savarankiškai, jiems yra itin reikšmingas. Juk nuo to, kokį jie sukuria aplink save socialinių ryšių tinklą, kaip įveikia pirmąsias savarankiško gyvenimo problemas, prisiima atsakomybę už savo gyvenimą, kokius išsikelia tikslus ir kokiais būdais jų siekia, priklauso, kaip žmogus pasitraukęs iš institucinės aplinkos, įsitvirtina gyvenime. Pirmiausia, išklausius respondento gyvenimo istoriją, buvo prašoma papasakoti apie jo savarankiško gyvenimo pradžią, išėjus iš globos institucijos: su kokiais sunkumais tiriamieji susidūrė, kokiais būdais bandė juos įveikti, kokių savarankiško gyvenimo įgūdžių trūko ir kokiais būdais jų įgijo. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti, iš kokių socialinių ryšių tiriamieji gavo ar galėjo gauti reikiamą pagalbą ir palaikymą nelengvu savarankiško gyvenimo pradžios laikotarpiu.

Respondentų interviu analizė rodo, kad laikas, kada jaunuoliai turi palikti globos namus, jiems yra ypatingai sunkus psichologine prasme. Globos namų auklėtiniai, palikdami jiems namais tapusią globos įstaigą, jaučia stiprų nerimą, atstūmimo, vienatvės jausmą. Todėl jiems itin svarbu, ar jie turi, kur tuo sunkiu laikotarpiu gauti paramą bei palaikymą. Kadangi tėvų globos netekusių jaunuolių ryšiai su savo šeima dažnai yra silpni arba nutrūkę, svarbu, ar jie gali šios pagalbos tikėtis iš globos institucijos. Robertas iki šiol su nuoskauda globos namų darbuotojų atžvilgiu atsimena, kaip jis buvo pašalintas iš globos institucijos. Vargu, ar galima teigti, kad globos institucija išties jo „atsikratė“ dėl jo ilgalaikių elgesio problemų. Ši nuostata veikia kyla iš Roberto skaudaus patyrimo, todėl išėjimą iš globos namų sulaukus pilnametystės, jis laiko būtent pastarųjų „atsikratymu“ juo. Svarbu tai, kad išėjęs iš internato, jaunuolis atmeta bet kokią galimybę, esant sunkumams, kreiptis pagalbos į globos institucijos darbuotojus. Panašius išgyvenimus patyrusi Gustė savo pasakojime atskleidžia, kokius stiprius nerimo ir vienatvės jausmus patiria išeinantis iš

globos institucijos žmogus, netekdamas ten buvusios paramos: *“kai tu išeini, viskas tada atrodo taip tuštuma, tiktai nieko, lyg stovi lauke vidury ir niekas man tada nenori padėti”*. Išėjimas iš globos namų jaunuoliams yra ypatingai sunkus pirmiausia dėl to, kad šis žingsnis nuo jų visiškai nepriklauso: sulaukę aštuoniolikos metų, respondentai turi palikti instituciją. Gustė savo interviu pasakoja, apie baimės ir nerimo kupiną laukimo laikotarpį, laukiant galutinio momento, kada turės išeiti iš globos namų: jau sulaukusiai pilnametystės merginai buvo pasakyta, kad ji turės palikti globos namus iš karto, kai tik gaus pašalpą. Mergina prisimena, kaip *„vos ne į depresiją puolė“*, todėl gavusi pašalpą, nuslėpė tai nuo internato darbuotojų, siekdama kiek įmanoma nutolinti laiką, kada turės iš ten išeiti. Tiesa, respondentai pabrėžia, kad ne visi globos namų vaikai turėjo išeiti iš globos namų, vos tik sulaukę pilnametystės. Jaunuolių teigimu, globos namai kai kuriems vaikams leisdavo ten gyventi ilgiau, tačiau ši globos namams neprivaloma išimtis buvo taikoma tik *„teigiama elgesio, nekeliantiems problemų“* vaikams. Respondentų kalbėjimas apie tai rodo jų nuoskaudą ir nusivylimą, kad kai kuriems vaikams buvo suteikiamos išskirtinės, geresnės sąlygos nei jiems ir buvo leista ilgiau gyventi globos institucijoje.

Kalbėdami apie savarankišką gyvenimą, išėjus iš globos institucijos, visi respondentai kaip esminį skirtumą tarp gyvenimo institucijoje ir išėjus iš jos pirmiausia pabrėžia būtinausių reikmių trūkumą, pradėjus gyventi savarankiškai. Respondentai prisimena, kaip globos namuose jais buvo visapusiškai pasirūpinta: *“Tenai viską turėjai: turėjai, kur gyventi, turėjai visą laiką valgyti, turėjai kas tave aprūpina ir tuo, ir tuo”*. Tuo tarpu ėmę gyventi savarankiškai, jie turi patys savimi pasirūpinti, ko iki tol globos namuose patiems daryti visiškai nereikėjo arba reikėjo minimaliai. Todėl suprantama, kad išėjus iš globos namų, jaunuoliams yra sunku išmokti patiems tinkamai savimi pasirūpinti. Remiantis interviu analize, šie sunkumai, visų pirma, kyla dėl globos namuose neišugdytų savarankiško gyvenimo įgūdžių: finansinių, buitinių, savęs priežiūros ir mokėjimo spręsti šias problemas.

Visiems respondentams pagrindinė problema yra finansinė savarankiško gyvenimo sritis: nemokėjimas elgtis su pinigais, planuoti savo išlaidų. Analizuojant interviu matyti, kad respondentai gana sąmoningai supranta šiuos sunkumus ir bando juos įveikti: mokosi gyventi taupiai, pagal savo finansines galimybes. Tačiau tai būdinga ne visiems respondentams. Robertas nors ir išsako sunkumus pinigų valdymo srityje, tačiau mažai juos vertina kaip problemą ir nebando jų įveikti. Vaikinas kalba apie laikiniams malonumams išleistus pinigus. Jis tarsi didžiudamasis pasakoja apie sau perkamus tik naujus ir brangius drabužius, kaip nuotyki prisimena, kaip už visam mėnesiui skirtus pašalpos pinigus vasarą važiavo į stovyklą. Vaikinas, nors ir supranta tokio savo elgesio

pasekmes, jog vėliau neturės pinigų netgi maistui, tačiau, tenkindamas savo norus, nesusilaiko nuo neapgalvotų veiksmų. Antra, jaunuoliams sunku rūpintis savo buitimi: jie dažnai nemoka gamintis maisto, „pamiršta“ apie nesutvarkytus namus ir t. t. Reflektuodami apie savarankiško gyvenimo sunkumus, respondentai daugiau linkę kaltinti globos įstaigą – savo savarankiško gyvenimo problemas sieja su tuo, kad globos namuose nebuvo ugdomi jų gyvenimo įgūdžiai. Vienintelis Darius teigia, kad jo gyvenimas mažai pasikeitė, išėjęs iš globos institucijos jis nepatiria kažkokių didelių sunkumų. Tiesa, vaikinai pripažįsta, kad jam ne visada lengva planuoti savo išlaidas, tačiau, to, kaip jis nepastebimai išleidžia dideles pinigų sumas, jis nelaiko didele problema. Jaunuolis pabrėžia, kad vienintelis jam aktualus savarankiško gyvenimo sunkumas yra rūpesčiai dėl savo šeimos. Skirtingai nei kiti respondentai, vaikinai mano, kad globos namai pakankamai gerai „paruošia gyvenimui“, jis pamena apie globos institucijose rengiamas „pamokas“, kurių metu buvo mokoma gaminti maistą. Tačiau maisto gamyba buvo vienintelis dalykas, ko Darius ten išmoko, vaikinai negali papasakoti, kokių įgūdžių globos institucijoje dar buvo mokinama. Sunku tvirtinti, ar šie užsiėmimai nebuvo rengiami ir kitų respondentų globos institucijose, tačiau kiti jaunuoliai apie tai neužsimena. Darius yra jauniausias iš respondentų, todėl šiuos skirtumus galima būtų paaiškinti tuo, kad pastaraisiais metais globos sistemoje vis labiau buvo kreipiamas dėmesys į tai, kaip jaunuoliai yra rengiami savarankiškam gyvenimui.

Kita respondentams itin svarbi problema – gyvenamoji vieta. Tai jie įvardija kaip vieną didžiausių savarankiško gyvenimo sunkumų. Didžioji dalis tiriamųjų, išėję iš globos institucijos, dėl silpnų ryšių su tėvais ir giminėmis, neturėjo galimybių gyventi su jais. Vienintelis Darius, savarankiško gyvenimo pradžioje apsigyvena pas senelį, o jam mirus gyvena su savo tėvais. Visi kiti tiriamieji, išėję iš globos institucijos, turėjo ieškoti gyvenamo būsto. Reikėtų pabrėžti, kad globos institucijos darbuotojai mažai dalyvavo, padedant jaunuoliams rasti tinkamiausias aprūpinimo būsto galimybes. Vienas iš jų taikytų pagalbos būdų buvo nukreipti jaunuolius į mokymo įstaigas, kuriose jie galėtų gauti bendrabutį. Tokiu būdu būsto problema, be abejo, būdavo išspręsta, tačiau tik laikinai. Pasibaigus mokymosi laikotarpiui, jaunuoliai turėjo patys ieškoti gyvenamojo būsto, o tai jiems ne visada sėkmingai pavykdavo. Išėitį savarankiško gyvenimo pradžioje gyventi mokyklos bendrabutyje pasirinko ir Gustė, ir šiuo metu profesinės mokyklos bendrabutyje gyvenantis Robertas, kuris teigia, kad nemėgstamoje mokykloje jis mokosi tik dėl to, kad neturi, kur gyventi. Interviu analizė rodo, kad, sprendžiant gyvenamos vietos problemą, pirmiausia pagalbos yra ieškoma draugų ar pažįstamų rate. Tyrimo duomenimis, ypač dažnai tai būna vaikai iš buvusio internato, su kuriais galima būtų nuomotis būstą ir gyventi kartu. Robertui ši išėitis yra bene

vienintelė, kad ateityje jis neliktų be gyvenamosios vietos. Būsto problema itin aktuali ir Gastei: mergina pasakoja, kad ji iki šiol neturi pastovios gyvenamos vietos (per ketverius savarankiško gyvenimo metus ji penkis kartus pakeitė gyvenamą vietą). Šiuo metu mergina gyvena ją priglaudusios užsieniečių šeimos namuose, tačiau dėl tam tikrų aplinkybių vėl ruošiasi persikraustyti. Tiesa, mergina tiki, kad ateityje ši problema dėl dažno gyvenamos vietos keitimo išsispres: ji yra eilėje socialiniam būstui gauti ir tikisi ateityje turėti savo butą.

Respondentų išsakyti sunkumai leidžia teigti, kad savarankiško gyvenimo įgūdžių ir materialinio pagrindo neturėjimas, jiems yra didžiausi sunkumai, išėjus iš juos visapusiškai aprūpinusių globos namų. Tačiau šie sunkumai gali būti sėkmingai įveikiami priklausomai nuo vidinių individo savybių, stipriųjų asmenybės pusių, įgytų gyvenimo įgūdžių arba paramos iš socialinio tinklo. Tyrimo duomenimis, jaunuoliai, turintys platų socialinį tinklą, palaikantys artimus socialinius ryšius ir iš jų turintys galimybę gauti paramą ir palaikymą, lengviau išgyvena išėjimo iš globos institucijos laikotarpį, greičiau įgyja savarankiško gyvenimo įgūdžių.

Interviu analizės rezultatai rodo, kad buvę globos namų auklėtiniai itin stokoja socialinių, bendravimo įgūdžių, todėl išėję iš globos institucijų aplinkos, dažnai patiria bendravimo problemų. Kaip matyti iš respondentų pasakojimų, jų socialiniai ryšiai globos institucijoje buvo gana riboti: jie daugiausiai bendravo internato vaikų tarpe, su jais mokėsi internatinėje mokykloje, o juos supę suaugusieji daugiausia buvo globos namų darbuotojai. Galima kelti prielaidą, kad tai gali būti viena iš priežasčių, kodėl neretai, išėjus iš globos institucijoms, jaunuoliams yra sunku adaptuotis naujoje aplinkoje, užmegzti tvirtus artimus ryšius naujoje žmonių grupėje. Apie šiuos sunkumus pasakojusi Aistė išsako problemą, jog išėjus iš nuo vaikystės pažįstamų internato žmonių rato, jai buvo sunku adaptuotis naujoje mokykloje, užmegzti santykius su naujais draugais, pritapti jų tarpe. Kitas svarbus aspektas yra tas, kad merginai buvo sunku vertinti pačius santykius, numatyti kito žmogaus ketinimus: „išėjus kas yra gan sunku, tai tiesiog atskirti, kas yra gerai, kas blogai, turiu omeny iš žmonių“. Sunku pasakyti, ar merginos gyvenime buvęs kažkoks skausmingas patyrimas, ar jai teko susidurti su žmonėmis, galinčiais sukelti jai pavojų. Tačiau tai, kaip yra sunku įvertinti, kuo galima pasitikėti, o kuo ne, iš dalies paaiškina, kodėl globos namų auklėtiniai, siekdami ryšio su kitu žmogumi, jo rodomo rūpesčio ir dėmesio, kurio iki tol itin trūko, neretai neįvertina galimo pavojaus ir įsitraukia į neigiamus santykius, pavojingas situacijas, kuriose jie gali nukentėti ar jais gali pasinaudoti kiti asmenys. Tyrimo rezultatai rodo, kad jaunuoliai neretai stokoja žinių apie socialinio bendravimo normas, elgesio taisykles. Gustė pasakoja apie tai, kad globos namuose vaikai nebuvo mokomi etiketo: mergina teigia, tik neseniai sužinojusi apie tokius, rodos, elementarius etiketo

ženklus, kaip kad pasisveikinti pirmai arba pirmiau įpilti gėrimo svečiui, o tik paskui vaišintis pačiai. Taigi globos institucijų jaunuoliai neturi galimybės mokytis socialinių įgūdžių ir normų, kurias šeimoje gyvenantys vaikai išmoka per tiesioginę patirtį, stebėjimą, dalyvavimą šeimos gyvenime. Tyrimas duomenimis, dėl ribotų ryšių globos institucijose, jaunuoliai stokoja bendravimo įgūdžių, tai iš dalies lemia jų adaptacijos problemas, savarankiško gyvenimo sunkumus.

Tyrime nagrinėjama, kokiais būdais respondentai mėgina įsitvirtinti savarankiškame gyvenime. Šiuo tikslu buvo analizuojama tiriamųjų mokymosi, darbinės veiklos situacija bei požiūris į juos. Reikėtų pabrėžti, kad tyrime dalyvavę jaunuoliai bent iš dalies sėkmingai dalyvauja švietimo sistemoje: visi tyrime dalyvavę respondentai šiuo metu mokosi. Interviu analizė rodo, jog globos institucijų jaunuoliai dažniausiai mokosi profesinėse mokyklose. Tačiau to priežastis yra gana sunku įvertinti. Galima kelti prielaidą, kad profesinėse mokyklose jie atsirado dėl prastesnių mokymosi rezultatų, mokymosi kompetencijos trūkumų ar net elgesio problemų, kurios turėjo įtakos jų mokymosi rezultatams. Kaip matyti iš respondentų interviu analizės, dauguma jaunuolių yra patyrę ar iki šiol patiria nemažai mokymosi sunkumų, jie turi gana žemą mokymosi motyvaciją. Antra, neretai mokytis profesinėje mokykloje jaunuoliai buvo paskatinti pačių globos institucijos darbuotojų ar kitų respondentams svarbių asmenų. Robertas pasakoja, kad mokytis jam nepatikusioje mokykloje jį paskatino internato darbuotojai, motyvuodami galimybe ten turėti gyvenamą būstą. Vaikinas interviu metu atskleidžia, kad jam nepatinka studijuojama statybininko profesija, todėl jis nededa pastangų mokslams: praleidinėja pamokas, nesistengia mokytis, dėl ko šiuo metu jam gresia būti pašalintam iš bendrabučio ir gal net mokyklos. Robertas atskleidžia, jog pirmaisiais mokymosi metais jis stengėsi gerai mokytis, kadangi tuomet dar gyveno internate. Sunkumai moksluose prasidėjo tuomet, kai jis išėjo iš internato ir neteko kontrolės iš jo. Nerimą dėl pastaruoju metu vis blogėjančių mokymosi rezultatų išreiškia ir Darius. Dėl to jaunuolis kaltina problemišką šeimą ir neramią gyvenamą aplinką. Vaikinas pasakoja, kad dėl šeimos turto tvarkymo reikalų praleido nemažai pamokų, todėl jis nerimauja dėl baigiamųjų egzaminų. Tyrimo duomenimis, vaikinui kyla sunkumų renkant mokymosi strategijas, jis vengia mokyklos, tačiau bando save pateisinti. Kaip matyti iš Dariaus interviu, jis nemotyvuotas studijuojamai profesijai bei tolesniam mokslų tęsimui. Baigęs mokyklą, vaikinas nori dirbti, tačiau studijuojamos specialybės jis nesieja su savo ateities planais. Gustė šiuo metu mokosi jau antroje profesinėje mokykloje. Mergina mažai pasakoja apie pirmąją savo specialybę, tačiau tai, kad ji iki šiol pagal ją nedirbo ir neketina dirbti ateityje, rodo, kad anksčiau įgyta specialybė jai mažai artima ir mergina nesitapatina su ja. Respondentė akcentuoja, kad tęsti mokslus pirmiausia ją paskatino moteris, pas kurią ji tuomet

gyveno. Gustė plačiai ir entuziastingai interviu metu pasakoja apie dabartinę savo mokyklą ir specialybę, kurios ten mokosi. Mergina pabrėžia, kad virėjos specialybę pirmiausia pasirinko todėl, kad išmoktų gaminti. Įgyjant išsilavinimą jai yra svarbus profesijos praktiškumas ir nauda savarankiškame gyvenime. Mergina mano, jog virėjos specialybė jai bus naudinga tada, kai ateityje ji gyvens viena. Visgi, kalbėdama apie ateities planus, respondentė nesieja jų su šia rodos jai patinkančia profesija. Todėl galima teigti, kad jai profesija yra daugiau kaip priemonė, mokantis gyventi savarankiškai. Kalbėdama apie mokslus, Aistė keliskart akcentuoja savo siekį „*pasiiekti daugiau negu pasiekė mano tėvai*“, norą pranokti savo tėvus, būti kitokiai nei buvę jie. Viena iš priemonių tam pasiekti – išsilavinimas, todėl mokslai jai yra itin svarbūs. Nors mergina akcentuoja, kad mažai patinkančioje mokykloje ji mokosi tik dėl jai patinkančios specialybės, tačiau matyti, kad jai visų svarbiausia ne pati specialybė, o įgysiamas išsilavinimas. Interviu rezultatai leidžia teigti, kad tiriamiesiems mokymasis yra svarbus kaip galimybė įgyti išsilavinimą, tačiau jie mažai tapatina save su profesija ateityje. Tyrimo duomenimis, globos institucijų jaunuoliai patiria nemažai mokymosi sunkumų, jų mokymosi motyvacija yra gana žema, dažnai jie neturi aiškių mokymosi tikslų bei strategijų, gebėjimo pritaikyti įgytas žinias praktikoje. Tai, be abejo, gali lemti globos institucijų jaunuolių problemas įsitvirtinant darbo rinkoje.

Interviu buvo nagrinėjamas respondentų patyrimas darbinėje veikloje, požiūris į darbą ir socialinių ryšių vertinimas darbinės veiklos srityje. Nors tyrime dalyvavę respondentai yra pakankamai jauni, tačiau didžioji dalis jau yra dirbę. Tai iš dalies rodo jų teigiamą adaptavimąsi šioje srityje, tačiau gilesnė analizė rodo apie egzistuojamas ar galimas ateityje darbinės veiklos problemas. Roberto interviu analizė atskleidžia, jog vaikinui darbe svarbiausia yra tai, kad darbas būtų pelningas, taip pat, kad jis būtų lengvas, nereikalaujantis daug pastangų. Vaikinas pasakoja, kad jis yra laikinai vasaros metu dirbęs statybose bei valymo firmoje. Siekį dirbti pirmąjį kartą jis aiškina tuo metu buvusiu troškimu įsigyti dviratį. Antrajame darbe Robertas dirbo tik dėl to, kad jam reikėjo pinigų pragyvenimui, kai visus mėnesio pinigus išleido kelionei į vasaros stovyklą. Taigi darbą jis pirmiausia vertina kaip priemonę, patenkinti savo poreikius. Geru darbu jis laiko tokį, kuriame galima gerai uždirbti, įdedant minimalias pastangas. Antra, vaikinui ypač svarbūs santykiai su bendradarbiais: teigiamas požiūris į jį, malonus tarpusavio bendravimas, pasitikėjimas juo. Gerus santykius vaikinas mato tokiuose nedideliuose dalykuose, kaip leidimą pavairuoti bendradarbės mašiną ir pan. Kalbėdamas apie pageidaujamą darbą, jis pabrėžia, kad darbe jam ypač svarbus būtų geras, linksmas kolektyvas, dar geriau – jei tai būtų jo pažįstamieji ar draugai. Tiesa, nors buvusias darbovietės ir ten dirbusius žmones Robertas vertina teigiamai, vaikino ryšiai su jais yra nutrūkę.

Laikiną darbą, kaip būdą užsidirbti pinigų, mato ir Darius. Tačiau jis pabrėžia, kad pirmo ir vienintelio buvusio darbo, nepaisant rėmėjų siūlytos finansinės paramos, jis ėmėsi todėl, kad norėjo pats užsidirbti pinigų. Antra, vaikas, kalbėdamas apie savo darbinę patirtį, pabrėžia tai, kad jis dirbo savanoriu vienoje nevyriausybinėje organizacijoje. Šią veiklą jis prilygina darbiniam patyrimui. Iš to galima kelti prielaidą, kad vaikinui yra svarbus ryšys su šia organizacija. Jam svarbu tai, kad jis galėjo būti jai naudingas, ir nors už savo darbą negavo atlygio, jis teigiamai vertina savanorystės patirtį. Tiesa, ši patirtis, taip pat buvo laikina: kol vaikas tam turėjo pakankamai laiko – neturėjo merginos ir galėjo savanorystę lengvai suderinti su savo laisvalaikiu, o svarbiausia – jam nereikėjo rūpintis savo šeimos nariais ir problemomis dėl jų. Kalbėdamas apie save Darius pabrėžia, kad jam mažai rūpi materialūs dalykai, tačiau jo interviu analizė atskleidžia, kad kalbėdamas apie darbą, jis ypač vertina profesijos prestižą. Netgi kalbėdamas apie jį supančius žmones, vaikas nejučia įvardija jų užimamas pareigas ir savo ryšius su jais. Vaikino vertinimu, gyvenime diduma dalykų yra pasiekiami per ryšius su svarbiais, įtakingais žmonėmis ir jų palankumą. Skirtingai apie savo darbinę patirtį, baigus mokslus, pasakojusi Gustė, pabrėžia, kad apsisprendimui dirbti daugiausia įtakos turėjęs noras „patirti, kaip iš tikrųjų yra dirbama“. Merginai pirmiausia buvo svarbus pats darbo patyrimas, todėl ji nekelia aukštų reikalavimų pačiai veiklai. Jai mažai svarbu tai, kad darbas buvęs sunkus (Gustė apie metus išnešiojo po namus reklaminius bukletus). Nors užmokestis buvo nedidelis, tačiau laikiną darbo patyrimą mergina vertina teigiamai. Kitaip nei kiti respondentai, iki šiol niekur nedirbusi Aistė atskleidžia, kad ji nuolat buvo skatinama dirbti. Mokykloje yra sudarytos sąlygos suderinti mokslus ir darbą, tačiau, baimindamasi sunkumų moksluose, ji atsisakiusi jai siūlomo darbo pagal specialybę. Sunku pasakyti ar šis paaiškinimas atskleidžia tikruosius Aistės būgštavimus, nes pabaigoje ji prasitaria „Aš tokia tinginiukė turbūt“. Merginos svarstymai apie darbą gana prieštaringi: ji pasakoja apie savo buvusių ketinimus dirbti, tačiau pasitaikius galimybei dirbti, baiminasi galimų sunkumų ir atsisako pasiūlymų. Remiantis interviu analize, galima kelti prielaidą, kad mergina dažnai stokoja pasitikėjimo savimi, savo jėgomis. Todėl susidūrusi su situacijomis ir bijodama sunkumų, kuriems įveikti reikės įdėti savo pastangų, jėgų, ji pasirenka vengimo būdą. Remiantis respondentų pasisakymais apie darbinę veiklą, galima daryti išvadą, kad globos namų auklėtiniai daugiausia renkasi laikinus darbus. Tiriamųjų apsisprendimą dirbti laikinai nulemia tam tikros išorinės gyvenimo aplinkybės (noras turėti savo pinigų, ar būtinybė dirbti, neturint iš ko gyventi), rečiau asmeniniai siekiai (išbandyti savo jėgas, būti naudingu darbinėje veikloje). Tuo tarpu savęs, savo gebėjimų realizavimas jiems yra mažai svarbus.

Didelis dėmesys, analizuojant interviu, buvo kreipiamas ne tik respondentų dabartinio

gyvenimo nuostatoms, tačiau ir tai, kokias respondentai mato savo ateities perspektyvas, kokie socialiniai ryšiai, vertinant savo ateitį, jiems yra svarbūs. Šiuo tikslu paskutinis interviu klausimas buvo prašymas papasakoti apie savo ateities planus. Šis klausimas buvo tikslinamas, prašant įsivaizduoti savo gyvenimą po penkerių metų. Tyrimo metu atsiskleidė, kad buvusiems globos namų auklėtiniams sunku kalbėti ir įsivaizduoti savo ateitį. Jų ateities planai yra netvirtai. Kartais pasakojimai apie savo ateities planus ir ateities įsivaizdavimą po tam tikro laikotarpio – ryškiai skiriasi. Interviu metu Robertas atskleidžia neturintis jokių planų ateičiai. Jam vieninteliai svarbūs dalykai yra tai, kad išėjęs iš mokyklos, kurioje dabar mokosi ir turi gyvenamą vietą, rastų darbą ir vietą kur gyventi. Kalbėdamas apie ateitį, vaikinai išsako didžiulį nerimą dėl to, kad nežino, kas jo laukia ateityje, kur ir iš ko gyvens, būgštavimus, kad jo gyvenimas gali pakrypti nesėkminga linkme. Vienintelės sėkmingos ateities sąlygos Robertui yra darbo ir gyvenamosios vietos turėjimas, tačiau jis sunkiai įsivaizduoja, kaip tai pasiekti. Išgirdusi klausimus apie ateitį, Aistė sutrinka, ji nežino ką pasakoti, nors iki tol jos pasakojimas buvo sklandus. Prašoma įsivaizduoti savo ateitį, mergina tarsi pamiršta apie iki tol pasakotus planus tęsti mokslus, ketinimus stoti į aukštąją mokyklą. Atsakydama į klausimą apie ateitį, mergina po ilgo galvojojimo prisimena tik savo ketinimą kada nors išvažiuoti padirbėti į užsienį. Galvodama apie ateitį, Aistė daugiausia orientuojasi į netolimą ateitį: jai svarbiausia šiuo metu gerai baigti mokyklą ir įgyti išsilavinimą. Tolesnėje ateityje mergina tikisi rasti darbą, iš kurio galėtų pragyventi, ir galbūt sukurti savo šeimą ar užmegzti artimus meilės santykius. Tuo tarpu Gustė yra numačiusi daug galimybių, ką ji norėtų veikti ateityje. Nepavykus vienam siekiui, mergina numato kitas alternatyvas. Pastebima, kad merginai svarbu ateityje realizuoti savo gebėjimus. Ji planuoja mokytis užsienyje, o likusi Lietuvoje norėtų padėti kitiems iš globos namų išėjusiems vaikams. Sunku pasakyti, kiek šie merginos planai yra realūs ir pasiekiami. Gustė yra linkusi pervertinti savo asmenines galimybes, gebėjimus, užsibrėždama labai aukštus tikslus: pavyzdžiui, norėtų ruošti vaikus olimpiadai, kadangi ji turi sportinių gebėjimų. Tik galiausiai, nepavykus šiems planams, mergina numato galimybę dirbti, tačiau neišivaizduoja, kokia ta darbinė veikla turėtų būti, nors ir turi du išsilavinimus. Sunkiai savo ateitį įsivaizduoja ir Darius. Galvodamas apie ateitį, vaikinai jo sėkmę vertina priklausomai nuo to, ar jis kaip dabar ir toliau rūpinsis savo šeima, ar rūpinsis savimi ir savo poreikiais. Vaikinai šiuo metu išgyvena stiprų vidinį konfliktą tarp pareigos rūpintis savo tėvais ir savų poreikių bei siekių. Sprendžiant šį konfliktą, Darius sulaukia daug pamokymų ir patarimų iš jam svarbių žmonių. Nors vaikinai pats supranta, kad gyvenant su tėvais, nukenčia jo mokymosi rezultatai, santykiai su kitais žmonėmis, tačiau jam sunkiai pavyksta kaip kad jis sako „*būti egoistu*“, galvoti apie savo gyvenimą, planuoti savo ateitį.

Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentai sunkiai įsivaizduoja savo ateitį, nes, manytina, nėra užtikrinti dėl savo dabarties. Pastebima, kad jaunuoliai mažai mato pozityvių dalykų dabartiniame savo gyvenime, todėl ateitis jiems tiek pat mažai pozityvi. Kita išryškėjusi problema yra ta, kad, planuodami savo ateitį, jaunuoliai nepasirenka tinkamų priemonių asmeniniams tikslams pasiekti, neįvertina turimų galimybių, jie dažnai ateitį sieja daugiau su svajonėmis nei su realiais siekiais. Jie neretai pervertina savo gebėjimus ir galimybes, o kartais priešingai – nepasitiki savimi, savo jėgomis, nesėkmę galinčiomis nulemti gyvenimo aplinkybėmis.

Apibendrinant interviu gautus duomenis, išryškėja, kad išėję iš globos institucijos, jaunuoliai patyrė ir iki šiol patiria nemažai sunkumų. Šie sunkumai pirmiausia kyla dėl nepakankamai globos namuose išugdytų savarankiško gyvenimo įgūdžių. Dauguma jaunuolių nemoka planuoti savo išlaidų, rūpintis buitimi, planuoti savo gyvenimo, pasirinkti tinkamas priemones išsikeltiems tikslams pasiekti. Antra, jaunuoliai patiria adaptacijos sunkumų. Gyvenant institucijoje, juos daugiausia supa globos namų vaikai ir darbuotojai, todėl išėjus už „*globos namų ribų*“, jiems gana sunku adaptuotis naujoje aplinkoje, užmegzti naujus ar atgaivinti senus ryšius. Žinia, kad jaunuoliai iš globos institucijos dažnai išeina, neturėdami nieko, į ką galėtų atsiremti: jie neturi artimųjų, kurie galėtų pagelbėti sunkaus savarankiško gyvenimo laikotarpiu, gyvenamosios vietos, pakankamų pajamų. Galima kelti prielaidas, kad neturėdami tvirto gyvenimo pagrindo – tiek vidinių asmeninių gebėjimų, tiek stabilų tvirtų materialinių sąlygų, palaikančio socialinio tinklo – jaunuoliai neapgalvotai ima tai, ką jiems siūlo pasitaikiusios galimybės: atsitiktinio darbo, nemėgstamos profesijos ar pan. Dėl to kyla pavojus, kad šių minėtų dalykų jie gali ieškoti socialiai nepriimtinais būdais, įsitraukti į neigiamus santykius. Interviu analizė atskleidė, kad jaunuoliai dažnai mažai pasitiki savimi, aplinkiniais ir apskritai netiki gyvenimu. Kai kuriais atvejais gali būti ir atvirkščiai, jaunuoliai pervertina savo jėgas, yra pavojingai patiklūs. Nepasitikėdami savimi ir savo jėgomis jie dažnai nekelia sau aukštų reikalavimų ir daugiau gyvena tuo, ką jiems pataria kiti žmonės ar nulemia susiklosčiusios aplinkybės. Nors jaunuoliai išsikelia visuomenėje svarbius tikslus, tokius kaip mokslas, darbas, šeima, tačiau jie dažnai negeba įvertinti savo turimų stiprybių, nepasirenka tinkamų būdų tikslams pasiekti, įvertinti savo sprendimų ir jų pasekmių. Patirdami nemažai sunkumų dabartyje, jie mažai tikisi ir iš ateities. Galvodami apie ją, jie susiduria su nežinomybe. Ateitis jiems menkai įsivaizduojama, respondentai baiminasi galimų ateities sunkumų, jaučiasi silpni juos įveikti. Galima daryti išvadą, kad išėjusių iš globos namų jaunuolių adaptacija visuomenėje, savarankiško gyvenimo problemų įveikimas priklauso tiek nuo išorinių aplinkybių – teigiamo, palaikančio socialinio tinklo, tiek nuo paties individo savybių – jo stiprybių ir silpnybių,

gebėjimo mokytis, tikslų ir gebėjimo jų siekti.

3.2 Globos ir palaikymo paieškos antriniame socialiniame tinkle

Vargu, ar galima teigti, kad tėvų globos netekusiems vaikams globos institucija gali atstoti šeimą ir namus. Tačiau svarbu, kad ši institucija būtų kuo artimesnė namų aplinkai, kad vaikas ten galėtų augti ir vystytis, jaustis saugus, bendrauti su kitais žmonėmis. Kaip jau minėta, gyvendami globos institucijoje, jaunuoliai mažai palaiko ryšius su žmonėmis ne iš globos namų, todėl socialiniai ryšiai, kuriuos tėvų globos netekę jaunuoliai palaiko pačioje globos institucijoje, yra itin svarbūs. Kadangi vaikai pirmiausia mokosi per suaugusiųjų stebėjimą ir bendravimą, o juos vaikystėje daugiausia supė suaugusieji buvo globos namų darbuotojai, svarbu išsiaiškinti, kaip patys jaunuoliai vertina santykius su jais. Nors daugiausia analizuota, kokie šie ryšiai yra dabar, tačiau atkreipiamas dėmesys ir į tai, kokie jie buvo praeityje, manant, kad tai gali turėti įtakos dabartiniams santykiams.

Tyrimo analizė patvirtino teorinę prielaidą, kad globos institucijų auklėtiniams dažnai būdingi elgesio, emocijų sunkumai. Tai, be abejo, įtakojo santykiai globos institucijose. Robertas pasakoja, kad septynerių metų jis buvo perkeltas iš globos namų į internatinę mokyklą. Nuo to laiko jo gyvenimas tarsi pasikeičia. Vaikinas tampa toks, kaip ir daugelis šios įstaigos vaikų: „*nu ir prasidejo internato gyvenimas*“ – Robertas praleidinėja pamokas, valkatauja, ima uostyti kljus. Panašios elgesio problemos būdingos ir Dariui. Vaikinas pabrėžia, kad tuo metu internate kljus uostė daugelis vaikinų ir merginų, taip pat ir jis. Tyrime dalyvavusios merginos apie šias problemas nepasakoja. Tiesa, Gustė užsimena, kad dėl mokykloje buvusių elgesio problemų, ką ji įvardija kaip netinkamą elgesį klasėje su mokytojais, ji buvo palikta kartoti trečios klasės kursą. Taigi galima kelti prielaidą, kad berniukai yra imlesni neigiamai įtakai, jie lengviau įsitraukia į neigiamo elgesio grupes. Interviu analizės duomenimis, globos namuose jaunuoliai retai sulaukdavo pasekmių už savo neigiamą elgesį. Jiems retai buvo taikomos bausmės, tuo labiau paskatinimais grįstos auklėjimo priemonės. Robertas interviu pasakoja apie tai, kaip globos institucijoje jam dažnai tekdavo dėl savo elgesio rašyti pasiaiškinimus. Tačiau kaip matyti iš jo požiūrio ir toliau besitęsiančių elgesio problemų, tai mažai buvo veiksminga. Interviu duomenimis, globos įstaigose daugiausia auklėjama gąsdinimais ir grasinimais išvežti į „koloniją“ (galima numanyti, kad „kolonija“ respondentai laiko specialiąsias ugdymo įstaigas). Respondentų pasakojimu, baimė patekti į „koloniją“ buvo bene vienintelė efektyvi auklėjimo priemonė. Apie pastarąjį auklėjimo būdą pasakoja ir Robertas, ir

Darius. Tik tuomet, kai į „koloniją“ patenka jų artimi internato draugai, jaunuoliai supranta realią grėsmę. Jie ima keisti savo elgesį: nustoja uostyti kljus, stengiasi mokytis ir pan. Sunku pasakyti, ar tikrai šios auklėjimo priemonės turėjo teigiamą įtaką jaunuolių elgesiui. Tyrimo duomenimis, respondentai išmoko savo elgesį reguliuoti tik veikiami baimės susilaukti neigiamų pasekmių, tuo tarpu pozityvūs tikslai jiems mažai turi reikšmės. Apie nuoseklių auklėjimo būdų nebuvimą rodo jaunuolių pasakojimai apie tai, kaip globos namų darbuotojai konfliktinėse situacijose neretai imdavo „moralizuoti“ (priekaištauti, kad vaikai yra niekam tikę, užaugę bus tokie, kaip ir jų tėvai). Šiuos auklėtojų priekaištus jaunuoliai iki šiol prisimena su nuoskauda. Interviu analizė rodo, jog globos namuose taikytos auklėjimo priemonės buvo mažai efektyvios, o dažnai galėjo turėti ir neigiamų pasekmių. Galima daryti prielaidą, kad minėti auklėjimo būdai galėjo lemti respondentų nepasitikėjimą savimi, savęs kaip „kitokio nei kiti“ įsivaizdavimą. Antra, bausmės baime pagrįstas auklėjimas globos namuose sąlygoja silpną auklėtinių atsakomybės jausmą, kas paaiškina, kodėl išėjus iš globos institucijos ir nelikus kontrolės iš jos, šios problemos atsinaujina.

Gustė interviu analizės duomenimis, jos santykiai globos namuose buvo gana formalūs. Mergina pasakoja apie tai, kad auklėtojai daugiau atlikdavo „priežiūros“ funkciją, tuo tarpu bendravimo, artimo ryšio merginai ypač trūko. Gustės manymu, neretai šiuose santykiuose buvo „*daugiau šaltumo negu šilumos*“. Ji prisimena, kad auklėtojai ne visada vienodai elgėsi su globojamais vaikais: labiau patinkantiems vaikams skirdavo daugiau dėmesio, lepino juos. Ir Gustė, ir Robertas interviu pasakoja apie tai, kad neretai auklėtojai buvo nesąžiningi ir netgi vaikų sąskaita siekė sau naudos. Gustė su nusivylimu prisimena įvykį, kai užtiko auklėtoją, vagiant jos daiktus. Roberto interviu analizė rodo, kad nesąžiningas darbuotojų elgesys gali paskatinti vaikus elgtis taip pat. Vaikinas pasakoja apie tai, kaip darbuotojai išsirinkdavo geriausius daiktus iš vaikams skirtos labdaros. Todėl tokio elgesio paskatinti ir siekdami geresnių daiktų, skanumynų, vaikai ima vagiliauti. Iš Roberto interviu analizės matyti, kad jo santykiai su ten dirbusiais darbuotojais niekada nebuvo geri. Buvusias santykių problemas vaikinas iš dalies sieja su savo elgesio sunkumais, tačiau dėl visko kaltina tik pačius globos įstaigos darbuotojus. Žinoma, respondentų išsakyta patirtis nėra vertinama vienareikšmiškai, tačiau akivaizdu, kad silpniems santykiams turėjo ir globos institucijų auklėtojų nuostatos bei elgesys.

Žvelgiant į kitų respondentų buvusius santykius globos įstaigoje, matyti, kad jie nebuvo labai neigiami. Kalbėdama apie juos, Aistė atsiliepia gana teigiamai: „*visi buvo geri, tokie galima sakyti užjaučiantys*“. Ji pripažįsta, kad auklėtojai kartais „*pratrūkdavo*“, tačiau dėl to mergina linkusi atsakomybę priskirti ne visada tinkamam vaikų elgesiui. Prisimindama globos institucijos

darbuotojų ir vaikų santykius, juos vertina kaip gana teigiamus. Tiesa, mergina pabrėžia, kad globos namuose artimas ryšys buvęs tik su jos auklėtoja, kiti buvę ryšiai ir iki šiol jai yra mažai artimi ir gana formalūs. Panašus ryšių globos namuose vertinimas stebimas ir kitų respondentų interviu: dauguma teigia, kad artimiausias ryšys buvęs tik su savo auklėtoja. Interviu analizės duomenimis, netgi Robertas, kurio santykiai su globos namų darbuotojais buvo silpni ir gana neigiami, svarbiausiu žmogumi laikė auklėtoją. Sunku pasakyti, kiek auklėtojos ir Roberto ryšys buvo teigiamas, tačiau matyti, kad vaikinai iš jos galbūt gaudavo jam svarbų palaikymą. Deja, dabar apie šį ryšį vaikinai taip pat kalba su nuoskauda ir nusivylimu: jis iki šiol pamena auklėtojos neišpildytus pažadus jam – padėti gyventi savarankiškai. Kitaip apie nutrūkusius santykius pasakoja Darius: nors jis gerai sutarė su visais globos namų darbuotojais, o ypač su savo auklėtoja, tačiau dabar neturi galimybių su jais bendrauti dėl kasdienio rūpinimosi savo šeima. Pasakodamas apie globos namus, vaikinai pabrėžia, kad ten jam būdavo suteikiamos gana išskirtinės teisės. Jam negaliojo griežtos globos namų taisyklės, o kilus problemoms auklėtoja jas išspręsdavo ar jį užtardavo prieš kitus darbuotojus. Taigi, nepaisant santykių pobūdžio, svarbiausiais ryšiais globos namuose jaunuoliai yra linkę laikyti santykius su savo auklėtojais, jie globotiniams yra artimesni nei kiti darbuotojai. Tačiau tyrimo analizės duomenimis, jaunuoliai šiuose santykiuose daugiau vertina ne patį tarpusavio bendravimą, tačiau tai, kaip suaugusieji elgėsi su jais ir kaip tenkino jų poreikius – globos, rūpesčio, palaikymo siekimą. Galima teigti, kad to priežastis yra oficiali globos namų aplinka ir joje mažai artimi ryšiai. Tyrimo analizė atskleidė, kad dauguma respondentų, išėję iš globos institucijos, ir toliau tikisi pagalbos iš jos, tačiau labai dažnai jos nesulaukia. Tai tampa viena iš priežasčių, kodėl šie ryšiai labai dažnai nutrūksta. Žvelgiant į dabarties perspektyvą, daugumos tiriamųjų ryšiai su globos institucija yra nutrūkę arba yra itin silpni. Tyrimo analizė rodo, kad šių ryšių poreikis silpo palaipsniui: laikui bėgant jaunuoliai vis labiau emociškai ir fiziškai atsiskyrė nuo globos įstaigos. Galima kelti prielaidą, kad tai lemia jaunuolių įsitvirtinimas savarankiškame gyvenime, užmegzti nauji ryšiai, tačiau taip pat ir tai, kad šio artimo ryšio tarp globos įstaigos darbuotojų ir jų auklėtinių buvo itin mažai.

Tyrime siekta atskleisti, kaip jaunuoliai adaptuojasi kitose institucijose ir kokie yra jų ryšiai jose, tirta, kaip tam įtakos galėjo turėti globos namų patirtis. Roberto interviu analizės duomenimis, vaikinai sunkiai adaptavosi mokykloje: jo ryšiai mokykloje buvo silpni, santykius su mokytojais jis daugiausia įvardija kaip neigiamus. Robertas jaučiasi nepelnytai kritikuojamas mokytojų dėl savo elgesio, mokymosi. Nors vaikinai ir pasakoja apie tai, kad praleidinėja pamokas, nesimoko, tačiau nevertina, kad tai galėtų būti pelnyta priežastimi jaustis kaltam. Vaikino manymu,

neretai jis yra kritikuojamas vien dėl to, kad yra iš internato, kas rodo jo savęs, kaip nuvertinamo, smerkiamo, menkesnio išsivaizdavimą. Tačiau iš kitos pusės, Roberto manymu, tėvų neturėjimas ir sunki gyvenimo situacija gali sąlygoti ir aplinkinių gailestį bei su tuo susijusias tam tikras nuolaidas jo atžvilgiu. Vaikino įsitikinimu, būtent dėl našlaičio statuso, vargiai įmanoma, kad dėl šiuo metu turimų problemų mokykloje jis bus išmestas iš mokyklos bendrabučio („*jiems ant sąžinės sėdės*“). Taigi priklausymas tėvų netekusių vaikų grupei sąlygoja dvigubus Roberto jausmus. Tai ir izoliuoja vaiką, išskiria jį iš kitų kaip žemesnio socialinio sluoksnio atstovą, tačiau taip pat ir skatina aplinkinių gailestį jo atžvilgiu, užuojautą, norą padėti jam. Robertui yra itin svarbu, kad kiti tenkintų jo poreikius. Svarbiausiais ryšiais mokykloje vaikinai laiko santykius su klasės auklėtoja. Šiuose santykiuose jaunuolis vertina klasės auklėtojos nuolaidžiavimą sudėtingose situacijose – visa tai jis įvardija kaip rūpestį juo bei pagalbą. Interviu analizė atskleidė, jog Dariaus santykiai mokykloje tiek su mokytojais, tiek su bendraklasiais yra silpni ir formalūs. Vaikinas mokykloje bendrauja tiek, kiek tai būtina pamokų metu ar sprendžiant problemas dėl praleidžiamų pamokų. Darius pabrėžia, kad sprendžiant šias problemas neretai jį gelbsti pedagogų atlidumas ir jo padėties sudėtingumo suvokimas. Respondentų interviu analizė rodo, kad jaunuoliai mažai jaučiasi atsakingi už save. Siekdami savo poreikių tenkinimo, jie perkelia atsakomybę kitiems, naudojasi jų teikiama pagalba ir palaikymu. O tuo neretai matuoja socialinių ryšių vertę. Galima kelti prielaidą, kad tam didelės įtakos turi globos namų patirtis, kur jaunuoliai buvo aprūpinti, nereikalaujant jų pačių pastangų, o sprendimai neretai būdavo priimami už juos. Galima teigti, kad jaunuolių pirminių ryšių trūkumas šeimoje ir patirta hipergloba globos institucijose lėmė jų nepasitikėjimą savimi ir savo jėgomis, organizuotumo, valios ir atsakomybės stoką. Todėl neretai jie ieško socialinių ryšių su žmonėmis, kurie rūpintųsi jais, globotų, nesąmoningai kartodami globos namuose įgytą patirtį. Aistės interviu analizės duomenimis, jos ryšiai mokykloje yra gana silpni. Pastebima, kad Aistė mokykloje neturi teigiamų ryšių, o neretai jie yra neigiami. Mergina jaučia nuoskaudą dėl klasės auklėtojos nepelnytų priekaištų, kritikos, kurią ji priima būtent sau. Interviu analizė atskleidžia, kad mergina santykiuose stokoja teigiamo aplinkinių įvertinimo, palaikymo, kurio ji jaučiasi verta dėl savo teigiamo elgesio, pastangų moksluose. Gustė, kalbėdama apie savo buvusią mokyklą, pasakoja tik apie savo įtemptus santykius su bendraklasiais. Todėl sunku pasakyti, kokie buvo jos santykiai su klasės auklėtoja, kitais mokytojais. Tačiau tai rodo, kad mergina neturėjo jai reikšmingų, artimų ryšių mokyklos darbuotojų tarpe. Tuo tarpu naujoje mokykloje jos santykiai tiek su klasės jaunuoliais, tiek su klasės auklėtoja yra teigiami ir netgi palaikantys. Gustė auklėtojos asmenyje pirmiausia vertina jos autoritetą: merginos nuomone, dėl savo dėstomo dalyko auklėtoja yra svarbus žmogus mokykloje.

Tačiau taip pat ji yra autoritetas ir pačiai merginai. Jai svarbu, kad auklėtoja teigiamai ir, jos manymu, atvirai bendrauja su ja, bei tai, kad ji stengiasi palaikyti teigiamą bendravimą ugdytinių tarpe, mokyti juos tarpusavio pagarbos, draugiškumo. Tyrimo analizė rodo, kad jaunuoliai sunkiai adaptuojasi mokykloje, jų ryšiai su klasės auklėtojais, mokytojais yra gana formalūs, silpni. Interviu duomenimis, jaunuoliams yra būdingos pasyvaus elgesio tendencijos, todėl jų santykiuose atsispindi globos ir rūpesčio ieškojimas. Tuo tarpu mokykloje iškilus problemoms, kurias jie patiria gana dažnai, jaunuoliai neretai elgiasi gynybiškai, stengiasi save pateisinti.

Siekiant tirti jaunuolių pagalbos tinklą, interviu metu paprašyta papasakoti apie įstaigas, į kurias jaunuoliai kreipiasi ar gali kreiptis sunkiu momentu. Tyrime buvo analizuojama, kokius socialinius ryšius jaunuoliai užmezgė šiose institucijose, kuo ji yra svarbi individo pagalbos sistemoje. Dauguma tyrime dalyvavusių jaunuolių yra kada nors išitraukę į kitų institucijų veiklą. Robertas jau gyvendamas internate, išitraukė į vienos nevyriausybinės organizacijos veiklą. Kalbėdamas apie ryšius su šia organizacija, Robertas daugiausia kalba praeitimi. Vaikinas nostalgiskai pasakoja apie praeityje ten buvusias įdomias veiklas, draugiškus santykius. Pastebima, kad dalyvavimas šioje institucijoje pirmiausia buvo svarbus dėl ten buvusių teigiamų santykių: „*Ateidavom (...) tik pasijuokt, nu pabendraut*“. Tai, kad įstaigoje neliko dalies žmonių, su kuriais jis tuomet bendravo, nėra buvusių veiklos galimybių, turėjo įtakos tam, kad jo ryšiai su šia organizacija šiuo metu yra beveik nutrūkę. Nors vaikinui ir kitiems jaunuoliams organizacijoje yra sudarytos sąlygos (skirtos patalpos) leisti laisvalaikį, tačiau nėra jiems numatytos veiklos, jis ten lankosi retai. Į tą pačią organizaciją įtrauktos Aistės ryšys su šia organizacija taip pat yra silpnas. Tačiau mergina pabrėžia, kad nors ji ten šiuo metui nesilanko, iškilus sunkumams, visada turi galimybę kreiptis pagalbos. Mergina jaučia emociškai šiltus santykius su organizacijos darbuotojais, todėl norėtų neprarasti šio svarbaus jai ryšio. Tyrimo analizė rodo, kad organizacijoje palaikyti santykiai daugiausia buvo kuriami per bendravimą jaunuolius dominančių laisvalaikio veiklų metu. Aistė pasakoja apie jai svarbią ten vykusią merginų bendravimo grupę, kurioje ji galėjo artimai bendrauti, dalintis rūpimais klausimais, kitus dominusius užsiėmimus. Visgi merginos, kaip ir Roberto, ryšiai su nevyriausybine organizacija beveik nutrūksta, nelikus ten juos dominusių veiklų. Mergina pabrėžia, kad skirtingai nei kitų jaunuolių, jos interesai ten lankytis buvo nesavanaudiški. Tuo tarpu Robertas, jaučiasi buvęs išskirtinis iš kitų jaunuolių dėl paramos, kurią ilgiau nei kiti gavo iš organizacijos. Dėl šių aplinkybių vaikinas ne visiškai pasitiki organizacija, manydamas, kad ji ne visada elgiasi teisingai jaunuolių atžvilgiu, nutraukdama jiems teikiamą pagalbą.

Tyrimo analizė atskleidė, kad respondentams organizacijoje svarbią reikšmę turi

asmeniniai ryšiai su ten dirbančiais darbuotojais. Robertas pasakoja, apie iki šiol palaikomą artimą ryšį su organizacijoje dirbančia Neringa. Vaikinas kalba apie tai, kad geri santykiai su Neringa jam yra itin svarbūs. Ją vaikinai netgi prilygina mamai, kas rodo, kad šiuose santykiuose Robertas patiria emociškai šiltą, artimą bendravimą, kurio jis nepatiria iš savo mamos. Tyrimo analizės duomenimis, jaunuolis nemoka palaikyti šio svarbaus jam ryšio. Nors ryšys su Neringa jam reikšmingas, vaikinai pripažįsta, kad jis yra nepastovus ir šiuo metu retai palaikomas. Dėl to vaikinai linkę kaltinti susiklosčiusias nepalankias išorines aplinkybes. Visgi jam yra svarbu, kad nepaisant to, Neringa ir toliau palaiko su juo ryšį. Apie artimą asmeninį ryšį vienoje nevyriausybinėje organizacijoje kalba ir Darius, kurioje jis lankosi jau nuo šeštos klasės. Vaikinai pabrėžia, kad ten užmegzti ryšiai turėjo didelės įtakos, kad jis imtų keisti savo gyvenimą: mestų svaiginimąsi klėjais. Šie ryšiai, palapsniui atvėrė jam kitokią pozityvią gyvenimo pusę: „*ten po biški linksmas gyvenimas toks po biški darėsi*“. Įsitraukęs į organizacijos veiklą, vaikinai užmezga naujus jo besikeičiančiam tuo metu gyvenimui reikšmingus santykius. Organizacija suteikė jam globėją, kuri, kaip kad sako pats Darius, rodydama „prašmatnų“ gyvenimą, stengėsi sužadinti pozityvius gyvenimo tikslus. Svarbų vaikinai ryšį su organizacija rodo ir tai, kad anksčiau jis joje dirbo savanoriu. Iš to galima daryti išvadą, kad jaunuoliui buvo svarbus priklausymas organizacijai bei troškimas būti naudingam jai, kaip kad ji buvo ir yra svarbi jo gyvenime. Kalbėdamas apie iš institucijos gautą pagalbą, vaikinai pasakoja, kad organizacija jam ne tik padeda kasdieniniuose klausimuose (randa jam darbą ir pan.), bet ir padeda, sprendžiant su šeima susijusias problemas. Šioje institucijoje dirbančios dvi moterys jam yra svarbios ne tik kaip organizacijos darbuotojos, bet ir kaip didelį autoritetą jo gyvenime turintys žmonės. Jų patarimai, kuriant savo gyvenimą bei sprendžiant įtemptus, problemiškus santykius savo šeimoje ir šiandien yra svarbūs.

Analizuoti ir kiti socialinių ryšių sistemoje respondentams reikšmingi tarpasmeniniai santykiai. Darius pasakoja, jog per nevyriausybinių organizacijų vaikinai dalyvavo tarptautiniame projekte, užmezgant ryšius tarp užsienio šeimų ir vaikų iš globos institucijų. Pastebima, kad per projektą užmegzti santykiai su užsieniečių šeima, paskutiniu laiku yra itin silpni. Vaikinai teigia, kad dėl savo šeimos problemų, jis neturi laiko ir galimybių bendrauti su jau dešimt metų pažįstama šeima, kuriuos pats Darius vadina „rėmėjais“. Dariaus interviu analizės duomenimis, vaikinai ryšiai su jais nėra emociškai artimi, pasakodamas apie rėmėjų šeimą, Darius pasakoja apie šeimos narių prestižines profesijas, turimą šeimos turtą. Pastebima, kad šiuose santykiuose vaikinai svarbi finansinė rėmėjų pagalba, iškilus sunkumams. Tačiau pabrėžia, kad ši parama jam reikalinga tik būtiniais atvejais, kai neturi pinigų pragyventi. Šiuo metu vaikinai tikisi, kad rėmėjai per pažįstamus

padės jam rasti darbą užsienyje. Nors vaikinio ir šeimos ryšys yra ilgalaikis, tačiau pastebima, kad jis nėra artimas: jaunuolis nekalba apie emocinį ryšį su jais.

Tyrimo analizė atskleidė, kad Gustei svarbūs asmeniniai ryšiai, tuo tarpu dalyvavimas organizacijose ir jose užmegzti ryšiai jai yra mažai reikšmingi. Mergina pamini, kad ji dalyvavo jaunimo organizacijos, kurią pavadina vaikų klubu, veikloje. Tačiau ši organizacija jai svarbi tik tuo, kad per ją buvo užmegzti ryšiai su pažįstama šeima. Merginos interviu duomenimis, šiuose santykiuose merginai svarbus ne individualus ryšys su šeimos nariais, bet santykiai su šeima kaip visuma. Tokių socialinių ryšių ieškojimas rodo, kad merginai itin svarbus priklausymas šeimai, kadangi ji neturi artimų emocinių kontaktų su savo šeima, negauna palaikymo iš jos. Šiuose artimuose santykiuose merginai svarbus pažįstamos šeimos palaikymas, globa. Pabrėžtina, kad merginai svarbi ne tik materialinė šeimos parama, bet ir pagalba sprendžiant problemas, patarimai ir pamokymai bei emocinis palaikymas. Merginai svarbus ir jos pačios grįžtamasis ryšys šeimai: jai svarbu jaustis naudinga, taip išreiškiant dėkingumą, bei tokiu būdu jaustis šeimos dalimi. Kad merginai svarbus santykis su šeimos visuma rodo ir jos ryšiai su užsieniečių šeima, kurioje ji šiuo metu gyvena. Merginai svarbu, kad tiek pastaroji, tiek lietuvių šeima, supranta jos sunkią gyvenimo situaciją, skausmingus išgyvenimus, todėl siekia ją rūpintis ir remti. Interviu rezultatai rodo, kad Gustei sunkiai sekasi vertinti tarpasmeninius emocinius ryšius, apie juos reflektuoti. Jos emocijos ne visada yra visiškai adekvačios tikrovei. Tyrimo duomenimis, nors Gustė ir vertina užsieniečių šeimos pagalbą, tačiau jos santykiai su ja yra silpni ir juose nėra emocinio artumo.

Tyrimo analizė atskleidė, kad daugumos respondentų socialiniai ryšiai su globos namų darbuotojais šiuo metu yra silpni arba nutrūkę. Analizuojant jų praeities tarpusavio ryšius, išryškėja, kad santykiai su globos įstaigos darbuotojais nebuvo artimi, o dažnai kupini nuoskaudų. Globos institucijose jaunuoliai mažai turėjo jiems reikšmingų, ilgalaikių ryšių su suaugusiais, iš kurių galėtų mokytis ir įgyti savarankiškam gyvenimui reikalingų žinių ir įgūdžių. Santykiuose su globos institucijų darbuotojais, jaunuoliai pirmiausia vertina ten patirtą globą, aprūpinimą, kurie jiems teikė saugumą ir stabilumą. Interviu analizės duomenimis, institucinės globos sąlygos lėmė jaunuolių pasyvaus elgesio tendenciją: jaunuoliams įprasta, kad jais rūpinasi ir už juos yra atsakingi kiti. Tai atsispindi ir analizuojant jaunuolių santykius institucijose (mokykloje, kitose įstaigose). Palikus globos namus, jaunuoliai yra pasyvūs savo padėties atžvilgiu, o santykiuose su aplinkiniais ieško anksčiau patirtos globos ir suaugusiųjų palaikymo. Dėl dažnai nepakankamos mokymosi motyvacijos, mokymosi strategijų neturėjimo, o ypač dėl santykių problemų, jaunuoliai sunkiai adaptuojasi mokykloje. Jaunuoliai jautrūs aplinkinių kritikai, dažnai jaučia atstūmimo jausmą,

pasitiki žmonėmis. Tyrimas atskleidė, kad respondentai sunkiai užmezga naujus santykius, o juos užmezgę nesugeba artimai bendrauti. Jų tarpasmeniniai santykiai yra mažai grįsti emociniais ryšiais, jiems dažnai būdingas susvetimėjimas, neretai neigiami bendravimo ypatumai. Kalbant apie antrinių ryšių pobūdį, dominuoja ryšio svarbos vertinimas pagal materialios naudos matą. Tačiau, kita vertus, galima suprasti, kad už tokio vertinimo ir nuostatų slypi pripažinimo ir priklausymo kitiems ieškojimas.

3.3 Socialinė atskirtis bendraamžių grupėje

Analizuojant respondentų ryšius globos institucijoje, tirta, kokie buvo jų santykiai su kitais įstaigoje gyvenusiais vaikais bei kokie šie ryšiai yra dabar, gyvenant savarankiškai.

Tyrimo duomenimis, respondentai nepalaikė ryšių su vaikais už globos namų ribų, todėl jie neturėjo galimybių bendrauti ir perimti šeimose gyvenančių vaikų patyrimą. Tokiomis socialinių ryšių aspektu uždaromis sąlygomis bei neturėdami artimo ryšio su savo šeima ar globos institucijos darbuotojais, jaunuoliai daugiausia identifikuoja su globos namų vaikų grupe. Interviu analizė atskleidė, kad vaikams iš globos institucijų būdingas savitas „mes“ įsivaizdavimas, to paties likimo vaikus jungiantis bendrumo jausmas. Jaunuoliai, siekdami priklausyti, būti pripažinti, jungiasi į grupes su kitais globos namų vaikais. Pastebima, kad globos institucijų auklėtiniai yra jautrūs neigiamai įtakai, negeba jai atsispirti, todėl siekdami kitų vaikų pripažinimo, neretai įsitraukia į neigiamo elgesio grupes.

Apie gyvenimą globos institucijoje, Robertas pradeda nuo pasakojimo apie savo neigiamą elgesį, save vaikystėje jis apibūdina taip: „*buvau banditas, nu bandžiūga mažiukas*“. Jaunuolis pasakoja, kad jau nuo ankstyvo amžiaus kartu su kitais globos institucijos ugdytiniais ima rūkyti, vartoti alkoholį, vėliau – svaigintis klėjais. Žalingi įpročiai paskatina vis didėjančias elgesio problemas: kad prasimanyti pinigų svaigalams, Robertas su draugais ne tik ima rinkti butelius, prašyti pinigų iš praeivių, bet ir vogti. Nors vaikinai iš dalies supranta, kad toks jo elgesys buvęs nepriimtinas, tačiau iki šiol jį vertina kaip linksmai leistą laiką, teigiamų patirčių ieškojimą kartu su kitais globos namų vaikais. Tuo tarpu Darius interviu atskleidžia, kad į neigiamo elgesio bendraamžių grupę įsitraukia dar gyvendamas šeimoje, joje jis lieka ir patekęs į internatą. Tyrimo analizės duomenimis, globos institucijų auklėtiniai nemoka pasirinkti tinkamų žmonių, neturėdami teigiamo artimo santykio su suaugusiais žmonėmis, nepasitikėdami jais, ima prieš juos maištauti. Remiantis analizės rezultatais, ignoruodami prosocialaus elgesio ribas, globos institucijų auklėtiniai

lygiuojasi į neigiamus autoritetus. Globos namuose, auklėtiniai autoritetu laiko tuos vaikus, kurie maištauja prieš suaugusius, tuo tarpu bendraamžių grupėje autoritetu laikomas tas, kuriam paklūsta, kuris yra stiprus, net gi agresyvus prieš kitus vaikus. Dėl šių priežasčių vaikai savo poreikius neretai realizuoja per fizinę jėgą, agresiją kitų atžvilgiu. Respondentų interviu analizė atskleidė, kad globos namuose vaikai dažnai iš kitų patiria patyčias, agresiją arba patys tampa agresoriais. Roberto interviu atskleidžia apie konkurencinius santykius tarp skirtingo amžiaus internato vaikų, vaikas pasakoja, kaip pats iš vyresniųjų vaikų patirdavo fizinį smurtą, buvo verčiamas jiems paklusti. Gustė su nuoskauda prisimena apie neigiamus santykius tarp globojamų vaikų, užsimindama apie tarp vaikų egzistuojantį fizinį ir emocinį smurtą. Mergina pabrėžia, kad patirdama kitų skriaudą, ji niekad nenusileisdavo ir stengdavosi save apginti. Galima daryti prielaidą, kad tai galėjo turėti įtakos elgesio problemų atsiradimui. Tuo tarpu Aistės interviu atskleidžia, kad dėl internato vaikų agresyvaus elgesio, nepasitikėjimo suaugusiais, merginai buvo sunku užmegzti santykius su kitais globos institucijos vaikais. Buvimas kitokia nei kiti sukelia adaptacijos globos įstaigoje problemas: mergina akcentuoja, kad to priežastis buvo ta, kad *„visą laiką buvau labai tyli, rami tokia mergaitė“*.

Tyrimo duomenimis, nepaisant to, kokie buvo respondentų santykiai su kitais globos institucijos vaikais, visiems jiems yra būdingas bendrumo su kitais tėvų globos netekusiais vaikais ieškojimas, savęs priskyrimas jų grupei. Galima kelti prielaidą, kad neturėdami artimų santykių su savo šeima, su kitais suaugusiais žmonėmis, jaunuoliai tapatinasi su arčiausiai jų esančiais kitais globos institucijos vaikais. Pastebima, kad respondentai kalbėdami apie save ir kitus to paties likimo vaikus, mato save tarsi atskirą visuomenės grupę – jungiamą panašaus patyrimo, nuoskaudų, panašių gyvenimo problemų ir pan. Tyrimo analizė atskleidė, kad šis bendrumas su globos namų vaikais formuojasi nepaisant neigiamų santykių su jais. Gustė, kurios santykiai globos namuose su kitais vaikais daugiausia buvo neigiami, visgi mano, kad tik netekę tėvų vaikai gali visiškai suprasti vienas kitą, šiame santykyje svarbiausia yra bendras juos jungiantis patyrimas – *„patyrė tą patį, ką ir aš patyriau“*. Tai yra itin svarbu ir kitiems respondentams santykiuose su globos institucijos vaikais.

Tyrimo analizė atskleidė, kad respondentams yra būdingas savitas pasaulio vaizdas – pasaulio skirstymas į „savus“ ir „svetimus“, „kitokius nei jie“. Tai pirmiausia itin ryšku santykiuose ne globos institucijos aplinkoje: globos namų jaunuoliams sunku bendrauti su vaikais iš šeimų, adaptuotis jų tarpe, užmegzti artimus santykius su jais. Šios problemos kyla tiek dėl pačių globotinių socialinių įgūdžių trūkumo, tiek dėl psichologinių sunkumų – nepasitikėjimo kitais bei savimi, gynybiškumo, atstūmimo baimės. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dėl šių socialinių ryšių

sunkumų jaunuoliams kyla problemų adaptuojantis naujoje aplinkoje. Analizuojant respondentų pasakojimus apie santykius mokykloje, išryškėja, kad respondentų ryšiai su klasės ir kitais mokyklos vaikais yra gana silpni, formalūs. Interviu analizės duomenimis, to priežastys pirmiausia yra pačių respondentų nuostatos į kitus vaikus („*pasikėlė*“, „*per daug pasitikintys savimi*“, „*turi daug mažiau supratimo*“), užkertančios galimybę užmegzti artimus santykius. Be abejo, šių nuostatų susiformavimui įtakos galėjo turėti respondentų neigiami patyrimai, užmezgant santykius mokykloje bei kitur, iš klasės vaikų patirtos patyčios, skaudžiai išgyvenamas atstūmimas. Gustės interviu atskleidžia apie buvusioje mokykloje jos patirtą atstūmimą, nuoskaudą, buvus nesuprastai kitų klasės vaikų. Mergina pasakoja apie patirtą nusivylimą, su klasės draugais pasidalinus savo gyvenimo istorija, kai šie jai pasakė, kad, matyt, taip reikėjo, jog ji nusipelnė būti paliktai savo tėvų. Sunku pasakyti, ar iš tikro klasėje iš merginos buvo atvirai tyčiojama, ar ji buvo ignoruojama klasėje, o gal visa tai vyko labiau pačios Gustės viduje. Tačiau buvę santykiai klasėje suformavo nuostatą apie grėsmę patirti pažeminimą iš žmonių, kurie nepatyrė to, ką išgyveno ji, užuojautos, supratingumo trūkumą jos atžvilgiu. Aistės interviu analizė atskleidžia, kad, merginos nuomone, ji taip pat būdavo neretai atstumiamą kitų vaikų dėl to, kad ji yra iš internato. Galbūt dėl tos priežasties, įstojusi į naują mokyklą, ji niekam nesakė, kad yra iš globos namų. Respondentų interviu analizė rodo jaunuolių nuostatą, kad globos institucijos ugdytinio statusas kitų žmonių yra vertinamas kaip stigma. Gali būti, kad tai yra pačių globos institucijų jaunuolių susikurta nuostata.

Tyrimo rezultatai rodo apie tam tikrą tarp globos institucijos jaunuolių susiformavusį bendravimo būdą ir socialinių įgūdžių trūkumą adaptuojantis naujoje aplinkoje. Interviu analizė atskleidžia, kad santykiuose su globos institucijos vaikais taikyti bendravimo būdai dažnai nebetinka naujai užmegztuose santykiuose. Dėl šios priežasties neretai aplinkinių bendravimo būdai respondentams atrodo nesuprantami, nepriimtini, o kartais netgi priešiški jų atžvilgiu. Tai tampa rimtu kliuviniu, užmezgant naujus bei kuriant artimus santykius, išėjus iš globos institucijos. Robertas pasakoja, kad jis nebendruoja su klasės vaikais, kadangi šie jam nepatinka. To priežastimis jis įvardija jų bendravimo būdą, tačiau vaikinui buvo sunku paaiškinti, koks jis („*nu ten žvengia, visaip prikolina, ten reikia su jais varytis visą laiką, kažkaip nu tokie jie yra pasikėlę labai*“). Dėl to, kad Robertui nepriimtinas klasės vaikinų bendravimo būdas, mokykloje jis daugiausia bendruoja su kitais jaunuoliais globos namų. Vaikinas interviu pabaigoje pabrėžia: „*Man nu su savais geriausia (...). Su naujais tai kažkaip neįdomu bendrauti*“. Analizuojant Dariaus santykius, pastebima, kad jo santykiai su bendraklasiais taip pat yra silpni. Kaip ir Robertas, vaikinas su klasės draugais bendruoja itin mažai, dažniausiai tik tiek, kiek to reikalauja aplinkybės. Kalbėdamas apie

skirtumus tarp internato ir vaikų iš šeimų bendravimą, jis pabrėžia: „iš internato pagal išgyvenimus kalbam, o tie jau ką aš žinau visai kitą“. Vaikino pasakojime išryškėja ta pati jau anksčiau kitų respondentų išsakyta nuostata: artimas bendravimas galimas tik su tą patį patyrusiais ir dėl to suprantančiais jį žmonėmis. Dariaus pasakojime atsiskleidžia nepasitikėjimas vaikais iš šeimų: manymas, kad jų elgesys neretai yra apgaulingas, jie gali greitai išduoti. Vaikinas pabrėžia, kad kitas svarbus trukdis, bendraujant su jais, yra skirtingos vertybės. Dariaus nuomone, kitaip nei globos institucijose, šeimose augusiems vaikams yra mažai svarbios šeimos vertybės, jiems būdingas materialistiškumas, todėl neretai jie naudojami savo tėvais, jų rūpesčiu.

Tyrime respondentų buvo prašoma papasakoti apie savo draugus, nagrinėjama, kaip tiriamieji supranta draugystę bei kas jiems yra svarbu joje. Remiantis interviu duomenimis, globos institucijų jaunuoliai draugais didžiąja dalimi laiko globos namų vaikus.

Pasakodamas apie savo draugus, Robertas pabrėžia, kad jo draugai – tie patys vaikinai, su kuriais ryšys užsimezgė dar globos institucijoje. Paprašytas papasakoti apie draugus, Robertas sutrinka „*Ta prasme draugai, kurie duoda ką nors ar mm tai kaip, ar apskritai draugai?*“. Interviu atskleidžia, kad draugystė Robertui gali būti dvejopa: dėl naudos sau arba tiesiog draugystė. Analizuojant interviu išryškėja, kad vaikinui yra sunku įvertinti santykius su draugais, pastebima, kad juose visgi nėra artimo emocinio ryšio. Draugystėje vaikinas pirmiausia vertina kartu leidžiamą laisvalaikį, pasilinksminimus su draugais. Vaikinui svarbus artimas bendravimas, dalinimasis mintimis ir kasdieninėmis problemomis su to paties likimo draugais iš globos namų. Nors savo draugystės ryšius Robertas šiuo metu laiko artimais ir tvirtais, tačiau abejoja, ar jie liks tokie ir ateityje – jis abejoja tuo, ar draugai kada nors jo neišduos ir nepaliks. Interviu analizės duomenimis, globos institucijos jaunuolius sieja glaudūs priklausomybės ryšiai, įsipareigojimas remti ir palaikyti vieni kitus. Tai ryškiai atsiskleidžia Roberto interviu. Vaikinas pasakoja apie tai, kaip remia draugus: jis ne tik atiduoda savo drabužius, bet su jais dalinasi ir gaunama našlaičio pašalpa. Vaikinas pasakoja apie kitą nuo vaikystės pažįstamą, tačiau šiuo metu mažai artimą draugą dėl pastarojo ramaus charakterio, atskirai leidžiamo laisvalaikio. Artimo ryšio su juo praradimą vaikinas pirmiausia sieja su bendrų interesų nebuvimu, kitokiu gyvenimo būdu bei tuo, kad kitaip nei jis, draugas yra gana atsiribojęs nuo globos namų vaikų grupės ir daugiausia rūpinasi savimi. Visa tai leidžia daryti išvadą apie tai, kad santykiuose su globos namų draugais Robertui yra svarbus kartu linksmai leidžiamas laikas, abipusė parama ir pagalba sunkumuose, dalinimasis tuo, ką turi. Šie dalykai taip pat yra svarbūs ir kitiems respondentams. Aistė savo interviu pasakoja apie pareigą padėti sunkumų ištiktiems globos namų draugams. Suprasdama panašius savarankiško gyvenimo

sunkumus išgyvenančią draugę, ji priėmė kartu gyventi merginą, buvusią pašalintą iš globos namų. Pasakodama apie draugus, mergina pabrėžia platų pažįstamų ratą. Merginai šiuose santykiuose yra svarbu tai, kad reikiamu metu gali iš šių ryšių gauti reikalingą pagalbą, palaikymą. Iš Aistės interviu galima suprasti, kad šie vadinami „pažįstami“ taip pat yra globos namų draugai. Mergina pabrėžia, kad iš didelio pažįstamų rato galėtų išskirti tik du artimus draugus, tačiau iš Aistės pasakojimo sunku suprasti, kas yra šie „tikri draugai“ ir, ar jie taip pat yra globos namų jaunuoliai. Merginai buvo sunku reflektuoti apie tai, koks yra juos siejantis ryšys, tačiau galima spręsti, kad šie santykiai yra emociškai glaudūs. Draugystėje mergina vertina pasitikėjimą bei „kad būtų paprastas ir linksmas“, tai rodo apie jos poreikį būti priimtai. Bendros problemos dėl būsto, praeityje lėmė, kad Gustė savarankiško gyvenimo pradžioje taip pat gyveno su artima drauge iš globos namų. Merginai svarbu, kad draugė galėjo jai padėti tuo metu buvusiu nelengvu gyvenimo laikotarpiu, priimdama ją gyventi kartu ir netgi paskolindama pinigų pirmąjį mėnesį. Šios pagalbos poreikis išlieka ir tolesniuose merginos draugystės santykiuose. Tyrimo rezultatais, draugių parama sunkumuose jai yra svarbiausias kriterijus vertinant draugystę. Mergina mažai kalba apie emocinius ryšius su turimais draugais. Pabrėžtina tai, kad draugais ji pirmiausia laiko pažįstamą šeimą, kas rodo jos artimą bendravimą su jais ir itin vertinamą ryšį. Dariaus interviu analizė atskleidžia, kad draugystėje vaikiniui yra svarbūs bendri patyrimai ir ilgalaikiai santykiai. Dvejais geriausiais draugais vaikiną laiko nuo ankstyvos vaikystės, dar nuo tada kai gyveno su tėvais, turimus draugus. Artimą ryšį su draugais rodo ir tai, kad juos vaikiną vadina pusbroliais, tik vėliau vaikiną pasako, kad taip jie vadina vienas kitą tik dėl to, kad jie pažįstami itin ilgą laiką. Šiuos draugystės santykius vaikiną prilygina ryšiams su globos namų vaikais: „nu šiaip augom, čia tas pats va kaip ir internato, dešimt metų pragyvenai ir čia kaip brolis“. Tiesa, Darius pabrėžia, kad šiuo metu palaiko ryšį tik su šiais dviem draugais. Vaikino santykiai su visais kitais buvusiais draugais yra nutrūkęs. Sunku pasakyti, kokios priežastys lėmė tai, kad jaunuolis dar neseniai visiškai nutraukė buvusius draugystės santykius. Kaip viena tokių priežasčių jis įvardija santykių su jais problemas, išsiskyrus interesams dėl santykių su merginomis, laisvalaikio ir linksminimosi kartu. Vaikiną teigia, kad jam šiuo metu yra svarbesni santykiai su jo mergina, o draugystė ir laisvalaikis su draugais šiuos santykius galėtų tik pabloginti.

Tyrime buvo nagrinėti respondentų pasisakymai apie laisvalaikį. Dariaus interviu atskleidžia, kad nutrūkus santykiams su draugais ir nelikus buvusių pomėgių (pasilinksminimų su draugais, lankymosi naktinėse kompiuterinėse), jo laisvalaikis tapo itin ramus. Jį Darius leidžia namie žiūrėdamas televizorių arba skiria bendravimui su savo mergina. Vaikino interviu

atsiskleidžia, kad jis šiuo metu neturi jokių interesų, o jo laisvalaikis daugiausia orientuotas į buvimą su jam artimais žmonėmis. Interviu rezultatais, Darius linkęs idealizuoti laisvalaikį, pomėgius, prisimindamas praeityje buvusius malonius patyrimus. Vaikinas, galvodamas apie laisvalaikį, prisimena apie kelionės į užsienį, vasaros metu pamėgtą vandens sportą, tačiau negeba savo susidomėjimo perkelti į dabartį ir dabar turimas galimybes, atrasti kitokių jį dominančių sričių. Roberto interviu rezultatais, jis irgi idealizuoja praeityje buvusį turiningą, intensyvią laisvalaikį, tuo tarpu dabartyje jis neturi nei interesų, nei galimybių kažkuo užsiimti. Tyrimo duomenimis, teigiamo laisvalaikio vaikino gyvenime mažėjo atitinkamai siaurėjant jo socialiniams ryšiams. Buvę interesai (krepšinis, šokiai ir kt.) pamažu išnyksta, nutrūkstant santykiams, kuriuos jungė bendri pomėgiai, silpnėjant ryšiui su nevyriausybine organizacija, o ypač – išėjus iš globos institucijos. Žvelgiant į dabartį, matyti, kad Roberto interesai ir pomėgiai šiuo metu visiškai išnykę: „*Anksčiau daug veikdavau, dabar tai nieko*“. Didžiąją dalį laisvalaikio vaikinas leidžia su draugais, su jais „stumia“ laiką gatvėje, prekybos centruose, esant galimybėms, linksminasi „plotuose“ ar kitur. Žvelgiant į Roberto laisvalaikį iškyla rimta problema: beveik išnykus teigiamam laisvalaikiui, vaikinas vis labiau įsitraukia į neigiamus jo leidimo būdus – alkoholio, narkotikų vartojimą. Juos vaikinas mato kaip priimtinius ir netgi nežalingus būdus atsipalaiduoti ir sustiprinti linksmybes. Aistės interviu analizėje išryškėja, kad jos laisvalaikis yra gana pasyvus ir ramus. Mergina pabrėžia, kad toks jos laisvalaikis atitinka jos ramų charakterio būdą. Tiesa, mergina prisimena, kad išėjusi iš globos institucijos ir „*pajutusi laisvę*“, ji didžiąją dalį laisvo laiko skyrė linksminimuisi. Tačiau mergina pabrėžia, kad tai buvo laikinai. Šiuo metu ją dominančios sritys: muzika, filmų žiūrėjimas, kartais skaitymas, pasivaikščiojimai gamtoje, tačiau daugiausia pastaruoju metu laiko ji skiria mokymuisi, ruošiantis greitai būsiantiems egzaminams. Iš Aistės interviu išryškėja tai, kad mergina, kaip ir kiti respondentai yra gana pasyvi, renkantis įvairesnius ir naujus laisvalaikio praleidimo būdus. Galima manyti, kad jos laisvalaikis yra ramus ne dėl to, kad toks jis merginai būtų priimtinausias, bet dėl laisvalaikio priklausymo nuo draugų, laukiant kol jie pasiūlys ką nors, kadangi jie yra „*vieninteliai, kurie ką nors sugalvoja*“. Galima kelti prielaidą, kad tokia pasyvi pozicija iš esmės ir nulemia jos ramius laisvalaikio leidimo būdus. Analizuojant Gustės laisvalaikį, išryškėja, kad merginai itin svarbi interesų sritis yra sportas. Šiose srityse, kurios atima didžiąją dalį jos laisvo laiko (mergina lanko net tris sporto būrelius), socialiniai ryšiai mažai turi reikšmės. Visgi, mergina pabrėžia, kad nuo treniruočių likusį laisvą laiką ji stengiasi skirti susitikimams su draugėmis, tačiau ji neišskiria kažkokių bendrų užsiėmimų su jomis.

Analizuojant respondentų santykius su savo bendraamžiais išryškėja, kad globos institucijų

auklėtiniai patiria nemažai socialinių, adaptacijos problemų. Šios problemos yra sąlygotos pačių tiriamųjų nuostatų į aplinkinius, nepakankamų bendravimo įgūdžių. Globos namų gyvenimo sąlygomis, neturėdami artimo ryšio su savo tėvais ar kitais suaugusiais žmonėmis, jaunuoliai daugiausia tapatinasi su globos institucijos vaikais. Visų šių socialinių bei psichologinių aspektų visumoje, formuojasi globos namų vaikams būdingas „mes“ vaizdas. Jo veikiami jaunuoliai skirsto žmones į „savus“ globos namų ir kitokius, jų nesuprantančius bei svetimus šeimose augusius vaikus. Tai sąlygoja adaptacijos naujoje aplinkoje sunkumus ir tampa viena iš priežasčių, kodėl jaunuoliai jaučiasi izoliuoti santykiuose su vaikais iš šeimų. Atrasdami bendrumą tik su to paties likimo tėvų globos netekusiais vaikais, jie daugiausia ir toliau bendrauja su jais. Analizuojant šiuos santykius, pastebima, kad respondentai ir išėję iš globos institucijos siekia palaikyti artimus ryšius su draugais iš globos namų, išlaikyti „mes“ bendrumą. Visgi šiuose ryšiuose, kaip ir santykiuose su draugais, retai egzistuoja artimas emocinis ryšys, o daugiau palaikymas ir parama esant sunkumams, kartais peraugantys net į pareigą savarankiškame gyvenime ir toliau remti vienas kitą.

3.4 Priklausymo ir identiteto ieškojimas biologinėje šeimoje

Visi tyrime dalyvavę jaunuoliai nebuvo našlaičiai, tačiau dar ankstyvoje vaikystėje arba tik gimę netekę tėvų globos vaikai. Tyrime didelis dėmesys skirtas jaunuolių santykiams su savo tėvais. Analizuoti jaunuolių ankstyvieji patyrimai santykiuose su savo tėvais, tirta, kaip šie santykiai keitėsi, patekus į globos instituciją, kokie jie yra dabar. Tyrime siekta analizuoti, kaip šie ryšiai lėmė jaunuolių prierašumo vystymąsi ir jo sutrikimus, psichinę deprivaciją, kokią įtaką jie turėjo psichinei ir asmenybės raidai, jaunuolių socialiniams ryšiams. Tyrime atskleidžiami ir santykiai su kitais šeimos nariais (broliais, seserimis), seneliais, kitais giminaičiais bei kokią reikšmę jie turi jaunuoliams. Galiausiai analizuoti pačių tiriamųjų ryšiai su priešingos lyties atstovais, požiūris į savo šeimos sukūrimą, tirta kokią šiems santykiams ir nuostatomis galėjo turėti jų vaikystės patirtis.

Tyrimo rezultatais globos institucijų jaunuolių tapatumo formavimuisi itin svarbus atskyrimo nuo tėvų patyrimas. Tai atsispindi jau pirmuosiuose respondentų sakiniuose, pradėjus pasakoti savo gyvenimo istoriją. Roberto interviu analizė atskleidžia apie sutrikusį jo „šaknų jausmą“, vaikiną neturi savo vaikystės istorijos: „*Nežinau kada gimiau. Nieko nežinau apie savo tėvus beveik*“. Vaikino gyvenimo istorija tarsi prasideda nuo dviejų metų amžiaus, kada jis yra paliekamas globos namuose. Panašiai skamba ir Gustės gyvenimo istorija: mergina ją pradeda nuo to, kad tik gimusi buvo palikta savo tėvų. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad jaunuoliams itin svarbu

užpildyti savo gyvenimo istorijos spragas, suprasti savo kilmę. To siekdami, jie neretai siekia pažinti savo tėvus, atkurti ryšius su jais. Gustė pamena kaip ji nesėkmingai iš globos namų auklėtojos bandė išsiaiškinti informaciją apie savo šeimą. Sulaukusi pilnametystės, mergina pati pasiryžta ją susirasti.

Interviu analizėje atsiskleidžia iki šiol skausmingi jaunuolių išgyvenimai dėl vaikystėje patirto atstūmimo iš savo tėvų. Pastebima, kad jaunuoliams itin svarbu suprasti savo tėvų gyvenimo istoriją ir išsiaiškinti, kokios priežastys lėmė, kad jie netekę tėvų globos. Roberto interviu duomenimis, vaikinai iki šiol negali suprasti, dėl kokių priežasčių mama jo atsisakė. Galima manyti, kad Roberto išgyvenamas netikrumas, netikėjimas mamos ir kitų šeimos narių pasakojimais apie to priežastis didele dalimi lemia dabar mažai artimus jo santykius su mama. Neretai, nesuprasdami priežasčių, kodėl tėvai jų atsisakė, jaunuoliai išgyvena stiprius savęs kaltinimo jausmus. Gustė interviu metu pamena apie ją iki šiol kamuojantį klausimą: „*Ką aš galėjau tokio mamai žala padaryti, kad jinai galėjo manęs atsisakyti, palikti vaikų globos namuose?*“. Tyrimo duomenimis, globos institucijų jaunuoliams būdingas savęs kaip atstumto, nemylimo ir nereikalingo suvokimas.

Interviu analizės duomenimis, respondentų tapatumo formavimuisi didelę reikšmę turi ankstyvieji ryšiai su savo tėvais, vaikystės patyrimai šeimoje. Darius ir Aistė savo tėvų globos netenka sąlyginai vėlai: tai įvyksta septintais – aštuntais gyvenimo metais. Tai iš esmės nulemia iš dalies turtingesnę gyvenimo istoriją, augus su savo tėvais, tačiau visgi paženklintą ypač skaudžių vaikystės patyrimų. Tyrime atsiskleidžia, kad vaikai šeimoje gyveno deprivacijos sąlygomis, patirdami atstūmimą iš savo tėvų, nepriežiūrą, o dažnai netgi smurtą. Nagrinėjant respondentų ankstyvuosius prisiminimus apie savo tėvus, išryškėja gilios šeimos socialinės problemos (alkoholizmas, narkomanija, smurtas šeimoje), dėl kurių jaunuoliai ir patenka į globos namus. Aistės interviu atskleidžia apie jos tėvų priklausomybę nuo alkoholio, tėvo smurtavimą prieš mamą. Nors girtaujantys tėvai nesirūpino Aiste vaikystėje, merginai svarbu, kad ji nebuvo našlaitė. Visgi iš Aistės interviu matyti, kad mergina vaikystėje nepatyrė emociškai artimų santykių su savo tėvais, jų rūpesčio. Šie santykiai veikiau pažymėti nesaugumu ir baime: Aistė užsimena, kad ji visą gyvenimą bijojo savo tėvo. Dariaus interviu analizės duomenimis, vaikinui svarbu, kad jo šeimos gyvenimas kažkada buvo toks, kaip ir kitų vaikų. Tik vėliau jis ima blogėti – tėvai ima vartoti narkotikus, girtauti, praranda darbus, šeimos butą, vis labiau gilėjant socialinėms šeimos problemoms, Darius patenka į globos instituciją. Vaikino interviu atsiskleidžia dar gyvenant šeimoje aptirta nepriežiūra: Darius prisimena baimės ir nesaugumo jausmus, kai tėvai išeidami palikdavo jį ir brolių namuose vienus. Vaikinas pamena, kaip keršydami ir siekdami tėvų dėmesio, jiedu su broliu degina ir kitaip gadina namuose daiktus. Vaikino ir jo tėvų santykių analizė rodo apie jau vaikystėje patirtą emocinį

atstūmimą iš tėvų. Emocinį šaltumą vaikas ypač skaudžiai išgyvena santykiuose su mama. Darius pamena, kad jau vaikystėje mama buvo nejautri ir net žiauri vaikų atžvilgiu. Analizuojant jaunuolių ankstyvuosius vaikystės patyrimus, išryškėja, kad tėvai nesirūpino vaikų poreikiais, vaikai nepatyrė jų artumo, meilės, rūpesčio, dažnai išgyveno saugumo trūkumą.

Interviu analizės duomenimis, gyvenimo globos institucijoje metu jaunuoliai mažai palaikė ryšį su savo tėvais, ryšiai su jais buvo fragmentiški, o palaikomuose santykiuose išryškėja emocinis atitolimas. Roberto interviu atskleidžia, kad vaikinui buvo svarbu, jog mama jį lankė globos namuose. Tačiau jis su nuoskauda pamena apie tai, kad jos apsilankymai su laiku vis labiau retėjo. Vaikino ryšiai su ja buvo silpni ir mažai artimi: jai apsilankius vaikas išgyvendavo nejaukumą, netgi gėdos jausmą prieš kitus vaikus. Apie emociškai tolimus ryšius su mama rodo ir tai, kad vaikas iki šiol pamena, kad mamos apsilankymų laukdavo tik dėl jos atvežamų lauktuvių. Aistės ir Dariaus interviu išryškėja, kad gyvenant globos namuose, jie taip pat bendravo su savo tėvais, tačiau ir iki tol buvę silpni ryšiai su jais nesikeičia ir gyvenimo globos institucijoje metu. Ryšio su tėvais trūkumą ryškiai atspindi Gustės skausmingi patyrimai neturint ryšio su savo tėvais bei matant, kaip kitus globos namų vaikus lankydavo tėvai. Interviu analizėje atsiskleidžia globos namuose patirtas „emocinis badas“ ir pasireiškiantys prieraišumo sutrikimai. Gustė ir dabar pamena, kaip siekdama ryšio su suaugusiais žmonėmis, ji eidavo prie globos namuose apsilankydavusių žmonių, bent dalinai stengdamasi patenkinti bendravimo, artumo poreikius.

Interviu analizė atskleidžia apie ir dabar problemiškus vaikų-tėvų santykius, silpnus ryšius su tėvais, sutrikusius vaidmenis šeimoje. Roberto interviu analizė rodo, kad jo santykiai su mama yra mažai artimi, savo tėvo vaikinui neteko pažinti, šiuo metu jis yra miręs. Pastebima, kad dėl emocinio ryšio nebuvimo vaikino santykiai su mama neretai yra lydimi tarpusavio nesupratimo, bendravimo problemų. Robertas ir dabar jaučia mamos rūpesčio poreikį, todėl skaudžiai išgyvena, kad mama jam nepadedą savarankiško gyvenimo problemose. Mažai artimas ryšys atsiskleidžia ir Aistės interviu analizėje. Dabartiniai merginos santykiai su mama nepastovūs: to pagrindinė priežastis – mamos priklausomybė nuo alkoholio. Merginos santykiai su tėvu nutrūko dar vaikystėje, kai ji pateko į globos namus. Aistės tėvas mirė, kai mergina dar buvo paauglė, tačiau šią žinią ji labiau vertina kaip palengvėjimą, kadangi tik tėvui mirus išnyksta jo agresijos baimė. Savo iniciatyva susiradusi iki pilnametystės nepažintą mamą, Gustė santykiuose su ja neatranda emocinės šilumos, artumo. Tyrimo rezultatai rodo, kad nepaisant silpnų ryšių su savo tėvais, skausmingų vaikystės patyrimų, jaunuoliams tėvai lieka itin svarbiais žmonėmis ir dabartiniame gyvenime. Tyrime atsiskleidžia, kad prisiminimai apie neigiamus santykius su tėvais jaunuolių sąmonėje yra

tarsi nustumiami į antrą planą. Interviu analizės rezultatai rodo, kad jaunuoliai vertina tėvus vien už tai, kad jie yra, kas rodo apie respondentų tapatumo santykiuose su šeima ieškojimą, priklausymo jai siekį. Suprantama, tai gali lemti neigiamas identifikacijos su savo tėvais pasekmes – nesąmoningą respondentų siekį pakartoti savo tėvų likimą. To užuomazgas galima išvelgti kai kuriose jaunuolių elgesio problemose, alkoholio, narkotikų vartojime. Aistės interviu atskleidžia, kad mergina yra pakankamai giliai įsisąmoninusi šias problemas, todėl gyvenime pagrindinis jos siekis yra „*pasiekti daugiau negu pasiekė mano tėvai*“. Mergina tikisi, kad jai neteks patirti skaudžių gyvenimo sukrėtimų, kurie galėtų pakreipti jos gyvenimą alkoholizmo linkme. Svarbu, kad jaunuoliai priimtų savo tėvus tokiais, kokie jie yra, įsisąmonintų jų elgesį ir nekartotų tėvų neigiamo elgesio modelių savo gyvenime.

Tyrimo rezultatai apie santykius su šeima atskleidžia, kad dėl tapatinimosi su savo tėvais, respondentams svarbus pareigos šeimai jausmas. Nepaisant silpno tarpusavio ryšio su jais, patirtų nuoskaudų, tėvų globos netekę jaunuoliai ir toliau rūpinasi savo šeima ir prisiima didelę atsakomybę dėl jos. Vienas didžiausių jaunuolių norų yra, kad jų tėvai negertų, panaikinti tas sąlygas, dėl kurių jie dar vaikystėje neteko tėvų. Tai rodo apie jiems svarbų tėvų likimą ir viltį, kad tėvai dar gali pasikeisti. Siekdami susigrąžinti normalų šeimos gyvenimą, jie įvairiais būdais bando sulaikyti savo tėvus nuo jų neigiamo elgesio. Galima išsivaizduoti, kokį nusivylimą jie jaučia patirdami nuolatinės nesėkmes šiame itin svarbiame jiems siekyje. Siekdami sau palengvinti šiuos skaudžius jausmus, jaunuoliai ieško priežasčių, kas galėtų lemti tokį tėvų elgesį. Dėl tėvų elgesio jie neretai linkę kaltinti išorines aplinkybes. Aistės manymu, alkoholizmą nulemia skaudžios gyvenimo patirtys, kurias matyt išgyveno ir jos mama. Darius dėl savo tėvų priklausomybių linkęs kaltinti savo mamą: problemų šeimoje atsiradimą, jo manymu, lemia šaltas mamos bendravimas su tėvu.

Negalėdami iš esmės pakeisti savo šeimos gyvenimo, jaunuoliai stengiasi bent dalinai kompensuoti tai įvairiais būdais rūpindamiesi savo tėvais. Gustės interviu analizė rodo, kad merginai svarbu, kad ji su broliu tvarko mamos namų buitį, kad itin skurdžiai gyvenanti mama ir jos nauja šeima gyventų kiek įmanoma geresnėmis sąlygomis. Tuo tarpu Robertas neturi galimybių materialiai padėti savo mamai, tačiau jam svarbu pagal savo galimybes ją rūpintis: ją lankyti, dovanoti dovanas, kitaip rodyti savo dėmesį. Kai kuriais atvejais šis vaikų rūpestis tėvais gali peraugti net į perdėtą prisirišimą, priklausomybę nuo savo tėvų. Analizuojant Dariaus interviu išryškėja, kad vaikinai priima visišką atsakomybę už savo tėvus ir jų likimą: išlaiko juos finansiškai, rūpinasi jų buitimi. Rūpindamasis savo degradavusiais tėvais, Darius neretai ignoruoja savo paties poreikius. Tai turi didelės įtakos ne tik vaikinų pablogėjusiems mokymosi rezultatams, bet ir silpstantiems santykiams

su jam svarbiais žmonėmis.

Respondentų interviu analizė atskleidžia paradoksalią situaciją – nors tėvai jų neužaugino, bet dėl to jaunuoliai jų nepalieka ir netgi ima rūpintis savo tėvais. Tyrimas atskleidžia respondentų stiprią neadekvačią priklausomybę nuo savo tėvų. Galima daryti prielaidą, kad tai iš dalies sąlygoja neišgyventas priklausymas nuo tėvų, vaikystėje patirtas ryšių su savo tėvais, jų globos, meilės trūkumas. Neadekvati priklausomybė nuo savo tėvų atskleidžia apie jaunuolių siekį kompensuoti šiuos vaikystėje nepatenkintus poreikius. Tyrimo rezultatais, globos institucijų jaunuoliams būdingas kaip ir kitiems žmonėms natūralus noras turėti šeimą, jai priklausyti. Tai rodo, šeimos kaip instituto svarbą bet kurio žmogaus gyvenime. Tyrime išryškėja, kad tėvų globos netekę jaunuoliai brangina tėvus vien dėl to, kad jie yra, jiems svarbus pats jų egzistavimas: „nesvarbu kokie, svarbu – tėvai“. Jaunuoliai tarsi prisitaiko prie esamos sudėtingos situacijos: vertina bet kokią ryšį su jais, bent trumpam pagerėjančius santykius blaivybės momentais, džiaugiasi pagerėjusiomis jų gyvenimo sąlygomis.

Svarbią vietą globos namų socialinių ryšių sistemoje užima ir jų santykiai su broliais ir seserimis. Iš tyrime dalyvavusių respondentų juos turi Gustė ir Darius. Tyrimo analizė rodo, kad santykiai su broliais ir seserimis, dažnai panašūs į jaunuolių ryšius su savo tėvais, tačiau tai daugiau būdinga jaunuoliams, kurie turėjo gyvenimo šeimoje patirtį. Tai rodo apie svarbią turėtos santykių patirties šeimoje reikšmę: iš savo tėvų perimti bendravimo būdai, nuostatos lemia ir tolesnį jaunuolių gyvenimą, net ir netekus jų globos. Dariaus interviu analizė rodo, kad jam svarbų rūpinimąsi šeima jis realizuoja ir santykiuose su broliais ir seserimi. Vaikinas jaučiasi atsakingas už jų gyvenimus, todėl, kaip įmanoma, padeda jiems – remia finansiškai, rūpinasi dėl jų ateities. Šis rūpestis atsiskleidžia ir vaikino prisiminimuose apie šiuo metu užsieniečių šeimos įvaikintą jaunesnįjį brolių. Tyrimo analizė rodo, kad Darius niekada nepalaikė artimų ryšių su jaunesniu broliu, tačiau būtent tai jis laiko svarbiu indėliu, kad brolis būtų įvaikintas: siekdamas, kad brolis prie jo neprisirištų, jis nepalaiko ryšių su juo, tam, kad galiausiai būtų įvaikintas. Dariui svarbu, kad brolis būtų apsaugotas nuo neigiamos aplinkos globos namuose, todėl siekia, kad jam nereikėtų to patirti. Brolio įvaikinimą ir savo elgesį tame procese, jaunuolis vertina kaip geresnio gyvenimo linkėjimą broliui. Analizuojant Dariaus santykius su vyresniu broliu ir seserimi, pastebima, kad jo santykiai su broliu yra nutolę ir daug artimesni su sese, to priežastis – vertybių skirtumai. Visgi vaikino ryšiai su jais atspindi, kad brolių ir sesers santykiuose mažai emocinio ryšio, ko nėra ir Dariaus santykiuose su tėvais. Svarbūs santykiais broliu atsiskleidžia ir Gustės interviu analizėje. Pastebima, kad merginai svarbus su jais jungiantis bendrumas – tėvų netekimas. Kalbėdama apie tai, mergina lygina savo gyvenimą su jų

likimu, Gustei svarbus aspektas, kad nepaisant panašių patyrimų, brolio ir sesers likimai susiklosto sėkmingai (jie turi sukurti savo šeimą, dirba ir t.t.). Išryškėja, kad jų gyvenimą ji laiko pavyzdžiu, jų gyvenimo modeliai, nuostatos ir vertybės tampa siekiamybe pačiai Gustei. Tyrimo analizė rodo, kad merginai ypač svarbus brolio palaikymas, galimybė visad iš jo gauti pagalbą. Tačiau brolio ir seserų santykiuose atsiskleidžia mažai artimas tarpusavio ryšys, jame yra stokojama emocinio ryšio.

Tyrimo skirtas dėmesys ir kitiems jaunuolių giminystės ryšiams. Tyrimo analizės duomenimis, globos institucijų jaunuolių ryšiai su giminėmis retai gali užpildyti ryšių šeimoje trūkumą. Interviu rezultatai rodo, kad neretai dėl sutrikusio prierašumo, jaunuoliai sunkiai geba palaikyti ryšį su jiems artimais ir svarbiais giminėmis. Roberto interviu analizė atskleidė, kad vaikinui dar gyvenant globos namuose buvo svarbūs santykiai su dėde ir jo šeima. Pastebima, kad šis ryšys turėjo teigiamą prasmę vaikinui ir lėmė, nors ir laikinus, tačiau pozityvius jo elgesio pasikeitimus. Visgi dėl nemokėjimo palaikyti ryšį, šie santykiai nutrūksta. Nors jam buvo svarbus teigiamas ryšys su dėde, tačiau jis jautėsi svetimas jo šeimoje: „*nuvažiuoji pas kitą šeimą, kažkaip nepatogu, nesijauti kaip namie kaip internate*“. Globos namuose perimti elgesio, bendravimo būdai buvo sunkiai pritaikomi kitokioje šeimyninėje aplinkoje. Tyrimo analizė rodo, kad labai dažnai globos institucijų jaunuoliai yra iš šeimų, kuriose giminystės ryšiai yra silpni, dažniausia to priežastis – giminaičių socialinės problemos, priklausomybės. Faktas, kad jaunuoliai pateko į globos instituciją, rodo, kad giminėje nebuvo artimų žmonių, kurie galėtų jais pasirūpinti. Daugelis respondentų pripažįsta, kad turi nemažai giminių, tačiau nebendravia su jais arba net jų nepažįsta. Nepaisant to, palaikomi ryšiai su giminėmis respondentams užima gana reikšmingą vietą. Roberto interviu analizė rodo apie artimą, emociškai šiltą bendravimą su močiute, ji vaikinui pirmiausia svarbi dėl jos pasakojimų. Nostalgiški vaikinui prisiminimai rodo, kad močiutė buvo vienintelis žmogus, pasakojęs jam jo gyvenimo istoriją apie tai, koks jis buvo mažas. Ryšiai su seneliais ypač reikšmingi ir kitiems respondentams. Dariaus ir Aistės interviu analizės duomenimis, seneliai buvo vieninteliai žmonės, kurie rūpinosi jais vaikystės laikotarpiu, padėjo ar iki šiol padeda savarankiškam gyvenime. Respondentų interviu analizė rodo, kad globos institucijų jaunuoliams giminystės ryšiuose ypač svarbi iš jų gaunama pagalba, parama. Visgi tyrimo duomenimis, santykiai su giminėmis, kaip ir su šeima, pirmiausia svarbūs dėl savojo tapatumo ieškojimo, siekio priklausyti kažkokiai žmonių grupei. Neturinti artimų ryšių su savo šeima Gustė siekia juos užmegzti, ieškodama iki šiol nepažintų savo giminių.

Tyrimo didelis dėmesys skirtas globos institucijų jaunuolių santykiams su priešingos lyties atstovais, juos siejant su nuostatomis apie savo šeimos sukūrimą. Respondentų interviu analizė rodo,

kad vaikystės patyrimai, netekus tėvų globos, patirta psichinė deprivacija, sutrikęs prierašumas lemia jaunuolių problemas santykiuose su priešinga lytimi. Tyrime atsiskleidžia, kad šios problemos gali pasireikšti artimų santykių su kitos lyties žmonėmis vengimu. Gustės interviu analizė atskleidžia apie merginos vengimą užmegzti artimus santykius su vaikiniais. Nors merginai yra svarbi šeima kaip vertybė, ką atspindi jos santykiai su savo šeima, pažįstamomis šeimomis, tačiau jos ateities planuose nėra siekio turėti savo šeimą. Mergina yra apsisprendusi nesukurti šeimos ir niekada neturėti artimų santykių su priešinga lytimi. Merginos interviu analizė rodo, kad to priežastis – siekis išvengti skausmingų patyrimų, atstūmimo baimė. Sunku pasakyti, ar panašūs jausmai būdingi ir Aistei, tačiau ši mergina taip pat yra vieniša. Tiesa, ji tai paaiškina šiuo metu teikiama pirmenybe mokslams. Merginos interviu analizė atskleidžia gana paviršutiniškus merginos planus šeimai ir nuostatas apie ją, artimus meilės santykius. Tyrimo duomenimis, Aistė būsimą šeimą yra griežtai suplanavusi laike: jai yra itin svarbu ištekėti iki dvidešimt penkerių metų. Visgi tyrimas rodo, kad šiai merginai taip pat būdingas nerimas dėl galimo praradimo, sugriuvusių santykių. Merginai svarbu, kad prieš sukuriant šeimą, ji įgytų išsilavinimą, turėtų darbą, kurie itin svarbūs tuo atveju, jeigu ji liks viena ir turės pati išlaikyti vaiką. Tuo tarpu Roberto, kuris taip pat neturi artimo žmogaus, interviu analizė rodo, kad jo santykiai su merginomis pastaruoju metu yra trumpalaikiai ir mažai artimi. Artimų ryšių vengimo priežastimi vaikinai laiko skausmingą išsiskyrimą su buvusia mergina. Interviu analizė rodo, kad vaikinui santykiuose yra sunku atrasti pusiausvyrą tarp nepriklausomybės ir artumo su partnere. Vaikinas pasakoja, kaip smarkiai ir per trumpą laiką jis prisiriša prie mylimo žmogaus ir kaip skausmingai išgyvena išsiskyrimą su juo. Roberto interviu atsiskleidžia, kad santykiuose su merginomis vaikinai siekia patenkinti jam svarbius poreikius. Šiuo metu jaunuoliui opiausia problema yra gyvenamoji vieta, kaip vieną iš galimybių jai spręsti jis mato draugystę su mergina, pas kurią galėtų gyventi.

Respondentų vaikystės patirčių analizė rodo, kad jaunuolių santykiai su tėvais turėjo didelės įtakos jų socialiniams ryšiams ateityje. Tyrimo duomenimis, jaunuoliai sunkiai geba užmegzti ryšį su žmonėmis, jį palaikyti, kurti artimus, emociškai šiltus santykius. Globos institucijų jaunuolių ryšių šeimoje analizė atskleidžia santykių šeimoje problemas, sutrikusius šeimos narių socialinius vaidmenis. Analizuojant jaunuolių vaikystės patyrimus, išryškėja, kad vaikai gyveno deprivacijos sąlygomis, stokodami tėvų rūpesčio, meilės, neretai patirdami jų nepriežiūrą, atstūmimą, o kartais ir smurtą. Interviu analizė rodo, kad jaunuolių socialinių ryšiams didelę reikšmę turi atstūmimo iš tėvų patirtis, tėvų globos netekimas. Dėl patirto tėvų atstūmimo jaunuoliai jaučiasi nevisaverčiai, vieniši, neretai dėl to ieško kaltės savyje. Globos institucijų jaunuoliams dažnai

būdinga menka savivertė, savęs kaip atstumto, nemylimo ir nereikalingo suvokimas, tai lemia tėvų globos netekusių vaikų susvetimėjimą su kitais žmonėmis, neigiamą pasaulio sampratą. Jaunuoliams sunku palaikyti artimus santykius, kadangi juos dažnai būdingas nepasitikėjimas žmonėmis, baimė būti atstumtiems.

Nepaisant neigiamų vaikystės patirčių, skausmingos atskyrimo patirties, mažai artimų ryšių su tėvais, vaikystės nuoskaudų, globos institucijų jaunuoliams santykiai su biologinės šeimos nariais yra itin reikšmingi. Tai atskleidžia jaunuolių poreikį priklausyti savo šeimai, ieškoti savojo identiteto joje. Tik suprasdami savąją kilmę, jaunuoliai gali atrasti savo vietą šeimos istorijoje, o per tai ir savo vietą gyvenime. Todėl tėvų globos netekę jaunuoliai siekia atkurti ryšius su savo tėvais, giminėmis, palaikyti santykius su jais. Tyrimas rodo, kad globos institucijų jaunuolių santykiai su tėvais yra silpni, šeimose išryškėja sutrikę šeimos narių vaidmenys, stipri jaunuolių priklausomybė nuo šių santykių, įsipareigojimas jiems. Interviu analizė rodo, jog jaunuolių santykių šeimoje patirtis turi didelę reikšmę jų ateities ryšiams, sunkumams kurti visaverčius ir tvirtus socialinius ryšius.

IŠVADOS

- Mokslinės literatūros bei mokslinių tyrimų analizė atskleidė, kad Lietuvos vaikų globos sistema yra nepalanki vaikų pozityviai socializacijai. Tėvų globos netekę vaikai globos institucijose gyvena nepalankiomis psichosocialinėmis sąlygomis, kuriomis jie neįgyja pakankamai socialinių, savarankiško gyvenimo įgūdžių.

- Empirinis tyrimas parodė, kas iš globos institucijų išėję jaunuoliai patiria nemažai savarankiško gyvenimo sunkumų, jiems sunku integruotis švietimo, darbo rinkos sistemose. Kita vertus, šios problemos gali būti susijusios su jaunuolių asmeninėmis savybėmis – žema saviverte, psichologinės pusiausvyros trūkumu, atsakomybės ir gebėjimo išsipareigoti stoka, nesugebėjimu organizuoti savo veiklos, realiai įvertinti gyvenimo problemas, pasirinkti konstruktyvių sprendimo būdų.

- Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių bendravimo įgūdžiai yra sutrikę, jie sunkiai geba užmegzti ir palaikyti emociškai artimus santykius. Jų socialiniai ryšiai daugiausia yra silpni, juose dažnai ryškios neigiamos tendencijos, susvetimėjimas, atstūmimo, palikimo baimė.

- Empirinio tyrimo duomenimis, respondentams būdingas „gyvenimas praeitimi“: nostalgija praeityje buvusiems ryšiams, patyrimams, jų idealizavimas ir pasyvumas savo dabartinės situacijos atžvilgiu.

- Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių ryšiai su šeima, giminėmis yra pažeisti ir silpni. Kita vertus, tėvų globos netekę jaunuoliai jaučia stiprią neadekvačią priklausomybę nuo savo tėvų; galima daryti prielaidą, kad tai iš dalies sąlygoja vaikystėje neišgyventas priklausymas nuo savo tėvų, pirminių ryšių patirties stoka, meilės, globos trūkumas. Nepaisant neigiamos patirties santykiuose su tėvais, šie ryšiai jiems yra itin svarbūs. Reikšmingus socialinius ryšius su savo šeima, ypač su tėvais, galima būtų vertinti kaip poreikį formuoti savąjį tapatumą.

- Iš globos institucijų išėjusiems jaunuoliams yra sunku užmegzti artimus ryšius su šeimoje augusiais vaikais. Dažnai jie jaučia jų atstūmimą, nesupratimą jų atžvilgiu. Dėl šios priežasties jiems svarbus ryšys su buvusiais globos institucijų ugdytiniais, su kuriais juos jungia bendra patirtis.

- Iš globos institucijų išėjusių jaunuolių antriniai socialiniai ryšiai yra silpni. Šiuose ryšiuose jaunuolių socialiniai vaidmenys neretai yra sutrikę, jie sunkiai geba vertinti socialinius vaidmenis. Iš globos institucijų išėjusiems jaunuoliams būdinga pasyvaus elgesio tendencija, konformizmas,

priklausomybė nuo kitų, ką didele dalimi lėmė globos sąlygos: antriniuose ryšiuose jaunuoliai siekia atkurti globos institucijoje patirtos globos, palaikymo, rūpesčio jais patirtį.

PASIŪLYMAI

- Vaikų globos institucijos turėtų aktyviau bendradarbiauti su bendruomene, socialinėmis tarnybomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, taip pat su mokslo, vyriausybinėmis organizacijomis, siekiant:

- mažinti globos institucijų uždarumą;
- teikti kompleksinę medicininę, psichologinę, socialinę pagalbą vaikams ir jų šeimoms;
- pritraukti platesnius visuomenės sluoksnius prie globos sistemos problemų sprendimo;
- mažinti visuomenėje susiformavusias neigiamas nuostatas tėvų globos netekusių vaikų atžvilgiu.

- Vaikų globos institucijose būtina sudaryti artimesnę šeimai aplinką, vaikų vystymuisi tinkamas psichosocialines sąlygas, ugdančias vaikų socialinius įgūdžius, jų kompetencijas, puoselėjančias vertybių sistemą, užtikrinančias jų pasirengimą gyventi savarankiškai.

- Vaikų globos institucijoje turi būti sudarytos sąlygos, įtraukiant globos institucijų vaikus į visuomenę, skatinant juos palaikyti ryšį su vaikais iš šeimų, iš kurių jie galėtų įgyti kitokios patirties.

- Vaikų globos institucija turėtų aktyviau palaikyti ryšius su vaiko biologine šeima, kitomis giminėmis, skatinti išlaikyti vaiko jo ir tėvų tarpusavio ryšį ir taip išsaugant jo identitetą bei svarbiausiai, siekiant tikslo vaiką grąžinti į šeimą.

- Vaikų globos institucijose turi dirbti kvalifikuoti, motyvuoti darbu su tėvų globos netekusiais vaikais specialistai, kurie galėtų šiems vaikams padėti įveikti neigiamus išgyvenimus, suteikti reikiamą pagalbą. Todėl itin svarbus globos institucijose dirbančių specialistų kvalifikacijos tobulinimas ir darbuotojų skaičiaus institucijose didinimas (ypač tokių specialistų kai socialinių darbuotojų, psichologų).

- Remiantis užsienio šalių patirtimi, turi būti sukurta nauja socialinė paslauga jaunuoliams, išeinantiems iš globos institucijų, kuria galima būtų teikti visapusišką pagalbą, padedant jiems įveikti savarankiško gyvenimo sunkumus ir įsitvirtinant gyvenime.

- Lietuvoje turi būti skatinamas tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo namų kūrimasis.

LITERATŪRA

1. Almonaitienė J. Bendravimo psichologija (vadovėlis), Kaunas, 2006, p. 9-21, 123-124.
2. Barkauskaitė M. Paaugliai: sociopedagoginė dinamika: monografija. Vilnius, 2001.
3. Bitinas B. Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius, 2004, p. 102.
4. Braslauskienė R. Bešeimių vaikų ypatumai globos institucijose (socialinis ir psichopedagoginis aspektas). Klaipėda, 2000.
5. Daulenskienė, Radzevičienė L., Ruškus J. Ne šeimoje augančių ankstyvojo amžiaus vaikų emocinės raidos ypatumai. Specialusis ugdymas. 1(6). Šiauliai, 2002.
6. Fahlberg Vera I. A Child's Journey Through Placement. - Indianapolis: Perspectives Press, 1991. p. 431.
7. Goštautas A., Pakrošnis P., Čepukienė V. Paauglių, gyvenančių globos įstaigose, psichosocialinio prisitaikymo sunkumai, Specialusis ugdymas 2004 Nr. 1(10), p. 30-38.
8. Gvaldaitė L., Švedaitė B. Socialinio darbo metodai. Vilnius, 2005. p. 127-131.
9. Grakauskaitė-Kodikienė E. Prieraišumo formavimasis ankstyvoje vaikystėje. Įvaikinimo plėtojimas – pagalba vaikui, šeimai, visuomenei. Konferencijos vykusios 2006 kovo 24 d. Pranešimai. Kaunas, 2006, p. 25.
10. Hagan H. R. Foreword, Littner L. Some Traumatic Effects of Separation and Placement, 1976 New York: Child Welfare League of America, p. 5-6.
11. Harold R. Kerbo, Social Structure and Social Conflict, 1989, p. 110.
12. Jakentaitė L. Froidizmas ir humanistinė psichoanalizė. Vilnius, 1992, p. 70.
13. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija. Vilnius, 1995.
14. Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto išvados dėl Lietuvos Respublikos įžanginės ataskaitos. 2001, p.11.
15. Kaffemanas R. Globos namų auklėtinių elgesio problemos. Šiuolaikinės specialiosios ir socialinės pedagogikos problemos / mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai, 1999.
16. Kadushin A., Martin J. A. Child Welfare Services. Fourth Edition, New York / Macmillan, 1988, p. 784.
17. Kaminskienė V. Globos institucijos – šeimos netekusių vaikų socializacijai // Švietimo naujovės. Nr. 7. Vilnius, 1998.
18. Kvieskienė G. Socializacija ir vaiko gerovė. Vilnius, 2003.

19. Kviesskienė G. Pozityvioji socializacija: monografija. Vilnius, 2005. p. 22.
20. Kviesskienė G., Pabedinskienė R. Vaiko globos tendencijos Lietuvoje. Socialinio pedagogo ABC / Socialinis ugdymas V d. Vilnius, 2002, p. 47.
21. Kviesskienė G., Indrašienė V. Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose, Vilnius, 2008, p. 26-30.
22. Leliūgienė I. Žmogus ir socialinė aplinka, Kaunas, 1997.
23. Leliūgienė I. Socialinė pedagogika, Kaunas, 2002, p. 309-313.
24. LR Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Socialinis pranešimas 2004, Vilnius 2005.
25. LR vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, Valstybės Žinios, 1996, Nr. 33-807
26. LR nutarimas dėl vaiko globos (rūpybos) sistemos reorganizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007–2012 metų plano patvirtinimo, Valstybės žinios, 2006, Nr. 112-4273
27. LR vaiko globos įstatymas. Valstybės žinios, Nr.35. – 1998.
28. LR civilinis kodeksas, Vilnius, 2000.
29. Lietuvos Respublikos Valstybės kontrolės valstybinio audito ataskaita Vaiko teisių apsaugos vykdymas, Vilnius 2008. [žiūrėta 2009 m. kovo 14d.]. Prieiga per internetą: http://www.vkontrolė.lt/naujienos_pranesimas.php?558
30. Lietuvos vaikai. - V.: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Vilnius, 2007. [žiūrėta 2008 m. gruodžio 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/>
31. Matulienė G. Šeimos psichologija, Kaunas, 1997.
32. Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų rėmimo ir integravimo į visuomenę 2005-2008 metų programa.
33. Pabedinskienė R., Černiauskas R. Kelias link savarankiško gyvenimo, Vilnius, 2007, p. 9-41.
34. Pabedinskienė R. Vaiko globos teoriniai matmenys // Pedagogika. Nr.73, 2004, p. 130.
35. Palujanskienė A., Pikūnas J., Asmenybės vystymasis, Kaunas, 2001, p. 13-17.
36. Pileckaitė-Markovienė M., Lazdauskas T. Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida, Vilnius, 2007, p. 37-67.
37. Radzevičienė, L. Emocinės deprivacijos įtaka vaiko psichomotoriniam vystymuisi. Vaikų turinčių specialiųjų mokymosi poreikių ir suaugusių neįgalių asmenų socializacija, Šiauliai, 1996.

38. Rotteris J. B. Socialinio išmokimo modelis. Psichologai apie žmogaus raidą: iš XX a. Lietuvos ir užsienio psichologijos: antologija/ sudarytoja: Garbačiauskienė M., Kaunas, 1999, p. 393-404.
39. Snieškienė D., Bumblauskaitė K. Mokslo darbai, Globos įstaigose augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. Specialusis ugdymas. 2005 Nr 2 (13), p. 111-122
40. Taylor Sh. E. Social Psychology, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1994.
41. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2005 m. veiklos ataskaita. [žiūrėta 2009-04-15].
Prieiga interenete:
<http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/VTAKI%20ataskaita-Teikimas%20LRS.pdf>.
42. Vaitkevičius J. Socialinės pedagogikos pagrindai, Vilnius 1995 p.267, p.14
43. Vileikienė E. Rizikos grupės vaikų tyrimas, 2002. [žiūrėta 2008 m. gruodžio 4d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt/lit/lit37.htm>
44. Vaiko teisių padėtis Lietuvos stacionariose globos ir ugdymo įstaigose / tyrimo ataskaita, 2006. [žiūrėta 2009-05-02] Prieiga per internetą:
<http://www.hrmi.lt/admin/Editor/assets/vaiko%20teisiu%20padetis%20210x210%200620.pdf>
45. Žalimienė L. Vaikų socialinės globos kokybė ir jos vertinimas, Vilnius, 2007, p. 17.
46. Žukauskienė R., Leiputė O. Mokslo darbai, Vaikų ir jaunimo globos namų auklėtinių ir vaikų gyvenančių su abiem tėvais, emocinio ir elgesio problemų ypatumai, Socialinis darbas, 2002, Nr. 2 (2), p.106-115.
47. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius, 2002.
48. Ослон В. Н. Замещающая профессиональная семья как одна из моделей решение проблемы сиротства в России. Вопросы психологии 3, 2001.
49. Прихожан А. М., Толстых Н. Н. Исследование психического развития младших школьников, воспитывающихся в закрытом детском учреждении / Мухина, В. С. Лишенные родительского попечительства: Хрестоматия. Москва: В. С. 1990, p. 154.

Interviu transkripcija

T: Aš noriu tavęs paprašyti, kad tu man papasakotum savo gyvenimo istoriją, nuo tada kai tu buvai mažas vaikas, nuo tavo gimimo iki dabar. Papasakok viską, kad tau yra svarbu, nes mane tai domina. Neskubėk.

R: Nnežinau kada gimiau. Nieko nežinau apie savo tėvus beveik (juokdamasis). Dviejų metų mane paliko / globos namuose. Nuu nieko daugiau neprisimenu iki penkių metų. Po tooo atvažiavau į internatą / septynių metų. Nuėjau mokytis į pirmą klasę. Nu ir prasidėjo internato gyvenimas. Pirmoj klasėj vos neatsilikau antrais metais, nelankiau pamokų, basčiaus visur. Taip ir pasakot toliau? Iškart peršokti į antrą klasę?

T: pasakok viską, kas tau yra svarbu.

R: Tai aš daug ko neprisimenu, daug ko neprisimenu. Tai kai paklausit, tada aš prisiminsiu.

T: Tu pasakojai apie pirmą klasę.

R: Jo, nelankiau pamokų. Nieko e neklausiau auklėtojos, buvau banditas, nu bandžiūga / mažiukas. Nu taip iki ketvirtos klasės // tas pats buvo. Po to pagąsdino, kad išveš, / turėjau su policija daug problemų. Nuu bastausi ir mane pagauna ir atveža vėl į internatą. Toks ir gyvenimas, nu ką aš žinau. Daug visko nutiko. Matot a, negaliu taip pasakoti.

T: Žinau, kad tai gali būti nelengva, aš tau padėsiu. Kas buvo toliau?

R: Pradėjau rūkyti ketvirtoj klasėj. / Atsigėriau alaus. Šiaip tai normaliai. Pradėjom biški su draugais gerti, rūkyti. Bet / rašiau daug pasiaiškinimų už tai (pasako juokdamasis). Po to pradėjom pradėjom su draugais uostyti momentą. Nes tai buvo labai faina. Halionai ten visokie. Nu kai pradedi ta prasme uostyti, halionai būna, nežinau kaip čia pasakyti. Oo vaidenasi taip. Nu ir linksma buvo / su chebryte. Ką aš žinau. Daug buvo visko, nežinau. Tai va su policija viskas, nu po to vagystės prasidėjo, nes reikėjo iš kažkur gaut. Nu mus dar didžkiaai reketavo daug, eidavom rūkyt tręšt aišku. Į stotelę nueini, pas žmones prašai / centų prašėm, bonkes rinkom (trumpai nusijuokia). Nu kad gaut va biški dozės, a cigarečių, ant alaus. Nu kas savaitgaliais pinigų iš tėvų atsiveža, iškart einam savaitgalio švęsti. Nuu nieko. Nesimokiau visiškai. Po to susiprotėjau, kad reikia mokytis, nuu pasitaisyt norėjau, nes gąsdino į koloniją išveš, nenorėjau, tai mokiausi. Nu po to gyrė visi aišku po kelių metų, pasitaisiau, mokytis geriau pradėjau. Atėjo va nu va dešimtoj klasėj jau išmest norėjo mane. Nu aš čia mokiausi VSRC, metus kai gyvenau tai mokiausi, kol gyvenau tenai. Po to išmetė iš internato, jau viskas nebelankyt pradėjau nieko (greitai pasako). Aišku, atgavau laisvę, ką nori daraai (lėtai). Ach

(atsidūsta) nežinau. Dar ką nors pasakoti? Ką čia pasakoti? Nelankau pamokų, neįdomu mokytis, jokie užsidegimo nėra man. (atsidūsta). Nu vat ir gyvenu gyvenu iš pašalpos, švenčiam ir viskas. Išleidžiu visus pinigus, tai neturiu iš ko gyvent, nu bet aš turiu gerų pažįstamų tai man padeda. Pas mane bendravimas labai geras / moku bendrauti. Paveldėjau iš motinos. Ai pas motiną dar važinėju, aplankau kai kada. Pasakyt kur gyvena dar? (nusijuokia). Ne gyvena Vilniuj aišku /// daug papasakojau?

T: Gal galėtum papasakoti apie savo gyvenimą, kai išėjai iš globos namų?

R: Kai išėjau iš globos namų? Nu kaa išėjau vasarą, tiesa pats norėjau išeit labai, mane gąsdino, kad išmes, tai aš neturėjau jokio pasirinkimo, tai tai taai į VSRC, nes ten davė bendrabutį. Šiaip geras bendrabutis, patiko, o mokytis tai ten vapsė nenorėjau. Neįdomu, ten vieni bernai ten, žinot, man dar panų reikia, tada linksniau vistiek. Vieni čiūbai tenais, ateini, pirmą pamoką nu atsėdi ir viskas, daugiau noro nėra, nors greičiau pabėgti iš pamokų. Nu tada važiuoji į miestą, susitinkam su draugais, nu kaip visąlaik po buteliuką koki, būna ir daugiau, tada prisigeri biški, būna į kokias muštynes įsiveli, būna. Ką? Dažnai tenka badauti labai, nes išleidi visus pinigus, nesuskaičiuoji, neišmokau gyvent (nusijuokia), nes viskas buvo duota mum, padėta, nu padėta viskas buvo valgyt viskas, o dabar reikia pačiam gyvent ir nežinau. Nueini į parduotuvę, neišsirenku ką pirkt, nes labai išrankus maistui, noriu to noriu to ir nieko neperku, prisiperku visokių nesąmonių, pasidedu į spintą, į šaldytuvą ir nevalgau, nes grįžtu dešimtą valandą kokią, nes su draugais daugiau pabūt, o pas mus bendrabutį uždaro dešimtą valandą virtuvę ir tenka nevalgyt, ten greito maisto nusiperki, o jisai yra brangus. Taip pinigai ir išeina. Šiaip aš dar ne vienas gyvenu iš tų pinigų dar padeda toks Begis yra draugas, jis irgi iš globos namų ir negauna tų pinigų dar, mes geri pažįstami, tai aš vistiek padedu jam, tryse mes ir gyvenam. Nors ir norisi to, bet vistiek negaila man, nori visko, aš jam drabužius atiduodu (nusijuokia). O pats tai neperku ten / drabužių iš visokių humanų, ten maksimum, o jeigu noriu gero drabužio, taii už du šimtus nusiperki vieną, kitą mėnesį kitą / už tiek pat. Na taip jau normalūs drabužiai, nors ilgai nešioji. Tai va. Va taip pinigai ir dingsta. Nu per savaitę greičiausiai./// Jo.

T: Papasakok, su kokiais dar sunkumais susiduri, kai reikia savarankiškai gyventi.

R: Nuolatinio / neturiu nieko. Nu išleidžiu pinigus, mėnesio pabaiga ir mes gaunam. Mnm ir reikia nuolatinį nusipirkt, nu ir mes neturim pinigų, o paskui važiuojam zuikuučiu visąlaik ir bijom, kad nepagautų. O taip man nesuunku. Nu šiaip mano kaip ir bendravimas toks jau netooks. Norisi dažniau pavalgyt ir nieko nėra.

T: Kuo skriasi tas gyvenimas globos namuose ir dabar?

R: Labai skiriasi. Globos namuose nu ateini, skambutis, pusryčiai jau viskas padėta, irgi pietūs skambutis. O čia atsikeli, galvoji kaip čia pasidaryti čia valgyt, o šiaip ryte aš nevalgau niekad, nuvažiuoji į mokyklą, kokią trečią pavalgau tik pietus. Nu pas mane atsisakė skrandis pusryčių arba vakare pavalgau, nu nesinori valgyt. Atpranti nuo maisto, gyveni studento gyvenimą, nes nėra ką valgyt, reikia pabadaut biški. Ir šiaip numeti svorio. Nereikia nieko. Mmm.

T: Gal gali papasakoti, kokie dabar yra tavo santykiai su darbuotojais iš buvusių globos namų?

R: Jjokiu, ta prasme nebedrauju nei su auklėtoja, nei su nei nu niekuo. Nes kai mes ten gyvenom, tai ant mūsų varė visą laiką, apie mūsų tėvus ten varė, kokie tėvai, tokie ir vaikai. Nu va išeisit, bomžausit, viską, karočia varė. Šiaip auklėtoja gera buvo, bet va išėjom ir viskas ten, padės padės ir viskas ir užmiršo. Tik kuo greičiau, kad išeitume. Nes jeigu blogas žmogus, nu ten buvo tai jį išmeta ir viskas ir nieko, užriša. Aš išėjau, ten blogas buvau biški, išėjau ir viskas, užrišo. Nu sako jei aplankai, tai kalba, bendrauja ta prasme, bet taip tai nieko mmm nepasižiūri kaip gyvenam nieko. Nu jie jau viskas, išėjai, jie sau nuo galvos ir jie///// (atsidūsta)

T: Tai kaip suprantu nebendrauji su darbuotojais iš buvusių globos namų?

R: Ne, tai aš kai draugai va mano mo, nu aš buvai išėjęs, va mano draugai ten buvo likę, tai jie mokėsi, tai aš ten dažnai buvau. Sako „ko tu čia ateini“, ta prasme, va sakau „pas draugus, ne pas jus“. Tipo neleido ten net, nu ten buvo į vidų aš buvau ten užėjęs, po to pagavo mane ten, ne tai kad pagavo, bet tipo išsivedu juos, su jais ten prigirdau tipo juos ten, nors jie patys geria ne su manim. Tipo ant manęs kaltina ir sako, neleido į teritoriją užeit. Taip nu dabar tai galėčiau užeit ten, tas auklėtojas aplankyt. Bet jeigu nnei pasiteirauja, kaip aš nei ką, tai ko tu nori. Neįdomu. // (Atsikosti). Šiaip su draugais, tik eidavau tik pas draugus ir viskas. Ten kai ir auklėtoja, ir direktoriu, tai man, dabar galėčiau nueit, apvartyt nu jie nmmm nu ką aš žinau. Jie kuo greičiau norėjo atsikratyt, kad būtų ten normalūs, normali įstaiga. Ta prasme normalūs vaikai. /// Nu ne bandžiūgos. Nu mes tai ten dar galėjom pakelti balsą viską, nu aš visą laiką kėliau balsą. Ta prasme teisybę sakiau, o jie ten dar vaikai dabar mažiukai ten, tai jie nežino, kaip viskas vyksta. // Nu ten būdavo dėl labdaros ten problemų anksčiau būdavo, tai jie meluodavo ten, patys rinkdavosi, nu ką tipo rinkdavosi geriausius daiktus viską, o mums kas lieka ten visa šlamštą, tai mes eidavom vogt. Pavyzdžiui, yra trečias aukštas ir stogas į mokyklą eina, tai mes iš trečio aukšto leisdavomės ant stogo ir antram aukšte yra nu jau labdara buvo ten sudėta, tai mes įeidavom iš trečio aukšto nusileisdavom ant stogo ir į antrą aukštą patekdavom / ir eidavom vogt. Nu į sporto salę aišku išišdauždavom langą, ten būdavo saldainių dėžėmis tokias veždavo, tai mes saldainius nešdavom. O buvo pagavęs direktorius, nes jis pasislėpęs už dėžių buvo. Pagavo čia mano klasioką, taai vakare nieko nesakė, but nusivedė už

plaukų, tai į sieną sakė /direktorius. / Ten nu taip, nu ir šiaip aš vienąkart buvau matematikos mokytoją pasiuntęs, tai nuo direktoriaus irgi gavau / lupti gerai. /// tai va. (įkvepia) Nieko bendro aš čia nenoriu turėti. Tai va ir dabar čiuju jei jau klasėj vyksta kas nors, tai prikiša mums va, pažiūrėkit jeigu pamatytu, kad aš lievai gyvenu, kad tenka valkataut tipo, pasakytu, pažiūrėkit va Aleksas, toks erelis buvo čionai, o dabar va, pradėtu pasakot. /// Tik, kad įžeisti žmones. Išminkysiu Jūsų žaislą (kalbėdamas R. visą laik rankose varto ir minko pliušinį zuikutį). Tai va.

T: Gal gali papasakot apie vaikus iš buvusių globos namų ir savo dabartinius santykius su jais?

R: Iki šiol bendrauju, man tai geriausi draugai va. Turiu porą. Dabar toks, nu mes jį vadinam Gusia, tai jisai dar iš mūsų internato perėjo šalia į Gilę, bet jis nelanko paaamokų va, kol jį pagąsdino, kad į koloniją išveš, bet jis pas nu pas mano draugą gyveno dabar, dvi savaites kažkur ar mėnesį ir neidavo į šūlią, nors ir sakėm jam eiti į šūlią viską, nu jis mano geriausias draugas ta prasme, tai dabar jį pagavo ir išvežė į koloniją. Va vakar ar šiandien. O šiaip mes gerai bendraujam, nu aš kokie šeši draugai yra ta prasme mano amžiaus, mes gerai bendraujam. Nu dar su klasioku gerai sueinu, buvęs mano klasiokas viskas, susitinkam. Normaliai, su draugais ten. Bet yra kur anksčiau didžiai buvo, tai mes ir pizdi gaudavom nuo jų, išsireiškiau, nu mušti gaudavom nuo jų, tai va sutinki, tai kažkaip pasižiūri, gaila pasidaro. Nuu mes mažesni buvom, tai biški aukštesni viska, o dabar pasižiūri, už mus mažesnis viska, tai kažkaip gaila pasidaro, nesinori liesti. Anksčiau galvooodavai ta prasme gauni ta prasme mušti galvodavai bliamba užaugsiu, tai aš tave susitiksiu, dabar susitinki, net gaila liesti.

T: Gal galėtum tai paaškinti?

R: Nu jie dabar tai jau ne tokie, nu pagyvenę jau stambesniii viska, aukštesnii, kažkaip pasižiūri, gaila net paliesti, ne normaliai, kol mes maži tai mušdavomės-stambesniii viska, aukštesnii, kažkaip pasižiūri, gaila net paliesti, ne normaliai, kol mes maži tai mušdavomės visą laik, bet taip va dabar susitinki, jjie kažkaip sveikinas jau, kaip draugai tipo. /// Nu man va vienas klasiokas, nu aš iš klasiokų nieko neprisimenu, ta prasme nebendrauju nieko, tiktai va vienas Valdas. Ten viena pana irgi mokėsi, naa ta Aliona pas mus // mokėsi mūsų mokykloj tokia, tai jinai dingo kažkur, tipo irgi pirmo kurso nebaigė. Taai ji i Italiją kažkur išvažiavo dirbti tipo ten dirbt. Po to tokia Olga viena irgi klasiokė irgi nuu metė mokslus, kažkur dingo. Nu aišku ten nedaug. Vienas klasiokas, tai dabar matau narkomanas. prie mūsų barako ten yra barakai seni tie ir namai ten, nu kartu ten. Tai jis su kažkokia boba gyvena, dviese narkomanai, tai vienas iš jų mano klasiokas. Dar sutiinki kažkaip, gaila net pažiūrėt visas supjaustytas visas, vos prašneka. Daugiau nieko taip. Ai dar Storas yra Vilius, kur mokės, bet irgi jau prasigėręs žostkai. Čia vienąkart buvo plotas, nu mes dažnai kartu ten į stovyklas vaikščiojom, ten iš globos namų į plotus vaikštom, tai vienąkartbuvo, tai tas storas, nežinau man jis

nebuvo toks, nuskuto visą ten čia (rodo antakius), nuskuto viskas, kominis buvo taai, bet jis ir rovėsi visą laiką nu, prisigeria ir šokinėja. Nu tai parodė jam ten, davė malkų biški. // jo. / Mes labai gerai bendraujam, tai sakau gal šeši kokie yyra, tai va normaliai, tai kitų net nenoriu matyt, nuuu ką aš žinau. ///

T: Gal galėtum paaiškinti?

R: Nu neįdomuu, ne ta prasme, internate aš nebendravau su jais. Nu bendravau taip biški, taip nežiinau. Nu ne ta ne toksai ne mes tiesiog kitookie jie ką aš žinau su tėvais viską// nežinau / kitas bendravimas, nemoka, mes tai kažkaip prikolinam, jie tai, nežinau, pas juos kažkoks bendravimas lievas, pasišokinėti ten, ką nors sukalti, tai va. Neįdomu, pas mus to nėra. Pas mus va jeigu geriam, tai atsigeriam ko nors ir viskas, nueinam kur, į plotą kokį nuvažiuojam. O jie ten pasirausti, ten va čia ką nors supyzdinam, prikiša ten mums va, mes paskui ant policijos užsiraunam. Tai va. /// (atsikosti)

T: Gal galėtum papasakoti apie kitas įstaigas, į kurias galėtum kreiptis sunkiu momentu?

R: Šiuo metu? Nieko neįsivaizduoju. Ai, žinau, kad mes gaunam tuos pinigus, tai galvoju jei mane išmestų dabar iš bendrabučio, dėl tų šešių tūkstančių, tai aš nuomočiausi už juos, tada ieškočiau darbo. Ir dabar ieškau, bet neraandu. Šiaip aš noriu padavėju kur nors va taip. O į statybas man niekada nepatiko ir nepatiks, bet nežinau taip, gal jeigu nuomotis ką nors. Daugiau nieko nežinau. Pas motiną neisiu, nes ji vistiek nnieko neturi, gyveena sau viena ir tegu gyvena. Gal su draugais kur, pažįstami viskas, pas juos pagyventi, daugiau nieko nežinau. Dirbti ir gyventi kur nors daugiau viskas.

T: O gal galėtum daugiau papasakoti apie įstaigas, kuriose anksčiau lankydavaisi, kad ir pavyzdžiui NVO x (NVO, į kurios veiklą vaikas buvo įsitraukęs), kurioje, žinau, lankeisi?

R: NVO x? Tai ii jau seniai užrišta, beeveik nevaikštau. Anksčiau tai faina būdavo, eidavom į žygius ten visookius, nu bendraudavom viską, ten projektus jie rašydavo, tai daugiau bendraudavom. Sakau, po kurio laiko užšalo ten viskas, kažkaip ateini į sotą ten kiti darbuotojai ten pykstasi, nu ta prasme kad mes ateinam, triukšmaujam, trukdom dirbti, tai va. Tai mums padarė atskirą antram aukšte padarė, bet vistiek, nu vieni sėdim, ateinam pas juos aplankyti ir mes vieni sėdim. Nu taip neįdomu, mes visą laiką ateinam pabendrauti ten su jais /. Nu ir ten užrišo, va dar anksčiau gaudavom iš jų ten pinigų, ten italai atsiųsdavo. Po to taip gaunasi, kad vieni eina, kiti nenukina ten apsipirkinėt kažkaip ten mmm. Pavyzdžiui va dabar visiems tipo nubraukė tuos, kad jau tipo nebeeii neis apsipirkinėt, tipo jeigu sueina aštuoniolika metų ir viskas. O man jau devyniolika ir aš vistiek einu, nu neprisimenu tikrai. Nes po to aš gerai bendravau su jais, vistiek aš turėjau, o kiti nėjo. Nu dabar tai ne, aš dar ėjau prieš tai, kiti nėjo, nes suėjo aš (nutraukia nebaigęs žodžio

"aštuoniolika") visiem nubraukė, išėjo iš globos namų nu iš to internato ir vistiek gera būtų atsispirti į ką nors, vistiek kai pradžia mmm ir nubraukė, tai, o man t man ne, man tipo dar globoja mane jie. O nors kitiems, nu kitiems va Pinkiui pavyzdžiui Andriui, tai irrr ten nuotraukas visos šeimos siuntė viską, siunčia laiškus viską ir paima staigiai atsisako, nu čia taip nesąmonė. Aš ir laiškų daug gavau viską manęs neatsisakė, o jis daugiau laiškų gavo ir jo atsisakė, tai čia nesąmonė biški. Dėl to mum. Apgaudinėja biški ten NVO x. Nu taip mums atrodo, šiaip tai aš nežinau.

A: O dabar ar palaikai ryšį su NVO x?

R: Ne ne ne jau viskas, nu N. parašo, tai aš va buvau sutikęs gedo devyyni N., tai aš su ja gražiai bendrauju su ja visą laiką. Kvietė čia per Kalėdas nu pas juos švęst, Kūčias ten nmmm, tai bet aš važiavau pas savo draugo šeimą į Panevėžį, nu aš Panevėžy nu daug pažįstamų turiu iš stovyklos ten draugai, draugės (pasitaiso), nė vieno draugo. Tai va tik tai kad susitikti važvažiavau tenai su jos šeima, mes į miestą išeinam tenai / su draugais. Taip tai // su N. va dar susirašau tik tai, // sakė kada susitiksim irr aš negaliu atrasšyt sąskaitos dažnai neturiu, tai man draugas papildo. // vat. Sakėm eisim į kiną su N., bet tai ten nesusirašėm. // nu neparašau aš kažkaip užm užsimirštu, kažkam daugiau laiko skiriu, nei Tai va. Ateidavom į sotą tik pasijuokt, nuu **pabendraut**, pasijuokt, nes mes visą laiką ateinam linksmai, tai ten iškart atsiranda šypsena//. Ten faina būdavo anksčiau, dabar tai ten nieko nėra, nu kviečia ten, būna ten susitikimai ten kada tipo geriau bus nu jie rašydavo xxx (nesuprantami žodžiai) filmų pažiūrėt kokio ar ką ir nieks nevažiuoja, nes jau nebeįdomu. Nu ten atvažiuoja porą panų ten, dar mes kai kada trumpam užsukam penkiolikai minučių ir išeinam. Šookius lankydavau dar, o prieš mėnesį užrišau, nes laiko nebūdavo. Po to su draugais susitinki ir dėl to mečiau, nes mažai laiko skirdavau. Nu norėdavom ilgiau su draugais pabūt, bet kažkaip nieko nesigaudavom dar panelės būdavo ten biški. (atsidūsta) tai va.

T: Papasakok prašau apie mokyklą, kurią lankai.

R: Nu ką, pirma diena pati lieviausia buvo, atėjau į klasę net neturėjau kur atsisėsti, buvo trisdešimt šeši mokiniai, irrr kas keisčiausia įėjau ir vieni čiūbai, nei vienos panos. Iš karto norėjau išeiti iš ten, nebelankyti tos mokyklos, bet neturėjau kur eiti, nu nes bendrabutis viską, turėjau lankyti, bet aš gyvenau mokykloj tai man nu ta prasme sakydavo, kad mokykis mokykis, tai lankydavau pamokas/ metus. Šiaip nenorėjau, nepatiko man tos statybos, eik į stalių kai dar keturios pamokos, kažkaip vienas sėdi ir viskas ir išeini. Nu uu neįdomu ten mokyti. Pavyzdžiui irgi nesąmonė: neturėdavom niekada ten buvo tą geltoną pastatą pastatė nu ten yra tipo gipso kartonas nu ten viskas, niekad nebuvom nuėję, nebuvo dar tipo, nei vienos pamokos nebuvo - devyynis gavau (atsikosti). Išvedė man devyynis nei už ką. Arba į tinkavimą eiti ten, purvinas darbas kažžškaip šlykštu man, pasėdi

keeturias pamokas ir po to keturios lieka pamokos, purvinam eiti į pamokas, *kažkaip irgi*. // Nu dėl dvylikos tiktai, bet vistiek ką ten mokyti. Ateini į klasę ir visi žvengia ten iš mokytojų viską, nieks nesimoko, dėl to ir eina į tą mokyklą, kad tik pažvengt, va pavoliot šūdą. Ten pirmus metus dar norėjau mokyti, mokiausi biški tipo, ateini į klasę žvengia ten nu, užvarto visi, prikolina iš mokytojų viską, tada G. dar būdavo mano klasiokas, ten iš viso būdavo. Daug xxxxx (pasako nesuprantamai) buvo. Nu jokio mokslo ten / profkėj, ateini, pasėdi ir išeini, tai pamiegi, muzikos paklausai. Tik sakau, kad tik lankai, tiktai kad stipendiją gaut, o jei mokyti, tai nieko nesinorėjo.

T: Gal apie santykius su mokytojais galėtum daugiau papasakoti?

R: Nei vienai jaučiu mokytojais nepatikau. Nee lietuvių mokytojais tai labai gera aišku, supranta mūsų gyvenimą, tai padeda visą laiką. O ir dabar va, sako, nu aš praleidau šiaip daug pamokų, virš šimto gal, bet pažymėta tai trisdešimt penkios, sako "va, imk, parašyk prašymą, kad pateisinčiau tipo, kad gautum keturiasdešimt litų ar kiek ten anksčiau gauni, kad jinai sako žinau, kad vistiek badausi vėliau, skūšies tipo", nu jinai labai gera, jinai labai daug padėjo, o kiti mokytojai tai aš nebendravau, net nežinau kaip, nu lievai, į galą atsisėdi ir viskas, skundžiasi manim visą laiką, kad tipo negeras, keikiuosi tipo// tai vokiečių va mokytoja, koridoriuj sutinki ten su šypsena, pasisveikini viską, pabendrauji, tik į klasę ateinu, "o vėl jisai atėjo", vokiečių mokytoja, su ja tai tenn, visą laiką aš ką nors blogai darau tenn viską. Nu dar fizinio mokytojas, va taip fizinio mokytojas, ateini, normaliai. O kiti tenn, nežinau. Vėl be ryšio. **Nu va geriausiai tai auklėtoja**, nu visiems tas pats auklėtoja, nu kažkaip prižiūri daugiau, rūpinasi, nes vis dėl to auklėtoja. O kitiems va ten visai jiems kažkiek, va Barzda va jau barake grasina, kad išmes iš barako viskas, o mūsų negali išmesti, ta prasme jiems ant sąžinės sėdės, jeigu sėdės. ir šiaip mes xxx (nesuprantami žodžiai), nes neturi teisės, nes našlaičiai. O jeigu išmes, tai jiems ant sąžinės grauš gal sėdės, nes į gatvę. Tai dar kažkaip tais nervus laiko, bet jau grasina. kad išmes viskas "nelankot pamokų", ateina "kelkitės", lietuvių mokytoja mano auklėtoja skambina, kad pažadint viskas, tik ateina, mes miegam. Taip kiekvieną dieną. Na ir šiaip jau tingis eiti į pamokas, nes dabar tai nėra ko eiti, ateini iki keturių pamokų daugiausia visi pasėdi ir viskas ir visi dingsta. Arba ateini vienas į klasę, į visas pamokas ir vienas sėdi. O tai mokykla.// Neįdoom mokyti. Anksčiau dar va kai aš išėjau iš to, tai aš normaliai tai dar vidurkį turėjau dar, norėjau eiti į vidurinę, bet neleido, jie sako "eik į profkę, va ir bendrabutį gausi, specialybę". Nei specialybės, nei vidurinio, nieko dabar. Kaip sako, eik į kitą, kuo greičiau išeisi. Tai aš būčiau į vidurinę ėjęs, tai dar gyvenčiau ten du metus. Nu o jie ten kankintūsi. Tai jie sako, eik į profkę, gausi specialybę, vidurinį, o dar bendrabutis dviem metams. Dabar nei bendrabučio, nei specialybės, nei vidurinio.// Nieko. // (atsikosti) tai va.

T: O gal gali papasakoti apie savo santykius su vaikais iš mokyklos?

R: Nuu tai aš šiaip bendrauju tai nėra ta prasme panų, nu nežinau, su forsais tai aš nebendrauju, ta prasme forsai nu treninginiai ten tokie/ nu patys žostkai žostkai atrodo. Ten nėra taip kad va normaliai ten, mes kažį žaidžiam dažnai va su draugais, šiaip normaliai yra ten pora tokių. Bet nedaug aš ten bendrauju, va su klase ten, ir šiaip su klasiokais visai nebendrauju, man tai jie nepatinka / nu ten žvengia, visokie prikolina, ten reikia su jais varytis visą laik //kažkaip / nu tokie jie yyra, pasikėlę labai. Tai aš ten nebendrauju beveik. Su draugais va bendrauju. Nu yyra ten pora tokių, va kažį pažaidžiam, tai susipažįstam ir normaliai. Vaa susipažinau ten pora, tai tas Valdas pažįsta juos, kartu taškosi, tai va tai kartu taip bendraujam, tarp pažįstamų, pažįstamų pažįstamų, bet nedaug su klase, tai išvis nebendrauju, yra vienas Šilas toksai, kas dar, daugiau viskas, ateina tik pasisveikini pasisveikini ir viskas, aš su niekuo nebendrauju. // Aš ką aš žinau, visai kikikiitas bendravimas kai išėini iš ten, kažkaip kitaip bendrauji /// Man nu su savais geriausia, geriausi prikolai su savais, geriausia viskas. Su naujais tai kažkaip neįdoomu bendraut.

T: Gal galėtum paaiškinti, ką reiškia su naujais ir su senais?

R: Su naujais neįdomu bendrauti, nesis ta prasme nu va klasiokai, aš neturiu su ką su jais ir bendraut // Čia ta ta prasme nu ką aš žinau, susitinki su savais va iš tų globos namų, va kur dabar bendrauju, nu normaliai, pasitaškom, viska ten. O nuvarau į šūlią, ten su klasiokais bendraut, neturiu apie ką aš bendraut, nu va pavyzdžiui atostogos nu kaip atostogos, naujakas ir viskas, daugiau nieko, tik xxxx (nesuprantami du žodžiai)// Taai būtų panų, tai būtų kitas reikalas, galima dar ir bendraut. //

T: Gal galėtum papasakoti apie savo darbinę veiklą?

R: Man teko dirbt statybose gal penkiolikos ar šešiolikos metų vasarą dirbau gal pusantro mėnesio. Patiko šiaip dirbt. Nu man per N. va padėjo N. surado, šiaip norėjau labai dirbt, užsidirbti ant dviračio, nuu dviračio labai norėjau. Tai dirbau, kiekvieną rytą pusę penkių keldavaus, tiktai buvo blogai, kad valgyt negaudavau, nes virėjų nėra pusę penkių pas mus, ateina apie septintą ir tada visiem pusryčius daro. O aš keldavaus pusę penkių, kad į darbą, be maisto važiuodavau. Bet ten draugas pas mane dirbo, tai iš namų atveždavo, tai gaudavau pavalgyt. Po to pusę keturių darbą baigdavom, susitinki su draugais, nu iš tų globos namų, nueini į parduotuvę, pasiimam atsigert ir prie ežero, ir taip kiekvieną dieną. Tai po to gavau pinigus, nu nusipirkau dviratį, aišku, ir šiaip sakė, atkalbinėjo, kad nepirkčiau, bet labai norėjau, už tūkstantį paėmiau dviratį, jis iki šiool dar guli pas mane, nu saugau savo daiktus. Po to dar N. ten padarė kelionę ten į Nidą varėm mano gimtadienis dar buvo rugpjūčio mėnesį, tai važiom, šventėm su draugais viska. Nu va ten padarė penkiese gal važiom, tipo gimtadienį šventėm. Tokia dovanėlė. Tai teko dirbti, šiaip sunku buvo, bet ten toks ir

darbas buvo, pasijuokti, tai buvo porą dienų kad rimtai tipo dirbi, bet / mažai mokėdavo tenai. // įsivaizduokit, mes žvengėm ten. Bet šiaip patiko dirbt. Per mėnesį ten kad užsidirbti ir viskas, bet mažai moka, ten niekam nemoka gerai arba būna kad apgauna, kažkaip labai lieva. Ai dar šią vasarą teko dirbt man, bet valymo tokioj firmoj, bet ten tai gerai mokėjo. Pradžioj nenorėjau užpanikavau ta prasme, bet už savo pinigų važiauvau šią vasarą atostogaut į "Trimitą" tokią stovyklą, nes bu tris metus važiauvau iš internato ir man ten labai patiko, tai mus kvietė ten draugai. Va gavau penkis šimtus ir važiauvau, dešimt dienų pabuvau, po to badavau (nusijuokia). Tai va, jo po to vieną savaitę grįžau, nevalgiau nieko, po to darbą jau gavom valymo toj įstaigoj. Ten į valandą mokėdavo dešimt litų, atsikeli, į Pabradę nuvažiuoji per valandą, tai jau dešimt litų užsidirbi, kad nuvažiuoji ...tai kad paplauni nu ten ką reikia, tai penki litai jau, nuvažiuoji, penkiolika litų jau užsidirbi. Tik nuvažiuoji. Nu taip ir dirbi dešimt valandų, į dieną ir gauni šimtą ten dviem litų// ir labai lengvas darbas, ilsėdavomės daug, nes atveža mus ir išvažiuoja. Ką ten nedarysi, tik ant vaizdo padarai biški kad matytų kad darėm, tai va dirbom taip, užsidirbo normaliai pinigų.// *taip*. O dabar noriu rasti darbą, tai nerandu. Bet kokio aš tai nenoriu darbo. Valytojo tai tikrai nenoriu.// Dar dirbau kažkur, bet nepamenu. Bet taip va, nu chaltūrinu, nu ten paskambina paprašo padėt ten, nu draugų ten ta prasme tėvai atvažiavo, spintą atvežė, tai nuvažiauvau čia į santarus, ten lengva spinta, nunešėm, gavom keturiasdešimt litų. Nu va taip va chaltūrinu. ///

T: Ar palaikai dabar santykius su buvusiais bendradarbiais, darbdaviais?

R: Nee, tai ten tai taip, statybose ateini, šiaip faina buvo bendrauti, dar sakė tipo grįžt jeigu norėsit viską, bet nepalaikau. Nu va dabar ta firma valymo, tai bendraujam viską, tایی nu te tokia buvo, nu kur mus panelė prižiūrėjo. Nu ten dažnai vien panelės tipo, prižiūri, tai aš patikau, tایی neblogai dirbau. Ne ta prasme, kad patikau, bet taip geriausi nm normalūs, bendrauja viska. šiaip buvo faina, paprašai mašinos, nu su mašina atvažiuoja ir mes sakom norim tipo atsigert limonado, ledų ten per pertrauką, o načnykas čia netoli yra, gal gal raktelius duosit, duoda raktelius viska. Nu labai gerai bendravom iš tikro tایی ir su mašina pasivažinėdavom. Visąlaik į Vilnių atvažiuo atveždavo mus, nors teisių neturiu aš. Pasitiki mu pasitikėjo manim labai, šiaip faina buvo, o dabar jau viskas, ne parašom per mobilų dar, bet neatrašo, turbūt firma bankrutavo.// va, taip ir viskas. ///

T: Gal galėtum daugiau papasakoti apie savo draugus?

R: Visus?

T: Draugus, kurie yra tau svarbūs šiuo metu tavo gyvenime.

R: Šiuo metu mano gyvenime yra, nu jo yra pora. Ta prasme draugai, kurie duoda ką nors ar mm tai kaip, ar apskritai draugai? Man jie svarbūs kaip draugai, nes patinka man jie, nu ta prasme aš ne

gėjus, nuu (juokdamasis) nu kaip draugai aišku, nu man su jais patinka tūsintis viską, nesses viską išsipasakoji, ką aš žinau. Ta prasme bernai ten jie hmm ta prasme babnikai pavyzdžiui vistiek susipažįsta su panom jos ten išsiška ar ką ten žinau, nu vistiek išsipasakoji viską nieks nieko nepapasakosi, nu kitiem neišpasakosi nu taip va. Ten yra tokių pora, taip draugai kaip draugai. **Nu jie neturi ką duot** ta prasme, nes jie iš ten pat yra, ta va pasitusint // pagert gerai, nu ten su mergom aišku. Ir viskas. Ir galvot apie gyvenimą, ką vėliau veiksime, nes toks pat likimas, ir visi arba čia barake sėdi arba kituose barakuose ir nežino, ką darys kai išeis, nu tokia tema dažnai užaina. Tai va nu vienas sako "susirasiau aš čia turtingą paną viską", nu tokie tokios svajonės, kitas čia normaliai tipo, o mokytis nei vienas. Sako, kai aš baigsiu ir nieko neveiksiu, ant mokslų visi padėję, sako aš čia vieną dieną susirasiau turtingą paną, kuo daugiau panų ten va pas vieną pagyvensiu, pas kitą, nu tokios kalbos. Čia tarp bernų, ooo iš mergų tai aš nežinau kaip tenais. Nu pas mus draugai ten visi prie "rifto" nu ta prasme prie pinigų, bet mums tai ne tas svarbiausia, ta prasme draugai, nes jie patys nori va, kad mes atvažiuotume į centrą kur nors pas juos tipo su jais pabūt, tai kviečia visur. Dažnai va pas drauges į namus užeinam viską, visą laiką kviečia ir kvies man atrodo. Nes labai gražiai bendraujam, turim šiltus santykius, turim kaip ne taip. jo.

T: Gal gali papasakoti, su kuo iš draugų bendrauji daugiausia?

R: Nuu Andrius, po to Begis, nu mes kličkom vadinam juos, pravardes turi, Pinkis, Begis, Gusia, Narkata, Džiūsna, tai va nu pas mus pravardėm, nu mane vadina Tešlium ten. //

T: Tai juos galėtum vadinti savo draugais?

R: joo / nu / bet / nu ką žinau, ir jie gali išduot, pavest viską. Bet tai labiausia pasitikiu Begiu ir Pinkiu, taip, o ten jie va ten visai kitur gyvena, tai mes kartu važinėjam visur, tai va. Su jais dažniausiai į plotus viską, mus dažniausiai tris ir kviečia. ta prasme nu norma nu taip normalūs ir šiaip panos labiau limpa, dažniausiai ir kviečia, o mes tai jas pakviečiam, bet dažniausiai tai mes visą laiką. /// nu dar neatsisakom ir žolės parūkyt, ten va, po to nu tokių narkotikų biški. Nes nuvažiuoji į plotą, ten alkoholio daug yra, bet nelabai įdomu, po to nusiperkam ratų dar, nu jie nekenkia ten, nu gal kenkia aš nežinau, bet jie labai veiksmingi ir su jais tūsintintis labai faina. Nu, žinai, gal ką reiškia? *Tai va.* Nu dar kai kurie ir amfetamino neatsisako. Nu ir šiaip įdomu pabandyt, nes kai kurie tai pripranta pas mus, ta prasme prie kompiuterio atsisėdi naktimis sėdi ir kad nemiegot tai įkerta vitamino. Irr sėdi paskui. ir (atsikosti) nu ten yra toks Krolikas ir va Pinkis vitamino abudu atsisėdę įsikerta ir jisai vienur gyvena ir ta prasme čiatina, ne ten kad čiatina, o žaidžia per kompiuterį "kauntą" koki, vienam kambary šaudosi. Bet dažniausiai alkoholis būna. Šiaip skanus alus yra, tada linksmiau viskas būna.// Atsiveri ir su kitais įdomu bendraut tada, šiaip va mes su savais tarp savęs bendraujam,

oo jeigu susipažint, tai neišgėręs kažkaip nelabai. Va irr prie panų prieini ta prasme lengviau, o kai jau susipažįsti, tai jau ir kviečia viską, nes patinki iškart joms (patraukia nosį). jo. /// (žiūri, laukdamas kito klausimo).

T: Gal galėtum papasakoti ir apie kitus savo draugus?

R: Ai, Kostas, mano brolis. Sako dažnai, kad mes labai panašūs, visi sako. Ką aš žinau, aš su juo nebendrauju, jisai ant manęs visąlaik stumia. Tipo aš čia va, kur aš pinigus padedu, prageriu viską, tas pats. Visąlaik ateinu aš pas jį, pasisveikinu, jis man, va pavyzdžiui dvi paras nebuvo ateinu į kambarį, pasisveikint, o jis "oo grįžo čia" toks nu tipo varo ant manęs stumia visąlaik. Po to linksmi, po to vėl. Nu jis visąlaik man tai jis niekda nelabai patiko, jis niekam nepatinka. Jis kai pradeda savo nesąmones, nu toks biški pedantas, jįjjo batą paliesi, ką jūs. Mes tai žvengiam, o jisai labai rimtai į tai žiūri ten kad jo daiktus lieti ten, biški. Nu ir šiaip, jis su mumis nebūna, jisai nerūko, nu išgeria va kai kada, bet / neįdomu su juo // mažiau išsitaškęs toksai. Sėdi va, kompiuterį gavo, sėdi prie kompiuterio, į miestą niekur neina, ieško panelės per kompiuterį, čiatina visąlaik, ten ieško tą tą. Tai va. Nu jam panų ten trūksta. kad į miestą išvažiuot, kad ką nors sugalvot, nenori. Tai telefonu, telefonu žaidžia visą naktį žaidimukus visookius, nu jis biški kai pradeda kaip vaikas karočia. Bet jis apie mane svarbiausia, kai klausia "kur xxx?", "Ai nežinau, miega gal, tai gal ten". Visąlaik stumia, sakau pasakyk taip, visąlaik atvirkščiai sako. // Bet su juo gyventi taip, jis kažkaip labiau žiūri, jis neišleidžia tų pinigų //kaip aš /// jisai kažkaip nežinau. Ne, jisai išleidžia, bet jisai dar triese gyvena, nu nueina jisai pas kaimynus ir jie ten kartu maistą perka, valgo viską, tai jiems užtenka aišku. O aš vienas, man dar kitiems reik padėt, tai man tai sunkiau, bet vistiek stumia ant manęs, kad aš išleidžiu pinigus, kad po to badauju ten. Aš jam ten nepatinku, jisai tenn, ką aš žinau, sako va "greičiau išeisi gyventi iš barako, tu teeen eisi gyventi, aš ten", jis kažkaip, va su juo gyveno kas nors, va du žmonės ten gyveno, aš trečias, tai irgi išėjo, tipo lievas kambariokas. Jis ieško ten tokio kambarioko kad nežinau // toks Ramoška, nu Ramoška, kartu gyveno irgi pykosi pykosi, aš atėjau nu ir išėjo ta prasme, nu aš ta prasme jis mano klasiokas buvo ir mes internate vienam kambary dar gyvenom te keliese, tai po to persikraustėm, vistiek dviese, lengviau galvojom. Pasirodo ir aš jam nepatinku (su šypsena) ta prasme kaip kambariokas// Nu jisai tvarkingas visąlaik, pas mane ar išmėtyta kas nors, ateinu, persirengiu ir išeinu iškart ir išmėtau, "oi čia tu to netvarkai, čia tu to netvarkai, neplauni kambario ten visąlaik plauna". Nors jis pavyzdžiui aš nebūnu beveik, vistiek skundžiasi.

T: O ką tu galėtum aie jį papasakot kaip apie draugą?

R: Kaip draugas? Nu kaip draugas man jisai kaip brolis, nu jisai ne tikras aišku. Bet tai visąlaik

vadinam "va brolis mano ir viskas" ir visi sako, kad panašūs. Tai jisai būna liiinksmas ten visą laiką, bendrauja ir žvengia, bet ateini "o vėl jisai grįžo" ir stumia ant manęs. Bet va ateini, dabar ateičiau, tai normaliai. // arba prie kompo paprašau, tai jis man ir duoda, ko nors, ko nors paprašau, arba aš jam skolingas ten pinigų viska, bet jis atleidžia, bet nedaug, tai jis man daug ką duoda. Aš jam tipo turiu atiduot, bet kažkaip dingsta pas mane visą laiką taip viskas, nuu kažkaip. Mes taip sutariam aišku, linksmi į tai žiūrim, linksmi pakalbam ir viskas, nieko nesako. Nu jis mano brolis ir aš jį myliu.

T: Gal gali paaiškinti, ką reiškia „brolis?“

R: Nežinau, tai mes internate ta prasme, kad esam broliai tenn sakydavom. Tai pas mus visi va bendrabuty tai visi broliai / nes ten pat ir tenn nežinau, vadinam broliai ir viskas ir visi pripranta, kad jau brolis va. Nors visai skirtingi esam. Vaaa rašinėjies su panom, tai "prižiūrėk savo brolių", nes va taip jau va taip sako, "kaip tavo brolis?", va taip. // Šiaip, visi sako, kad panašūs va sako, bet man tai nelabai panašūs, kai buvo ilgesni va (parodo ranka į savo plaukus) plaukai, tai biški panašūs. // Nu jis toks / nežinau / visą laiką, va turėjo panelę viiiską apie mane pasakoja, kad aš aš ten to netvarkau, nu viską apie mane, nu man tai nelabai patinka, kad apie mane viską pasakoja. // tai jis čia pasakoja, turi apie ką su ja pašnekėt, ten pasijuokia iš manęs, nu bett aš tai negirdžiu aišku. Nu ten po to sužinai, kad ten tą pasakojo, tą pasakojo, pažvengė ten kartu, nu ir man tai nelabai nnepatinka ta prasme kai pasakoja, bet po to linksmi į tai pažiūri ir viskas normaliai. Nu jis mėgsta viską apie mane pasakot / ką aš blogai darau tenn / nesąmonė. Bet vistiek mano brolis. Nu tipoo, vadinam. // va.

T Šiek tiek jau pasakojai apie santykius su panelėm, o ką tu pats galvoji apie savo šeimos sukūrimą?

R: Ką aš galvoju, aš tai nieko negalvoju dabar. Žinau, kad iki dvidešimt penkių metų aš būsiu išsitaškęs, nu ta prasme įjį į rimtą draugystę aš nežiūriu. Nes turėjau panelę, tai labai žostkai gavosi. Nu mes ilgai draugavom, po to staigiai išsiskyrėm ir aš dabar jau žiūriu. Ness kai gyvenai ten, neturėjai ta prasme tėvų ar kai, nu negaliu aš paaiškinti šito dalyko. Tu labai greitai įsikliopini į tą žmogų, labai ta prasme įsimyli. Tai va trūksta dėmesio tau, nes visą gyvenimą trūko tau iš tėvų dėmesio, nu va aš tėvų neturiu. O kai randi panelę, nuu tai aš jai viskoo noriu, nemoku aš šito dalyko pasakot. // Nu jausmai labai stiprėja / tam žmogui, o kai išsiskiri viskas būna, tada nieko nebenori, nieko. /// tada ir mokyti nesinori, net sėdi pamokose apie tai tik galvoji, // grįžti išš namų iš mokyklos į namus irgi visą laiką su muzika ta prasme visą laiką grūzas duodavom, kaip čia paaiškinti grūzas, lėtos dainos, nu faina aišku, jai patiko pavyzdžiui ir prisimeni iškart kaip buvai. Ooo panos tai niekada nenoriu turėt, dabar, biški, dabar tai tikrai ne, laisvas esi, darai ką nori, dabar nori, kad kitą įskaudint žmogų, nes kai tave įskaudino, tai galvojii kaip ir nu ta prasme, nu negalvoji, kad skaudint, bet žinai, kad įskaudinsi ta prasme, nes neneenorėsi būt su tuo žmogum, nes pagalvosi apie tą, kaip

buvo taip va nu nemoku paaiškinti. // **Karočia babnikai** pas mus // nu taip sako. / Nuuu man taip irgi sako, bet aš taip nėra iš tikrųjų, ne tai būna su viena po to su kita, tai va, tai nieko nereikia. Šiaip būni ir viskas. Nu ta prasme. //

A: Taip suprantu, kad neturi kažkokio vieno artimo žmogaus šalia?

R: Nu turėjau, bet jau viskas nebeturiu. Ne nu patinki ten daug kam, bet vistiek / kažkaip, kad į rimtus santykius žiūrėt, taai ne // su viena pabūni va ki su kita pabūni ir viskas. Nu sako, babnikai tipo, bet mes nu neigiam, bet tarp mūsų taip išeina // bet jei į rimtus santykius, tai nee, jau nebeturiu. // Atkentėjau savo ir viskas. Bet vistiek kažkur bus / po kurio laiko, išikliopinsi, nes pas mane aš labai greit prisirišu prie žmogaus. Jeigu tau skiria dėmesio ten tram pam pam, tai viskas.

A: O ką galvoji apie šeimą?

R: Nieko. Visiškai nieko. Aš nežinau, ką dabar galvoju, aš nieko negalvoju kur aš eisiu po mokyklos, nieko. Nes nežinau kur aš eisiu. Pas motiną neisiu, nenori su manim gyvent. Net neįsivaizduoju. Va galvoju kokį darbą va ir kur išnuomot. Tik tik tas man šauna į galvą. O pas panas, liochkai, jeigu susirasiu tą, kuri priims viską, tai laisvai. Gyvent. Ne nu aišku įsivaizduoju, va pavyzdžiui turėt vaikų, nu tikrai vaikų į globos namus, nu ta prasme mylėsiu savo vaikus tikrai, nes ko aš neturėjau, savo vaikais tikrai, nu bet labai mylėsiu, nes aš gyvenau ta prasme, nenoriu kad mano vaikai irgi taip gyventų, nu labai prižiūrėsiu. // Ne, vaikų tai tikrai noriu turėt. Tik žinau, kad tikrai // mylėsiu juos, nes nežinau, ką aš žinau, nemoku aš tokių pasakot dalykų, kas susiję su šeima. Dabar apie visa tai tikrai negalvoju dabar. Dabar galvoju kaip gyvent. O po too galvosiu kaip ten šeima jeigu bus, jeigu duos Dievas. // Šiaip Dievu irgi netikiu. Nes ir jo. Tai va. ///

T: Gal gali papasakoti apie savo šeimą ir savo santykius su jais dabar?

R: Tėvas mirė, nemačiau nuo mažens. Pas mamą nuvažiuoju, valandą pasėdžiu ir jau nervus man ištašo visus. Pas mus pas ją gyventi ji manęs nepriima, nes jinai nori vieno, aš noriu kito (ima skambėti R. telefonas, jį ištraukęs, jis atmeta skambutį, įsideda mobilųjį atgal į kišenę). Nu šiaip / suu dė dėdę pažįstu, buvau ten pas juos pas juos svečiuose ir viskas. // Ką aš ži. Ai iš tėvo pusės va kaip mirė, mane su dė supažindino su dėde, šiaip su tėvo seeserim su kita teta, tai pas juos gal mėnesį lankiausi, nes ji kviesdavosi visą laiką į svečius, nu bendraavau mėnesį, po to, ai mečiau rūkyt, ness nes vieną kartą važiuoju į internatą ir ten rūkė ten daug, sako 'tikiuos tu to nedarai', sakau "ne, nedarau". Mečiau dėl jų rūkyti, tris metus nerūkiau. Nu mane taip užvedė jie. // tai va, sakau, gal mėnesį gal du bendravau su jais, o po to atšalo ten su jais bendravimas ir šiaip nenorėjau, nu man gėda būdavo nuvažiuot ten // kažkaip / nepatoogu būdavo // Pavyzdžiui siūlo pavaalgyt ten, atsisakai, tipo nu ką aš žinau, man tai kažkaip gėda atrodo. Pas save ten, krauni viską va o man kitur

nuvažiuoji pas kitą šeimą, kažkaip nepatogu // nesijauti kaip namie / kaip internate. Tai va dėl to aš su jais nebendravau, atšalo // *ir viskas*. // Tėvo nemačiau nuo mažens. Va motina man skambina, ten skundžiasi viskuom ten, jai blogai ten ir kažkaip tai nežinau, pagalvoju, kad paliko mane ten./ Nors nežinau dėl ko ten, nu teta pasakoja viena ten, jinau kita, kai sužinai, nesamones kažkokios, kažkaip noras atšoka bendraut. Nnu nuvažiuoji, nes jai ten blogai labai, bet atvažiuoji tiktai ką aš žinau, šiaip, atsisėdi // *ir viskas ir išvažiuoji* /// Nnenoriu bbendraut.//// Nes ji pradeda ten pasakot ko nepažįstu ten apie visokius **pasakoja** man galvą kvaršina. Čia pavyzdžiui. Nu ji biški ligota yra aišku, labai net / nežinau aš // Su šeima nenebendrauju, nepažįstu aš nieko. Tiktai jinai pasakoja, ten tas yra ten tas yra, man tai neįdomu kai nepažįstu net. Ir šiaip ir va pažin pažįstu dėdę, ji pasakoja apie dėdę, tai nn nu man neįdomu. Nors ir nu šeima nu ir dėdė, nu jis padėjęs ir ant teisių davęs pinigų // *bet vistiek*, jokių ryšių nenoriu turėt. ///

T: Tai kaip suprantu dabar su dėde nepalaikai ryšių?

R: Nee. Nu nnu kvietė va per šias Kalėdas, bet aš į Panevėžį išvažiavau ir viskas. Nnu gal nu mama ten skambino, nežinau ar kvietė, man tai asmeniškai neskambino, mamai skambino, tai aš nežinau ar kvietė, man nepatogu, nuvažiuoji kažkaip nu, jie šeima vistiek susirenka, o o aš jaučiuos kaip pašalinis. Atvažiuoji ten / kažkaip nepatogu. ///

T: Tai mama yra vienintelė, su kuria palaikai ryšį?

R: Jo. Nu dar Neringa antra mano mama yra, nes tas pats gimtadienis kaip mano mamos. Tai aš jai gėlių nunešu, ne savo mamai, nežinau dėl ko. // Nu bet, nes mamai nuperki dovaną kokią, taii jinai prašo dovanos kokios kad nupirkt sako padovanok ką aš žinau, tai išrenku dovaną, nu pavyzdžiui laikrodžio norėjo kažkada, nupirkau laikrodį, tai pradžioj patiko, po to ai čia lievas ką aš žinau nematau aš čia jau viskas, va kaip. Nežinau, ko jinai nori, ten pavyzdžiui pinigų, tai duok jai pinigų tai ką aš žinau šiaip kaip vaikas biški. Pinigų nori. Sakau, iš kur pas mane pinigai tie. //// taii šiaip, su Kalėdom pasveikino, gal pasveikino ji mane. Pavyzdžiui, norisi Kūčias va taip va pašvęst, ką aš žinau, o jinai niekad nešvenčia. ///// *Niekada*. Tai va, sėdi namie, paprašė šuniuko, nu kad gaučiau kačiuką ar šuniuką, gavau kačiuką mažą, nu gimė ten pas draugę jinai man padovanojo, galvoju namo nunešiu, tai ji labai norėjo ten verkė nu ką aš žinau, kad labai nori, po to sakau atvešiu viską, „ką aš su juo darysiu, jis man čia prikakos viską“, kai pradeda nesamones šnekėt, nervintis pradeda, paskui isterijos ten kažką tokio. Arba draugą atsivedu, ji linksma viską, su juo bendrauja, labai gražiai su mano draugais bendrauja. O aš ateinu viskas ant manęs stumia, aš išeinu irgi stumia visą laik, kokią jis ten panelę turi, bus vaikų ten, kai pradeda. // nesamones. O jeigu dar prie draugų pradeda savo isterijas kelt, tai iš viso išsigąsta, nesinori nieko kviest. /// Arba jinai gražiai bendrauja, sakau

paskambina, neturi ką pasakyti, „o su tuo savo draugu nesivežk jo jisai man nepatiko“, nors bendravo namie normaliai, juokėsi. Nu pas ją biški su nervais biški. Visą laiką skambinėja, neturi ką veikt, norisi jai pabendraut. ////

A: O tau ar norisi bendrauti su mama?

R: Man? Ne, nu kai kada tai norisi. Bet bet taip visą laiką atvažiuoji ir turi nervuotis, nes mane kažkaip nervuoja, nežinau // Tai neneturiu su ja su ja apie ką kalbėt // *neturiu apie ką*. Atvažiuoju, valandą atvažiuoju ir viskas, išvažiuoju. O ji nori, kad aš pasėdėčiau viską, pabūčiau // Nu dar yra močiutė, bet miršta jau viskas, būna atvažiuoji jai padėti / va, ją apversti reikia, nes jai jau devym penki metai. Tai aš kai mažas buvau, jinai mane ant rankų, visą laiką ateinu pas ją, jinai man pasakoja, va tu toks ten buvai ten viską, net kažkaip nuotaiką pak pakėlė, pakel ta prasme pakeldavo. Nes jinai pasakodavo man va tu toks mažukas buvai ten, bėgdavai ant rankų pas mane, kai dar du metukai buvo. // *tai va*. Nu su mama bendraujam, bet mažaaai ten, nemėgstu. Sako „atvažiuok“, aš nenoriu ten važiuot, nes neturiu ką veikt. Nesigauna man kažkaip. Tai **nee** sako nueik ten pas močiutę, ten viską pasisveikink, o aš žinau, kad jinai ilsisi. O mama kad aš ilgiau pabūčiau viską nueini. Nu va taip. Kad pabūt tiktai. Sako nueik, nu žinau, kad ta prasme jinai, kad ilsisi, nnnnesinori trukdyt. Nu net nėra noro. // Atvažiuoju pas mamą ir išvažiuoju. // Nu jai ten iš kažkur siunčia ten laiškus, ten tipo apie mane pasakoja nuu nuo vaikystės ten jai siunčia visokių ten atvirukus ten per Kalėdas ten jai dovanų atsiunčia ten, tipo čia ir Robertui nu taip va, linkėjimus. Nežinau ten jai, bendrauja su visais karočia ji labai daug pažįsta. Tai ten va ir man čia atviručių ten prisiunčia per Kalėdas ir Naujuosius, dovanų atsiunčia, nežinau, nepažįstu aš nieko ten. Va kaip nueini papasakoja ten va pas daktarus nueina su jais prisišneka ten viską ten dovanų man atneša, atneša šokoladų, va čia tau nuo tos daktarės, čia tau nuo tos. Nepažįstu aš nieko ten vistiek.

T: Gal gali papasakoti, kaip jūs su mama bendravot, kai gyvenai globos namuose?

R: Tai jinai atvažiuodavo pas mane, pirmaa kas savaaitę, po to kas dvi, po to kas mėnesį. Bet va, atvažiuodavo. // Atveždavo ten lauktuvių, tai laimingas būdavau, tai ten saldinių, tai ten visko, tai laimingas būdavau. Po to baigė saldumynai, viskas, nebeįdomu jau daros, po to **lauki** kito savaitgalio ir nu, ta prasme nu atsikeli viską ten dešimtą valandą žinai, kad pas tave gali mama atvažiuot. Ateidavo į kambarį, viskas.// su lauktuvėm. Po to neįleisdavo (pasako su nepasitenkinimu) į kambarius, tiai ten reikėdavo į foje eit. O man jinai ateina man kažkaip gėda būdavo, kad jinai atėjo, nežinau dėl ko. //// nu.

T: Ar dar kažkokių giminaičių turi?

R: Turiu aš jų daug, iš mamos pusės tai labai daug, dėdžių, tetų visokių, bet po biški visi miršta,

pasakoja man ten, aš nežinau, nieko aš nepažįstu. Bet žinau, kad mama turi keturias seseris gal, kokius keturis brolius dar turi. Man va keturis dėdes, bet nė vieno nepažįstu, tik vieną dėdę. Nuu ten du pusbroliai yra maano, tenn taip jie turi vaikų porą. / kažkaip, nu nežinau, nebendrauju. Va su mama ir viskas, / daugiau ryšių neturiu./// (atsikosti) // Šaltą kavą (pasako, gurkšteldamas jau atšalusios kavos, kurią iki šiol buvo užmiršęs ir pokalbio metu negėrė)

T: Gal galėtum papasakoti apie savo pomėgius, laisvalaikį?

R: Joo. Ai, nu šiaip anksčiau krepšinį labai daug žaisdavom. Kiekvieną dieną žaisdavom. Su dviračiu nusimini iki Balto tilto iš Antakalnio ir žaisdavom. Tai va atsirado **panelė**, reikėjo jai daugiau laiko skirt, ai dar breiką šokdavau. Po to krepšinis iškart po breiko, nes sotas nuomuodavo salę pedagoginiam. Ten kiekvieną penktadienį, ten va penktadienį koncertinis būna breiko, ir po to iškart iš koncertinio anksčiau išeinu, kad kažį pažaist. Po krepšinio, baigdavom kažkur dešimtą valandą, susitikdavom su savais, nes jie kartu visą laik eidavo nuu iš globos namų, nu ką į Rimi, mes ten kokio sidro soksutę vieną, antrą ir įjeinam į parkelį ten nu ten yra, ten linksmai praleidžiam vakarą iki dvylikos kokios ir vi kas į internatą, kas ten pas savus, kur aš gyvenu viskas. Taip ir leidom laiką. Nu va metai praėjo, pirmas kursas, nu čia dažniausiai buvo. Antram kurse aš gyvenau, tai visi persikėlė į baraką kai kurie, susitinkam visi mieste, susirašom, su draugais nu išgert viską kaip visą laik. / Daugiau nieko. **Mečiau** šokius. Krepšinį tai vapše. / Nieko susitinki mieste ir nežinai, ką veikt, sėdi ir nežinai, ką veikt. Galvoji, gal dirbt kur nors, bet prarasi draugus, nieko nesinori. / sakau, vakarais tik grįžtu į bendrabutį, visą laik mieste sėdžiu. /// Draugai draugai draugai draugai.

T: Gal dar kokių pomėgių anksčiau turėjai, kokių dabar dar turi?

R: Dabar jokių neturiu. Nu ką, nueini prie Balto va, čia buvo atšilę orai, penktadienį, ketvirtadienį, ar šeštadienį gal, ta prasme kai buvo atšilę, ėjom kažio žaist prie Balto tilto. Nu ten va, visą vakarą. Po to vėl atšalo, po to vėl nieko nesinori, lauke šalta, neįdomu, sėdi arba bendrabutyje arba į miestą važiuoji, į Gedo devyni pasėdėti, nu va viskas. Daugiau nieko neveikiu. /// *Tai va.* **Anksčiau** daug veikdavau, dabar tai nieko. Nu mmes kaip auklėtojais mes buvom, turėjom kitus mokinius. Ir mes susirinkdavom kokie šešiese, tai palikdavo mums savo mokinius antrų metų ir eidavom futbolo žaist. Ten yra studentų miestelis, ten visą laik su studentais žaisdavom kiekvieną dieną. Po to tie tie patys studentai, čečėnai dar buvo jie gerai žaidė, su jais gerai sutardavom viską, po to mes žaidėm žaidėm metus kokius, po to jie jau tipo stojo mokyti ta prasme, kažkaip at apsiraminom. Po to tenisą lankiau man aš ta prasme gerai žaisdavau. Ateidavo toks treneris, jis mane mokydavo žaist, po to sugalvojau lankyti tenisą jaunimo centre, bet labai braangu buvo. Tai man padarė už dešimt litų kaip man. Tai aššš mėnesį lankiau, bet buvo šalta labai. Žiema, nuvažiuot vistiek atstumas. Tai tenn atsimenu buvo

varžybos, pirmą vietą laimėjau ir išėjau viskas // aa nuu **atšoko** noras. Po to breikas, breiką pamačiau, šokau breiką, nu ten buvo kaž ten projektas buvo, tai va breiką lankiau ir krepšinių žaidžiau. Pažaidi kašį, pasitampai, pasidaužai, vėl kašį žaidi, kiekvieną dieną taip va. Sakau, kiekvieną dieną poilsio neturėjau / internate. Kai išėjau iš internato, viskas, // prie Baltojo tilto, kai išėjau, važinėdavau kasdien. O taip tai viskas. Nėr kur jau. Ai da dar eidavau į Romerį uni universitetą žaist, prie Balto tilto susipažinau su tokiais, tai jie ten mokos, tai jie man paskambino, tai ten netoli visai ir einu žaist tenai, ten salė gera viskas, muzika yra viskas. Kačialką dar gali nuonuomot. Dabar tai ne, ten išvažiavę jie į užsienį, dabar nežinau. Labai daug nu ten draugas, jis man paskambina, parašo ir aš einu, mmes, aš, Vytas, koks nors Tadzia ir žaidžiam kašį. Nemokama salė, viskas, vistiek studentai tenai palieka pažymėjimus ir einam žaist. Bet faina buvo. O dabar viskas. Tai va, dar šokius Šatrijoj dar ir dabar lankau, mėnesį nebuvo gal. Nu man nežinau, man nepatinka jau, nu muzika jau nelabai patinka, nu aasš man kita muzika patinka, ten nieks neleidžia, nes tenn jiems prasta, man jų prasta. Nu šiaip daug susirenka žmonių, ir vietos nėra ten. O aš tennn kiii labai daužausi ten, tai / daug vietos man reikia labai. Nu ii pasėdi ant suoliuko, kol atsilaisvina biški, kol jie pavargsta, tada eini daužytis viską. Tiktai. Ai kažkaip noras atšoko / užsidegimo nėra jau. Gal prasigėriau (su apmaudu pasako). Neprasigėriau aišku. / Taip, nu noras atšoko. Pašoku pašoku, nu va aštuntą valandą baigi ir iškart į miestą // *nn daugiau nieko* / Nu anais metais dar koncertinis, dalyvavau toj grupėj, tai važiuoda į Klaipėdą važiavau, dalyvavau ten. Įdoomu buvo. Šiais metais nenuėjau ten porą kartų ir viskas, manęs nebereikia, vee kažkaip noro jau nebėra.

T: Tai jau išėjęs esi iš ten?

R: Neee tai aš galiu eit tenai, tai aš nemokamai buvo tenai. Tipo vienąkart atnešiau, kad našlaitis, ir ėjau nemokamai. Man nereik. **Nu aš labai gerai** bendrauju su direktore tos Šatrijos, užtai, nu kažkaip ateini, pasisveikini, pabendrauji, paprašai ten ko nors. Tai va. // tai už mano keliones ten užmokėjo / kai važiavau aš į Klaipėdą ten, sakau, kad neturėsiu pinigų, ooa aš ką aš žinau ir suveikia ten ką nors. // (įkvepia oro ir garsiai iškvepia).

T: Gal gali papasakoti apie savo ateities planus?

R: Eea daabar aš nieko neturiu planų jokių, nežinau ką aš darysiu kai išeisiu nnieko, net neįsivaizduoju. Nu norisi, aišku, turėt namus, kažkur gyvent. Net nieko neįsivaizduoji, galvoji, kad bomžu būsi, tokios mintys kyla, bet nnebomžausi ten aišku, bet būsi. Nu ta prasme aišku nieko nežinau, neįsivaizduoju. Žinau, kad išeisiu ir nežinau, kur eisiu. // Nieko net nežiūriu ir nieko. Įsivaizduoju. Čia daug kam ne man vienam, sakau, susirasiu draugę, turės namus, priims, tai va mano tokios mintys // priims mane gyvent viską. Nes aš savo namų tai neturiu, motina tenais, bet nebepori

manęs priimt ten gyvent // tai va. Ir aš nu paliks man tą butą, bet kol motina gyvena, tai negaliu eit. Nieko nežinau. Žinau, galvojus su kitais nu aš turiu porą draugų, kurie dirba, ir nuomuotis no nu kartu ta prasme nuomuotis, jeigu rasiu darbą. O jeigu nerasiu, tایی, o dar krizė / Šiaip sunku / turēt darbą dabar, nu va praktika prasideda, o darbo nėra ką aš žinau statybos užrištos viską, nnežinau kaip praktiką atliksiu. Jau nebuvo net toj praktikoj, kai man buvo, nebuvo visąlaik. O dabar praktika, tai aš net neįsivaizduoju, į mokyklą tایی aš neisiu atlikinēt, nes mannn šiaip vapše visi pažįstami beveik ta prasme darai ten ką nors, kažkaip lievai. Noriu kur nors į piceriją, noriu kur nors, ten padirbēt (atsikosti) šiaip įdomiau, kompanija gera viskas, dar pažįstami jeigu dirba, tai iš viso gerai. Aš draugų reperių turiu labai daug jie šiaip laba linksmi žmonės. Pavyzdžiui šiaip buvom plotuose viską, nu ta prasme, tai jiems patinka su mumis visąlaik, nes mes taškomės, kaip čia pasakyt taškomės, tai jiems patikdavo. Tai visąlaik kviečia tenai nn // jeigu varom. Vienąkart Begio gimtadienis buvo, tai nuomavomės prie Bigo, tenn nauji namai yra ten tokie, kainavo trys šimtai litų tenai ir vieną dieną, aš suorganizavau ten ir to kurio gimtadienis buvo. Tai va, draugų prisikvietēm, nu jiems labai patiko ten, sako „dar norim“. Tai tik va, mes. Labai įdomu šiaip. // O apie gyvenimą nežinau. // žinau, kad teks išeit viską, bet kur eit, tai net neįsivaizduoju. ///

T: Jeigu paprašyčiau įsivaizduot save po penkių metų, kaip įsivaizduotum savo gyvenimą?

R: Mano gyvenimas? Manau, alkoholiko. Nee, ta prasme iš nevilties prasigerčiau, tiesiog taip taip įsivaizduoju. Nu jeigu turėčiau kur gyventi viską, darbą turėčiau, tai nee, viskas normaliai. Jo. // panelė būtų va / jeigu namus turėčiau, laisvai aišku. Nes jeigu taip sekasi, kai nieko neturi, tai jei ką nors turi, tai jau viskas visą gyvenimą, taip.

T: Tai kaip įsivaizduoji save po penkių metų?

R: Nieko aš neįsivaizduoju, prarasiu draugus įsivaizduoju, nese sakau, galiu prasigert. Ką čia dar. Nu šiaip daug kas, dar išmest gali, daug kas neturi kur gyvent pavyzdžiui, išmeta iš darbo, nu jeigu išmeta, tai kas jiem belieka, dar jeigu išgeria, tai ten jau vapše. Prasigėręs visas, viską. Aš kol dar kol kas turiu kur gyvent, tai normaliai, o kai išeisiu, tai aš nežinau, jeigu neturėsiu kur gyvent, tai viskas, žostkai. Va. /// Po penkių metų, ne nu šiaip būna įsivaizduoju, kad viskas gerai, kad turiu namus, nu kad dar vaikų turiu ten. Nu va, koki mažylį turėčiau, // nu ką nors gero turėčiau turēt, nes vistiek, pagalvoji, kad išeisi, kad nieko neturėsi, prasigersi. Šiaip ilgai gyventi nenoriu. Nes man sakē, kitais metais mirsim, meteoritas nukris. Nu ten buvo vienas senis girtas, pasakojo (nusijuokia), // kad kitais metais vistiek mirsim, tai galim gerti. Nu mes taip negeriam, aišku. Kaip ten, ant kompanijos linksmi / bet jau atsisakyt jau sunku. ///

T: Tai būtų tiek.

R: Daug papasakojau? Daug papasakojau? Biški mažai.

T: Gal norėtum, kažką papasakoti, ko dar svarbaus nepaminėjai?

R: Šiaip mano gyvenime nieko gero nėra. // tuščias aš//. Man patinka kiškis (nusijuokia vis dar vartydamas rankose žaislinį kiškį).///

T: Ačiū už pokalbį.

Interviu parafravimas

Eil. Nr.	Tekstas	Parafrazė
4	R: Nnnežinau kada gimiau.	Nežinoma gimimo data
4	Nieko nežinau apie savo tėvus beveik (juokdamasis).	Mažai pažįstami tėvai
4-5	Dviejų metų mane paliko / globos namuose.	Gyvenimo pradžia – paliekamas globos namuose
5	Nuu nieko daugiau neprisimenu iki penkių metų.	Pamiršta ankstyvoji vaikystė
5-6	Po tooo atvažiavau į internatą / septynių metų.	Gyvenimo posūkis - perkėlimas į internatą
6-7	Nuėjau mokytis į pirmą klasę. Nu ir prasidėjo internato gyvenimas. Pirmoj klasėj vos neatsilikau antrais metais, nelankiau pamokų, basčiaus visur.	Internato gyvenimas: nesėkmės moksle, mokyklos nelankymas, gyvenimas gatvėje
7-8	Taip ir pasakot toliau? Iškart peršokti į antrą klasę?	Abejonė savo pasakojimu, jo kokybę, eiliškumu
10	R: Tai aš daug ko neprisimenu, daug ko neprisimenu.	Pamiršti vaikystės įvykiai
10	Tai kai paklausit, tada aš prisiminsiu.	Prašymas klausti
12-13	R: Jo, nelankiau pamokų. Nieko e neklausiau auklėtojos, buvau banditas, nu bandžiūga / mažiukas. Nu taip iki ketvirtos klasės // tas pats buvo.	Savęs kaip mažo bandito įsivaizdavimas
13-14	Po to pagąsdino, kad išveš, / turėjau su policija daug problemų. Nuu bastausi ir mane pagauna ir atveža vėl į internatą.	Grėsmė dėl problemiško elgesio būti išvežtam iš internato
14-15	Toks ir gyvenimas, nu ką aš žinau. Daug visko nutiko.	Vaikystė internate – niekuo ypatinga, tačiau kupina patyrimų
15	Matot a, negaliu taip pasakoti.	Sutrinka, ką pasakoti toliau, nežino kaip tęsti
17-18	Pradėjau rūkyti ketvirtoji klasėj. / Atsigėriau alaus. Šiaip tai normaliai. Pradėjom biški su draugais gerti, rūkyti.	Ankstyva alkoholio vartojimo, rūkymo pradžia draugų būryje
18	Bet / rašiau daug pasiaiškinių už tai (pasako juokdamasis)	Pasiaiškinių rašymas dėl elgesio prasižengimų
18-22	Po to pradėjom pradėjom su draugais uostyti momentą. Nes tai buvo labai faina. Halionai ten visokie. Nu kai pradedi ta prasme uostyti, halionai būna, nežinau kaip čia pasakyti. Oo vaidenasi taip. Nu ir linksma buvo / su chebryte. Ką aš žinau. Daug buvo visko, nežinau. Tai va su policija viskas, nu po to vagystės prasidėjo, nes reikėjo iš kažkur gaut.	Klijų uostymo linksmybės su draugais paskatina imti vogti
22	Nu mus dar didžikiai reketavo daug,	Reketas iš vyresnių internato vaikų
22-24	eidavom rūkyt tręšt aišku. Į stotelę nueini, pas žmones prašai / centų prašėm, bonkes rinkom (	„Žalingų malonumų“ tenkinimas bet kokiais būdais

	trumpai nusijuokia). Nu kad gaut va biški dozės, a cigarečių, ant alaus.	
24-25	Nu kas savaitgaliais pinigų iš tėvų atsiveža, iškart einam savaitgalio švęsti.	Iš tėvų atsivežti pinigai – šaltinis linksmybėms
25	Nuu nieko.	Bandymas deklaruoti, kad pasakojimo faktai yra niekuo neišsiskiriantys ir įprasti
25-27	Nesimokiau visiškai. Po to susiprotėjau, kad reikia mokytis, nuu pasitaisyt norėjau, nes gąsdino į koloniją išveš, nenorėjau, tai mokiausi. Nu po to gyrė visi aišku po kelių metų, pasitaisiau, mokytis geriau pradėjau.	Mokymasis, kaip teigiamo elgesio demonstravimas, kad nebūtų išvežtas
27-28	Atėjo va nu va dešimtoji klasė jai išmest norėjo mane.	Gresiantis išmetimas iš internato
28-29	Nu aš čia mokiausi VSRC, metus kai gyvenau tai mokiausi, kol gyvenau tenai. Po to išmetė iš internato, jai viskas nebelankyt pradėjau nieko (greitai pasako).	Pastangų mokslui mažėjimas, nesant kontrolei iš internato
29-30	Aišku, atgavau laisvę, ką nori daraai (lėtai, pabr).	Laisvas ir nevaržomas gyvenimas
30	Ach (atsidūsta) nežinau. Dar ką nors pasakoti? Ką čia pasakoti?	Pasimeta, kaip toliau tęsti pasakojimą
30-31	Nelankau pamokų, neįdomu mokytis, jokio užsidegimo nėra man. (atsidūsta).	Mokymosi motyvacijos stoka
31-32	Nu vat ir gyvenu gyvenu iš pašalpos, švenčiam ir viskas. Išleidžiu visus pinigus, tai neturiu iš ko gyvent,	Lengvas gyvenimas iš pašalpos, kuri greitai išsenka
32-33	nu bet aš turiu gerų pažįstamų tai man padeda.	Pažįstami – žmonės galintys padėti, kai neturi pinigų
33	Pas mane bendravimas labai geras / moku bendrauti. Paveldėjau iš motinos.	Gerai bendravimo įgūdžiai, kuriuos paveldėjo iš mamos
33-35	Ai pas motiną dar važinėju, aplankau kai kada. Pasakyt kur gyvena dar? (nusijuokia). Ne gyvena Vilniuj aišku	Lankymasis mamos namuose
35	/// daug papasakojau?	Teiravimasis, ar užteks papasakoto pasakojimo
37-38	R: Kai išėjau iš globos namų? Nu kaa išėjau vasarą, tiesa pats norėjau išeit labai, mane gąsdino, kad išmes, tai aš neturėjau jokio pasirinkimo,	Neišvengiamas, tačiau tuo pačiu trokštamas išėjimas iš globos namų
38-39	tai tai taai į VSRC, nes ten davė bendrabutį. Šiaip geras bendrabutis, patiko,	Mokyklos pasirinkimą nulemia bendrabučio gavimas
39-41	o mokytis tai ten vapše nenorėjau. Neįdomu, ten vieni bernai ten, žinot, man dar panų reikia, tada linksmiau vistiek. Vieni čiūbai tenais, ateini, pirmą pamoką nu atsėdi ir viskas, daugiau noro nėra, nors greičiau pabėgti iš pamokų.	Nuobodži mokymasis dėl merginų joje nebuvimo
41-43	Nu tada važiuoji į miestą, susitinkam su draugais, nu kaip visą laiką po buteliuką koki, būna ir daugiau, tada	Laisvalaikis su draugais vartojant alkoholi, ko pasekoje kartais įsivelia

	prisigeri biški, būna į kokias muštynes įsiveli, būna. Ką?	muštynes
43-44	Dažnai tenka badauti labai, nes išleidi visus pinigus, nesuskaičiuoji, neišmokau gyvent (nusijuokia),	Nemokėjimas tvarkytis su pinigais
44-45	nes viskas buvo duota mum, padėta, nu padėta viskas buvo valgyt viskas, o dabar reikia pačiam gyvent ir nežinau.	Visapusiškas apūpinimas internate neišmoko pačiam pasirūpinti savimi
45-49	Nueini į parduotuvę, neišsirenku ką pirkt, nes labai išrankus maistui, noriu to noriu to ir nieko neperku, prisiperku visokių nesąmonių, pasidedu į spintą, į šaldytuvą ir nevalgau, nes grįžtu dešimtą valandą kokią, nes su draugais daugiau pabūt, o pas mus bendrabutį uždaro dešimtą valandą virtuvę ir tenka nevalgyt, ten greito maisto nusiperki, o jisai yra brangus. Taip pinigai ir išeina.	Nemokėjimas apsirūpinti maistu ir protingai jam leisti pinigus
49-52	Šiaip aš dar ne vienas gyvenu iš tų pinigų dar padeda toks Begis yra draugas, jis irgi iš globos namų ir negauna tų pinigų dar, mes geri pažįstami, tai aš vistiek padedu jam, tryse mes ir gyvenam. Nors jisai nori to, bet vistiek negaila man, nori visko, aš jam drabužius atiduodu (nusijuokia).	Pinigais ir daiktais remia savo draugą iš internato
52-54	O pats tai neperku ten / drabužių iš visokių humanų, ten maksimum, o jeigu noriu gero drabužio, taii už du šimtus nusiperki vieną, kitą mėnesį kitą / už tiek pat. Na taip jau normalūs drabužiai, nors ilgai nešioji. Tai va.	Sau – tik nauji ir kokybiški drabužiai
54-55	Va taip pinigai ir dingsta. Nu per savaitę greičiausiai./// Jo.	Greitai ir neapgalvotai išleidžiami pinigai
57-59	R: Nuolatinio / neturiu niekad. Nu išleidžiu pinigus, mėnesio pabaiga ir mes gaunam. Mnm ir reikia nuolatinį nusipirkt, nu ir mes neturim pinigų, o paskui važiuojam zuikuučiu visą laik ir bijom, kad nepagautų.	Dėl nemokėjimo planuoti išlaidų, dažnai neturi pinigų
59	O taip man nesuunku.	Kitų sunkumų neturi
59	Nu šiaip mano kaip ir bendravimas toks jau netooks.	Išskirtinis jo bendravimo būdas
59-60	Norisi dažniau pavalgyt ir nieko nēr.	Didžiausias savarankiško gyvenimo sunkumas - prasimaitinti
62-63	R: Labai skiriasi. Globos namuose nu ateini, skambutis, pusryčiai jau viskas padėta, irgi pietūs skambutis. O čia atsikeli, galvoji kaip čia pasidaryti čia valgyt,	Globos namuose – viskas paduota, o dabar viskuo reikia pasirūpinti pačiam
63-66	o šiaip ryte aš nevalgau niekad, nuvažiuoji į mokyklą, kokią trečią pavalgau tik pietus. Nu pas mane atsisakė skrandis pusryčių arba vakare pavalgau, nu nesinori valgyt. Atpranti nuo maisto, gyveni studento gyvenimą, nes nēr ką valgyt, reikia pabadauti biški. Ir šiaip numeti svorio. Nereikia nieko. Mmm.	Trūkstant maisto, priprato rečiau valgyti
68	R: Jjjokių, ta prasme nebendrauju nei su auklėtoja,	Nėra ryšių su buvusiu globos namų

	nei su nei nu niekuo.	darbuotojais
68-70	Nes kai mes ten gyvenom, tai ant mūsų varė visą laiką, apie mūsų tėvus ten varė, kokie tėvai, tokie ir vaikai. Nu va išeisit, bomžausit, viską, karočia varė.	Vaikų žeminimas ir moralizavimas
70-71	Šiaip auklėtoja gera buvo, bet va išėjom ir viskas ten, padės padės ir viskas ir užmiršo.	Neišpildyti auklėtojos pažadai padėti
71-74	kuo greičiau, kad išeitume. Nes jeigu blogas žmogus, nu ten buvo tai jį išmeta ir viskas ir nieko, užriša. Aš išėjau, ten blogas buvau biški, išėjau ir viskas, užrišo. Nu sako jei aplankai, tai kalba, bendrauja ta prasme, bet taip tai nieko mmm nepasižiūri kaip gyvenam nieko. Nu jie jau viskas, išėjai, jie sau nuo galvos ir jie///// (atsidūsta)	Globos namų siekis atsikratyti problemišku vaikų
76-80	R: Ne, tai aš kai draugai va mano mo, nu aš buvau išėjęs, va mano draugai ten buvo likę, tai jie mokėsi, tai aš ten dažnai buvau. Sako „ko tu čia ateini“, ta prasme, va sakau „pas draugus, ne pas jus“. Tipo neleido ten net, nu ten buvo į vidų aš buvau ten užėjęs, po to pagavo mane ten, ne tai kad pagavo, bet tipo išsivedu juos, su jais ten prigirdau tipo juos ten, nors jie patys geria ne su manim. Tipo ant manęs kaltina ir sako, neleido į teritoriją užeit.	Dėl blogos įtakos likusiems draugams uždrausta lanytis globos namuose
80-81	Taip nu dabar tai galėčiau užeit ten, tas auklėtojas aplankyt. Bet jeigu nnei pasiteirauja, kaip aš nei ką, tai ko tu nori. Neįdomu. // (Atsikosti).	Nuoskauda, kad nesidomima jo gyvenimu, išėjus iš internato
82	Šiaip su draugais, tik eidavau tik pas draugus ir viskas.	Lankymosi internate tikslas – susitikti su draugais
82-85	Ten kai ir auklėtoja, ir direktoriu, tai man, dabar galėčiau nueit, apvartyt nu jie nmmm nu ką aš žinau. Jie kuo greičiau norėjo atsikratyt, kad būtų ten normalūs, normali įstaiga. Ta prasme normalūs vaikai. /// Nu ne bandziūgos.	Pagieža internato darbuotojams ir bandymas juos pateisinti
85-86	Nu mes tai ten dar galėjom pakelti balsą viską, nu aš visą laiką kėliau balsą. Ta prasme teisybę sakiau, o jie ten dar vaikai dabar mažiukai ten, tai jie nežino, kaip viskas vyksta. //	Maištavimas prieš internato darbuotojus
86-88	Nu ten būdavo dėl labdaros ten problemų anksčiau būdavo, tai jie meluodavo ten, patys rinkdavosi, nu ką tipo rinkdavosi geriausius daiktus viską, o mums kas lieka ten visa šlamštą,	Globos namų darbuotojų nesąžiningumas, savinantis geresnius daiktus iš vaikams skirtos labdaros.
88-92	tai mes eidavom vogt. Pavyzdžiui, yra trečias aukštas ir stogas į mokyklą eina, tai mes iš trečio aukšto leisdamomės ant stogo ir antram aukšte yra nu jau labdara buvo ten sudėta, tai mes įeidavom iš trečio aukšto nusileisdamom ant stogo ir į antrą aukštą patekdavom / ir eidavom vogt. Nu į sporto salę aišku išišdauždavom langą, ten būdavo saldinių dėžėmis tokias veždavo, tai mes saldinius nešdavom.	Norėdami geresnių daiktų, saldumynų, vaikai ima vogti

92-96	O buvo pagavęs direktorius, nes jis pasislėpęs už dėžių buvo. Pagavo čia mano klasioką, taai vakare nieko nesakė, but nusivedė už plaukų, tai į sieną sakė /direktorius. / Ten nu taip, nu ir šiaip aš vienąkart buvau matematikos mokytoją pasiuntęs, tai nuo direktoriaus irgi gavau / lupti gerai. /// tai va. (įkvepia)	Vaikams drausmintis direktorius naudoja fizines bausmes
96	Nieko bendro aš čia nenoriu turėti.	Nenoras turėt ryšių
96-97	Tai va ir dabar čiuju jei jau klasėj vyksta kas nors, tai prikiša mums va	Mes – “atpirkimo ožiai”, nes esame iš internato
97-99	pažiūrėkit jeigu pamatytu, kad aš lievai gyvenu, kad tenka valkataut tipo, pasakytu, pažiūrėkit va Robertas, toks erelis buvo čionai, o dabar va, pradėtu pasakot. /// Tik, kad įžeisti žmones.	Nesėkmingos ateities pranašavimas dėl blogo elgesio paauglystėje
99-100	Išminkysiu Jūsų žaislą (kalbėdamas R. visąlaik rankose maigo ir purto pliušinį zuikutį). Tai va.	Dėmesio nukreipimas į pašalinius veiksmus, siekiant užbaigti temą
102	R: Iki šiol bendrauju, man tai geriausi draugai va. Turiu porą.	Atimiausias darugystės ryšys su vaikais iš internato
102-106	Dabar toks, nu mes jį vadinam Gusia, tai jisai dar iš mūsų internato perėjo šalia į Gilę, bet jis nelanko paaamokų va, kol jį pagąsdino, kad į koloniją išveš, bet jis pas nu pas mano draugą gyvena dabar, dvi savaites kažkur ar mėnesį ir neidavo į šūlią, nors ir sakėm jam eiti į šūlią viską, nu jis mano geriausias draugas ta prasme, tai dabar jį pagavo ir išvežė į koloniją. Va vakar ar šiandien.	Draugo atsidūrimas kolonijoje dėl jo elgesio
106-108	O šiaip mes gerai bendraujam, nu aš kokie šeši draugai yra ta prasme mano amžiaus, mes gerai bendraujam. Nu dar su klasioku gerai sueinu, buvęs mano klasiokas viskas, susitinkam. Normaliai, su draugais ten.	Pozityviai vertinami santykiai su draugais iš globos namų
108-113	Bet yra kur anksčiau didžkiaai buvo, tai mes ir pizdi gaudavom nuo jų, išsireiškiaai, nu mušti gaudavom nuo jų, tai va sutinki, tai kažkaip pasižiūri, gaila pasidaro. Nuu mes mažesni buvom, tai biški aukštesni viska, o dabar pasižiūri, už mus mažesnis viska, tai kažkaip gaila pasidaro, nesinori liesti. Anksčiau galvooodavai ta prasme gauni ta prasme mušti galvodavai bliamba užaugsiu, tai aš tave susitiksiu, dabar susitinki, net gaila liesti.	Dingęs keršto troškimas vaikystėje jį skriaudusiems vyresniesiems
115-118	R: Nu jie dabar tai jau ne tokie, nu pagyvenę jau stambesniii viska, aukštesnii, kažkaip pasižiūri, gaila net paliesti, ne normaliai, kol mes maži tai mušdavomės-stambesniii viska, aukštesnii, kažkaip pasižiūri, gaila net paliesti, ne normaliai, kol mes maži tai mušdavomės visąlaik, bet taip va dabar susitinki, jjie kažkaip sveikinas jau, kaip draugai tipo. ///	Pasikeitę santykiai su vyresniais vaikais iš internato

118-119	Nu man va vienas klasiokas, nu aš iš klasiokų nieko neprisimenu, ta prasme nebendrauju nieko, tik tai va vienas Valdas.	Palaiko ryšį su vienu buvusiu klasės draugu
119-113	Ten viena pana irgi mokėsi, naa ta Aliona pas mus // mokėsi mūsų mokykloj tokia, tai jinai dingo kažkur, tipo irgi pirmo kurso nebaigė. Taai ji i Italiją kažkur išvažiavo dirbti tipo ten dirbt. Po to tokia Olga viena irgi klasiokė irgi nuu metė mokslus, kažkur dingo. Nu aišku ten nedaug. Vienas klasiokas, tai dabar matau narkomanas. prie mūsų barako ten yra barakai seni tie ir namai ten, nu kartu ten. Tai jis su kažkokia boba gyvena, dviese narkomanai, tai vienas iš jų mano klasiokas. Dar sutiinki kažkaip, gaila net pažiūrėt visas supjaustytas visas, vos prašneka. Daugiau nieko taip. Ai dar Storas yra Vilius, kur mokės, bet irgi jau prasigėręs žostkai. Čia vieną kart buvo plotas, nu mes dažnai kartu ten į stovyklas vaikščiojom, ten iš globos namų į plotus vaikštom, tai vieną kart buvo, tai tas storas, nežinau man jis nebuvo toks, nuskuto visą ten čia (rodo antakius), nuskuto viskas, kominis buvo taai, bet jis ir rovėsi visą laiką nu, prisigeria ir šokinėja. Nu tai parodė jam ten, davė malkų biški. // jo. /	Nesėkmingai susiklostę buvusių klasės draugų gyvenimai
130-131	Mes labai gerai bendraujam, tai sakau gal šeši kokie yyra, tai va normaliai, tai kitų net nenoriu matyt, nuuu ką aš žinau. ///	Šeši artimi internato draugai, nenoras bendrauti su kitais
133-139	R: Nu neįdomuu, ne ta prasme, internate aš nebendravau su jais. Nu bendravau taip biški, taip neežiinau. Nu ne ta ne toksai ne mes tiesiog kitookie jie ką aš žinau su tėvais viską// neežinau / kitas bendravimas, nemoka, mes tai kažkaip prikolinam, jie tai, nežinau, pas juos kažkoks bendravimas lievas, pasišokinėti ten, ką nors sukalti, tai va. Neįdomu, pas mus to nėra. Pas mus va jeigu geriam, tai atsigeriam ko nors ir viskas, nueinam kur, į plotą kokį nuvažiuojam. O jie ten pasirausti, ten va čia ką nors supyzdinam, prikiša ten mums va, mes paskui ant poliicijos užsiraunam. Tai va. /// (atsikosti)	Jų ir vaikų, augančių šeimose, skirtingumas
141	R: Šiuo metu? Nieko neįsivaizduoju.	Nėra įstaigos, į kurią galėtų kreiptis sunkiu momentu
141-144	Ai, žinau, kad mes gaunam tuos pinigus, tai galvoju jei mane išmestų dabar iš bendrabučio, dėl tų šešių tūkstančių, tai aš nuomočiausi už juos, tada ieškočiau darbo. Ir dabar ieškau, bet neraandu. Šiaip aš noriu padavėju kur nors va taip. O į statybas man niekada nepatiko ir nepatiks, bet nežinau taip, gal jeigu nuomotis ką nors. Daugiau nieko nežinau.	Numatomi sprendimai susidūrus su problemomis: gaunami 6 tūkst. litų, darbo ir gyvenamosios vietos paieška
145	Pas motiną neisiu, nes ji vistiek nnieko neturi,	Nėra galimybės gyventi pas mamą

	gyveena sau viena ir tegu gyvena.	
145-146	Gal su draugais kur, pažįstami viskas, pas juos pagyventi, daugiau nieko nežinau.	Draugai – kaip galimybė gauti gyvenamą vietą
146-147	Dirbti ir gyventi kur nors daugiau viskas.	Planai ateičiai: rasti darbą ir gyvenamą vietą
150	R: NVO x? Tai ii jau seniai užrišta, beeveik nevaikštau.	Beveik nutrūkę ryšiai su sotu.
150-151	Anksčiau tai faina būdavo, eidavom į žygius ten visookius, nu bendraudavom viską, ten projektus jie rašydavo, tai daugiau bendraudavom.	Nostalgiški prisiminimai buvusiom veiklom ir bendravimui NVO x
152-155	Sakau, po kurio laiko užšalo ten viskas, kažkaip ateini į sotą ten kiti darbuotojai ten pykstasi, nu ta prasme kad mes ateinam, triukšmaujam, trukdom dirbti, tai va. Tai mums padarė atskirą antram aukšte padarė, bet vistiek, nu vieni sėdim, ateinam pas juos aplankyti ir mes vieni sėdim. Nu taip neįdoomu, mes visą laiką ateinam pabendrauti ten su jais /.	Pokyčiai NVO x neigiamai paveikė tarpusavio santykius
155-166	Nu ir ten užrišo, va dar anksčiau gaudavom iš jų ten pinigų, ten italai atsiųsdavo Po to taip gaunasi, kad vieni eina, kiti nenuėina ten apsipirkinėt kažkaip ten mmm. Pavyzdžiui va dabar visiems tipo nubraukė tuos, kad jau tipo nebeeii neis apsipirkinėt, tipo jeigu sueina aštuoniolika metų ir viskas. O man jau devyniolika ir aš vistiek einu, nu neprisimenu tiktai. Nes po to aš gerai bendravau su jais, vistiek aš turėjau, o kiti nėjo. Nu dabar tai ne, aš dar ėjau prieš tai, kiti nėjo, nes suejo aš (nutraukia nebaigęs žodžio "aštuoniolika") visiems nubraukė, išėjo iš globos namų nu iš to internato ir vistiek gera būtų atsispirti į ką nors, vistiek kai pradžia mmm ir nubraukė, taii, o man t man ne, man tipo dar globoja mane jie. O nors kitiems, nu kitiems va Pinkiui pavyzdžiui Andriui, tai irrr ten nuotraukas visos šeimos siuntė viską, siunčia laiškus viską ir paima staigiai atsisako, nu čia taip nesąmonė. Aš ir laiškų daug gavau viską manęs neatsisakė, o jis daugiau laiškų gavo ir jo atsisakė, tai čia nesąmonė biški. Dėl to mum. Apgaudinėja biški ten sotas. Nu taip mums atrodo, šiaip tai aš nežinau.	Nelygios galimybės gauti paramą
168	R: Ne ne ne jau viskas	Nutrūkę ryšiai su NVO x
168-169	nu N. parašo, tai aš va buvau sutikęs gedo devyyni Lijaną, tai aš su ja gražiai bendrauju su ja visą laiką.	Artimas jo ir N. ryšys
169-172	Kvietė čia per Kalėdas nu pas juos švęst, Kūčias ten nmmm, tai bet aš važiavau pas savo draugo šeima į Panevėžį, nu aš Panevėžy nu daug pažįstamų turiu iš stovyklos ten draugai, draugėės (pasitaiso), nė vieno draugo. tai va tiktai kad susitikti važvažiavau tenai su jos šeima, mes į miestą išeinam tenai / su draugais. taip tai //	Bendravime prioritetą skiriamas draugams

172-175	su N. va dar susirašau tiktai, // sakė kada susitiksim irr aš negaliu atrasšyt sąskaitos dažnai neturiu, tai man draugas papildo.//vat. Sakėm eisim į kiną su N., bet tai ten nesusirašėm. // nu neparašau aš kažkaip užm užsimirštu, kažkam daugiau laiko skiriu, nei. Tai va.	Neįvykdyti jo ir N. planai bei trukdžiai bendraujant
175-178	Ateidavom į NVO x tik pasijuokt, nuu pabendraut , pasijuokt, nes mes visą laiką ateinam linksmai, tai ten iškart atsiranda šypsena //. Ten faina būdavo anksčiau, dabar tai ten nieko nėra, nu kviečia ten, būna ten susitikimai ten kada tipo geriau bus nu jie rašydavo xxx (nesuprantami žodžiai) filmų pažiūrėt kokio ar ką ir nieks nevažiuoja, nes jau nebeįdomu.	Praeities teigiamų santykių NVO x idealizavimas priešpastatomas silpniems ryšiams dabartyje
178-182	Nu ten atvažiuoja porą panų ten, dar mes kai kada trumpam užsukam penkiolikai minučių ir išeinam. šookius lankydavau dar, o prieš mėnesį užrišau, nes laiko nebūdavo. Po to su draugais susitinki ir dėl to mečiau, nes mažai laiko skirdavau. Nu norėdavos ilgiau su draugais pabūt, bet kažkaip nieko nesigaudavom dar panelės būdavo ten biški. atsidūsta) tai va.	Silpnėjančių santykių su NVO x vietą užima santykiai su draugais
184-185	R: Nu ką, pirma diena pati lieviausia buvo, atėjau į klasę net neturėjau kur atsisėsti, buvo trisdešimt šeši mokiniai, irr kas keisčiausia įėjau ir vieni čiūbai, nei vienos panos. Iš karto norėjau išeiti iš ten, nebelankyti tos mokyklos,	Blogas išpūdis apie naują mokyklą ir nenoras ten mokytis
185-188	bet neturėjau kur eiti, nu nes bendrabutis viską turėjau lankyti, bet aš gyvenau mokykloj tai man nu ta prasme sakydavo, kad mokykis mokykis, tai lankydavau pamokas/ metus.	Kitos gyvenamosios vietos, išskyrus mokyklos bendrabutį, neturėjimas priverčia tęsti mokslus
188-189	Šiaip nenorėjau, nepatiko man tos statybos, eik į stalių kai dar keturios pamokos, kažkaip vienas sėdi ir viskas ir išeini. Nu uu neįdomu ten mokytis.	Potraukio profesijai ir susidomėjimo pamokomis nebuvimas
189-192	Pavyzdžiui irgi nesąmonė: neturėdavom niekada ten buvo tą geltoną pastatą pastatė nu ten yra tipo gipso kartonas nu ten viskas, niekad nebuvom nuėję, nebuvo dar tipo, nei vienos pamokos nebuvo - devynis gavau (atsikosti). Išvedė man devynis nei už ką.	Neteisingas mokymosi vertinimas mokykloje: geras pažymys be jokių pastangų
192-194	Arba į tinkavimą eiti ten, purvinas darbas kažžkaip šlykštu man, pasėdi keeturias pamokas ir po to keturios lieka pamokos, purvinam eiti į pamokas, <i>kažkaip irgi. //</i>	Pasibjaurėjimas nešvari darbu
194	Nu dėl dvylikos tiktai,	Vienintelis mokymosi šioje mokykloje privalumas – vidurinis išsilavinimas
194-196	bet vistiek ką ten mokytis. Ateini į klasę ir visi žvengia ten iš mokytojų viską, nieks nesimoko, dėl to	Lengvas kitų moksleivių požiūris į mokslus ir nepagarba mokytojams

	ir eina į tą mokyklą, kad tik pažvengt, va pavoliot šūda.	
196	Ten pirmus metus dar norėjau mokytis, mokiausi biški tipo,	Pirmus metus lydėjusi mokymosi sėkmė
196-198	ateini į klasę žvengia ten nu, užvarto visi, prikolina iš mokytojų viską, tada G. dar būdavo mano klasiokas, ten iš viso būdavo. Daug xxxxx (pasako nesuprantamai) buvo.	Klasės draugų nesimokymas ir patyčios iš mokytojų
198-200	Nu jokio mokslo ten / profkėj, ateini, pasėdi ir išeini, tai pamiegi, muzikos paklausai. Tik sakau, kad tik lankai, tiktai kad stipendiją gaut, o jei mokytis, tai nieko nesinorėjo.	Mokykla – neįdomi, tačiau lankoma tik dėl stipendijos
202	R: Nei vienai jaučiu mokytojai nepatikau.	Bloga mokytojų nuomonė apie jį
202-206	Nee lietuvių mokytojai tai labai gera aišku, supranta mūsų gyvenimą, tai padeda visą laiką. O ir dabar va, sako, nu aš praleidau šiaip daug pamokų, virš šimto gal, bet pažymėta tai trisdešimt penkios, sako "va, imk, parašyk prašymą, kad pateisinčiau tipo, kad gautum keturiasdešimt litų ar kiek ten anksčiau gauni, kad jinai sako žinau, kad vistiek badausi vėliau, skųsies tipo", nu jinai labai gera, jinai labai daug padėjo,	Gera auklėtoja – visad padedanti ir supratinga jo išgyvenamoms problemoms
206-207	o kiti mokytojai tai aš nebendravau, net nežinau kaip, nu lievai, į galą atsisėdi ir viskas,	Silpni ryšiai su mokytojais
207-210	skundžiasi manim visą laiką, kad tipo negeras, keikiuosi tipo// tai vokiečių va mokytoja, koridoriuj sutinki ten su šypsena, pasisveikini viską, pabendrauji, tik į klasę ateinu, "o vėl jisai atėjo", vokiečių mokytoja, su ja tai tenn, visą laiką aš ką nors blogai darau tenn viską.	Mokytojų skundai dėl blogo jo elgesio
210-211	Nu dar fizinio mokytojas, va taip fizinio mokytojas, ateini, normaliai.	Teigiamai vertinamas ryšys su fizinio lavinimo mokytoju
211	O kiti tenn, nežinau. Vėl be ryšio.	Mažai teigiamų ryšių su mokytojais
211-212	Nu va geriausiai tai auklėtoja , nu visiems tas pats auklėtoja, nu kažkaip prižiūri daugiau, rūpinasi, nes vis dėl to auklėtoja.	Svarbiausia mokykloje – auklėtoja, kuri daugiausia rūpinasi
212-213	O kitiem va ten visai jiem kažkiek,	Kitų mokytojų nesirūpinimas juo
213-218	va Barzda va jau barake grasina, kad išmes iš barako viskas, o mūsų negali išmesti, ta prasme jiem ant sąžinės sėdės, jeigu sėdės. ir šiaip mes xxx (nesuprantami žodžiai), nes neturi teisės, nes našlaičiai. O jeigu išmes, tai jiems ant sąžinės grauš gal sėdės, nes į gatvę. Tai dar kažkaipais nervus laiko, bet jau grasina. kad išmes viskas "nelankot pamokų", ateina "kelkitės", lietuvių mokytoja mano auklėtoja skambina, kad pažadint viskas, tik ateina, mes miegam. Taip kiekvieną dieną.	Dėl pamokų praleidinėjimo kylanti grėsmė netekti bendrabučio yra mažai galima, kadangi jie yra našlaičiai

218-220	Na ir šiaip jau tingis eit į pamokas, nes dabar tai nėra ko eit, ateini iki keturių pamokų daugiausia visi pasėdi ir viskas ir visi dingsta. Arba ateini vienas į klasę, į visas pamokas ir vienas sėdi. O tai mokykla.// Neįdoomu mokytis.	Mokymosi motyvacijos nebuvimas dėl kitų moksleivių pamokų nelankymo
220-222	Anksčiau dar va kai aš išėjau iš to, tai aš normaliai tai dar vidurkį turėjau dar, norėjau eit į vidurinę, bet neleido, jie sako "eik į profkę, va ir bendrabutį gausi, specialybę".	Internato įtaka pasirenkant profesiją, uždrausti planai mokytis vidurinėje mokykloje
222	Nei specialybės, nei vidurinio, nieko dabar.	Dabar neįaučiama jokia nauda iš mokymosi šioje mokykloje
222-224	Kaip sako, eik į kitą, kuo greičiau išiesi. Tai aš būčiau į vidurinę ejęs, tai dar gyvenčiau ten du metus. Nu o jie ten kankintūsi. Tai jie sako, eik į profkę, gausi specialybę, vidurinį, o dar bendrabutis dviem metams.	Internato spaudimas mokytis šioje mokykloje – kaip galimybė greičiau jo atsikratyti
225	Dabar nei bendrabučio, nei specialybės, nei vidurinio.// Nieko. // (atsikosti) tai va.	Šiuo metu neįaučia jokios naudos ateičiai iš mokymosi šioje mokykloje
227	R: Nuu tai aš šiaip bendrauju	Turi ryšių mokykloje
227	tai nėra ta prasme panų,	Mokykloje nesimoko merginų, kurios jam yra svarbios
227-230	nu nežinau, su forsais tai aš nebendrauju, ta prasme forsai nu treninginiai ten tokie/ nu patys žostkai žostkai atrodo. Ten nėra taip kad va normaliai ten, mes kažį žaidžiam dažnai va su draugais, šiaip normaliai yra ten pora tokių. Bet nedaug aš ten bendrauju,	Mažai artimų ryšių mokykloje, ypač su nemėgstamo stiliaus vaikais
230-232	va su klase ten, ir šiaip su klasiokais visai nebendrauju, man tai jie nepatinka / nu ten žvengia, visokie prikolina, ten reikia su jais varytis visą laiką //kažkaip / nu tokie jie yra, pasikėlę labai. Tai aš ten nebendrauju beveik.	Dėl su klasės vaikų bendravimo būdo, santykiai su jais labia silpni
232	Su draugais va bendrauju.	Mokykloje daugiausia bendrauja su savais draugais
232-234	Nu yra ten pora tokių, va kažį pažaidžiam, tai susipažįstam ir normaliai. Vaa susipažinau ten pora, tai tas Valdas pažįsta juos, kartu taškosi, tai va tai kartu taip bendraujam, tarp pažįstamų, pažįstamų pažįstamų,	Savų draugų ratas
235-236	bet nedaug su klase, tai išvis nebendrauju, yra vienas Šilas toksai, kas dar, daugiau viskas, ateina tik pasisveikini pasisveikini ir viskas, aš su niekuo nebendrauju.	Formalūs santykiai su klasės draugais
236-237	// Aš ką aš žinau, visai kikikiitas bendravimas kai išiesi iš ten, kažkaip kitaip bendrauji //	Bendravimo skirtingumas
237-238	Man nu su savais geriausia, geriausi prikolai su savais, geriausia viskas. Su naujais tai kažkaip	Išmoktas bendravimas būdas ir nemokėjimas bendrauti su kitais

	neįdoomu bendraut.	
240-241	R: Su naujais neįdomu bendrauti, nes ta prasme nu va klasiokai, aš neturiu su ką su jais ir bendraut //	Bendrumų su klasės vaikais nebuvimas
241-242	Čia ta ta prasme nu ką aš žinau, susitinki su savais va iš tų globos namų, va kur dabar bendrauju, nu normaliai, pasitaškom, viska ten.	Bendrumas su draugais iš internato
242-244	O nuvarau į šūlią, ten su klasiokais bendraut, neturiu apie ką aš bendraut, nu va pavyzdžiui atostogos nu kaip atostogos, naujaka ir viskas, daugiau nieko, tik xxxx (nesuprantami du žodžiai)// Taai būtų panų, tai būtų kitas reikalas, galima dar ir bendraut. //	Bendravimo temų su klasės draugais nebuvimas, ko išeitis – merginos mokykloje
246-255	R: Man teko dirbt statybose gal penkiolikos ar šešiolikos metų vasarą dirbau gal pusantro mėnesio. Patiko šiaip dirbt. Nu man per N. va padėjo N. surado, šiaip norėjau labai dirbt, užsidirbti ant dviračio, nuu dviračio labai norėjau. Tai dirbau, kiekvieną rytą pusę penkių keldavaus, tiktai buvo blogai, kad valgyt negaudavau, nes virėjų nėra pusę penkių pas mus, ateina apie septintą ir tada visiem pusryčius daro. O aš keldavaus pusę penkių, kad į darbą, be maisto važiuodavau. Bet ten draugas pas mane dirbo, tai iš namų atveždavo, tai gaudavau pavalgyt. Po to pusę keturių darbą baigdavom, susitinki su draugais, nu iš tų globos namų nueini į parduotuvę, pasiimam atsigert ir prie ežero, ir taip kiekvieną dieną. Tai po to gavau pinigų, nu nusipirkau dviratį, aišku, ir šiaip sakė, atkalbinėjo, kad nepirkčiau, bet labai norėjau, už tūkstantį paėmiau dviratį, jis iki šiool dar guli pas mane, nu saugau savo daiktus.	Sunki pirmojo darbo patirtis, siekiant įsigyti trokštamą daiktą
255-257	Po to dar N. ten padarė kelionę ten į Nidą varėm mano gimtadienis dar buvo rugpjūčio mėnesį, tai važiuom, šventėm su draugais viską. Nu va ten padarė penkiese gal važiuom, tipo gimtadienį šventėm. Tokia dovanėlė.	Prisiminimai apie gimtadienio proga gautą dovanų kelionę
257-261	Tai teko dirbti, šiaip sunku buvo, bet ten toks ir darbas buvo, pasijuokti, tai buvo porą dienų kad rimtai tipo dirbi, bet / mažai mokėdavo tenai. // įsivaizduokit, mes žvengėm ten. Bet šiaip patiko dirbt. Per mėnesį ten kad užsidirbti ir viskas, bet mažai moka, ten niekam nemoka gerai arba būna kad apgauna, kažkaip labai lieva.	Mažai pelningas, bet ne itin sunkus pirmasis darbas
261-	Ai dar šią vasarą teko dirbt man, bet valymo tokioj firmoj, bet ten tai gerai mokėjo.	Gerai apmokamas darbas valymo firmoje
262-265	Pradžioj nenorėjau užpanikavau ta prasme, bet už savo pinigų važiuavau šią vasarą atostogaut į "Trimitą" tokią stovyklą, nes bu tris metus važiuavau iš internato ir man ten labai patiko, tai mus kvietė ten	Darbas – kaip išsigelbėjimas, išleidus visus turėtus pinigus stovyklai

	draugai. Va gavau penkis šimtus ir važiavau, dešimt dienų pabuvau, po to badavau (nusijuokia). Tai va, jo po to vieną savaitę grįžau, nevalgiau nieko, po to darbą jau gavom valymo toj įstaigoj.	
265-271	Ten į valandą mokėdavo dešimt litų, atsikeli, į Pabradę nuvažiuoji per valandą, tai jau dešimt litų užsidirbi, kad nuvažiuoji ...tai kad paplauni nu ten ką reikia, tai penki litai jau, nuvažiuoji, penkiolika litų jau užsidirbi. Tik nuvažiuoji. Nu taip ir dirbi dešimt valandų, į dieną ir gauni šimtą ten dvam litų// ir labai lengvas darbas, ilsėdavomės daug, nes atveža mus ir išvažiuoja. Ką ten nedarysi, tik ant vaizdo padarai biški kad matytų kad darėm, tai va dirbom taip, užsidirbo normaliai pinigų.// <i>taip.</i>	Pelningas ir nereikalaujantis daug pastangų darbas
271-272	O dabar noriu rasti darbą, tai nerandu. Bet kokio aš tai nenoriu darbo. Valytojo tai tikrai nenoriu.//	Šiuo metu norima gero darbo
272-274	Dar dirbau kažkur, bet nepamenu. Bet taip va, nu chaltūrinu, nu ten paskambina paprašo padėt ten, nu draugų ten ta prasme tėvai atvažiavo, spintą atvežė, tai nuvažiavau čia į santarus, ten lengva spinta, nunešėm, gavom keturiasdešimt litų. Nu va taip va chaltūrinu. ///	Uždarbiaujama, pagelbstint pažįstamiems
276-277	R: Nee, tai ten tai taip, statybose ateini, šiaip faina buvo bendrauti, dar sakė tipo grįžt jeigu norėsit viską, bet nepalaikau. Nu va dabar ta firma valymo, tai bendraujam viską,	Nutrūkę ryšiai su buvusiais bendradarbiais
277-283	taiiii nu te tokia buvo, nu kur mus panelė prižiūrėjo. Nu ten dažnai vien panelės tipo, prižiūri, tai aš patikau, taii neblogai dirbau. Ne ta prasme, kad patikau, bet taip geriausi nm normalūs, bendrauja viska. šiaip buvo faina, paprašai mašinos, nu su mašina atvažiuoja ir mes sakom norim tipo atsigert limonado, ledų ten per pertrauką, o načnykas čia netoli yra, gal gal raktelius duosit, duoda raktelius viska. Nu labai gerai bendravom iš tikro taii ir su mašina pasivažinėdavom. Visąlaik į Vilnių atvažiuo atveždavo mus, nors teisių neturiu aš. Pasitiki mu pasitikėjo manim labai, šiaip faina buvo,	Pasitikėjimas leidžiant pavairuoti mašiną – gero santykių ženklas
283-284	o dabar jau viskas, nee parašom per mobilų dar, bet neatrašo, turbūt firma bankrutavo.// va, taip ir viskas ///	Nutrūkę ryšiai su valymo firma
286	R: Visus?	Nesuprantama, apie kokius draugus pasakoti
288	R: Šiuo metu mano gyvenime yra, nu jo yra pora.	Turi keletą draugų
288-289	Ta prasme draugai, kurie duoda ką nors ar mm tai kaip, ar apskritai draugai?	Respondentui neaiškus draugų svarbos jo gyvenime kriterijus
289-293	Man jie svarbūs kaip draugai, nes patinka man jie, nu ta prasme aš ne gėjus, nuu (juokdamasis) nu kaip	Draugystė svarbi dėl kartu leidžiamo laisvalaikio ir galimybės išsipasakoti

	draugai aišku, nu man su jais patinka tūsintis viską, nesses viską išsipasakoji, ką aš žinau. Ta prasme bernai ten jie hmm ta prasme babnikai pavyzdžiui vistiek susipažįsta su panom jos ten išišika ar ką ten žinau, nu vistiek išsipasakoji viską nieks nieko nepapasakosi, nu kitiem neišpasakosi nu taip va. Ten yra tokių pora, taip draugai kaip draugai.	
293-294	Nu jie neturi ką duot ta prasme, nes jie iš ten pat yra,	Draugai – tokie patys kaip ir jis pats
294-295	ta va pasitusint // pagert gerai, nu ten su mergom aišku. Ir viskas.	Linksmybės kartu su draugais
295-300	Ir galvot apie gyvenimą, ką vėliau veiksime, nes toks pat likimas, ir visi arba čia barake sėdi arba kituose barakuose ir nežino, ką darys kai išeis, nu tokia tema dažnai užėina. Tai va nu vienas sako "susirasiu aš čia turtingą paną viską", nu tokie tokios svajonės, kitas čia normaliai tipo, o mokytis nei vienas. Sako, kai aš baigsiu ir nieko neveiksiu, ant mokslų visi padėję, sako aš čia vieną dieną susirasiu turtingą paną, kuo daugiau panų ten va pas vieną pagyvėnsiu, pas kitą, nu tokios kalbos. Čia tarp bernų, ooo iš mergų tai aš nežinau kaip tenais.	Vieno likimo draugai: bendros baimės dėl ateities, panašios svajonės
300-304	Nu pas mus draugai ten visi prie "rifto" nu ta prasme prie pinigų, bet mums tai ne tas svarbiausia, ta prasme draugai, nes jie patys nori va, kad mes atvažiuotume į centrą kur nors pas juos tipo su jais pabūt, tai kviečia visur. Dažnai va pas drauges į namus užėinam viską, visą laiką kviečia ir kvies man atrodo. Nes labai gražiai bendraujam, turim šiltus santykius, turim kaip ne taip jo.	Draugystė – tai bendravimas ir linksmybės kartu
306-307	R: Nuu Andrius, po to Begis, nu mes kličkom vadinam juos, pravardes turi, Pinkis, Begis, Gusia, Narkata, Džiūsna, tai va nu pas mus pravardėm, nu mane vadina Tešlium ten. //	Svarbiausi draugai
309	R: joo / nu / bet / nu ką žinau, ir jie gali išduot, pavest viską.	Abejonė pasitikėti netgi svarbiausiais savo draugais
309-313	Bet tai labiausia pasitikiu Begiu ir Pinkiu, taip, o ten jie va ten visai kitur gyvena, tai mes kartu važinėjam visur, tai va. Su jais dažniausiai į plotus viską, mus dažniausiai tris ir kviečia. Ta prasme nu norma nu taip normalūs ir šiaip panos labiau limpa, dažniausiai ir kviečia, o mes tai jas pakviečiam, bet dažniausiai tai mes visą laiką. ///	Artimiausi draugai: neišskiriama draugų trijulė, leidžiant laisvalaikį kartu
313-320	nu dar neatsisakom ir žolės parūkyt, ten va, po to nu tokių narkotikų biški. Nes nuvažiuoji į plotą, ten alkoholio daug yra, bet nelabai įdomu, po to nusiperkam ratų dar, nu jie nekenkia ten, nu gal kenkia aš nežinau, bet jie labai veiksmingi ir su jais	Narkotikai suteikia daugiau pasitenkinimo linksminantis

	tusintintis labai faina. Nu, žinai, gal ką reiškia? <i>Tai va.</i> Nu dar kai kurie ir amfetamino neatsisako. Nu ir šiaip įdomu pabandyt, nes kai kurie tai pripranta pas mus, ta prasme prie kompiuterio atsisėdi naktimis sėdi ir kad nemiegot tai įkerta vitamino. Irr sėdi paskui. Ir (atsikosti) nu ten yra toks Krolikas ir va Pinkis vitamino abudu atsisėdę įsikerta ir jisai vienur gyvena ir ta prasme čiatina, ne ten kad čiatina, o žaidžia per kompą "kauntą" koki, vienam kambary šaudosi.	
320-324	Bet dažniausiai alkoholis būna. Šiaip skanus alus yra, tada linksmiau viskas būna.// Atsiveri ir su kitais įdomu bendraut tada, šiaip va mes su savais tarp savęs bendraujam, oo jeigu susipažint, tai neišgėręs kažkaip nelabai. Va irr prie panų prieini ta prasme lengviau, o kai jau susipažįsti, tai jau ir kviečia viską, nes patinki iškart joms (patraukia nosį). jo. /// (žiūri, laukdamas kito klausimo).	Palengvinantis bendravimą alkoholis
326	R: Ai, Kostas, mano brolis. Sako dažnai, kad mes labai panašūs, visi sako.	Išvaizda panašus draugas
326-330	Ką aš žinau, aš su juo nebendrauju, jisai ant manęs visąlaik stumia. Tipo aš čia va, kur aš pinigų padedu, prageriu viską, tas pats. Visąlaik ateinu aš pas jį, pasisveikinu, jis man, va pavyzdžiui dvi paras nebuvau ateinu į kambarį, pasisveikint, o jis " oo grįžo čia" toks nu tipo varo ant manęs stumia visąlaik. Po to linksmi, po to vėl. Nu jis visąlaik man tai jis niekad nelabai patiko, jis niekam nepatinka.	Žeidžiantis moralizavimas dėl jo elgesio
320-337	Jis kai pradeda savo nesąmones, nu toks biški pedantas, jįjo batą paliesi, ką jūs. Mes tai žvengiam, o jisai labai rimtai į tai žiūri ten kad jo daiktus lieti ten, biški. Nu ir šiaip, jis su mumis nebūna, jisai nerūko, nu išgeria va kai kada, bet / neįdomu su juo // mažiau išsitaškęs toksai. Sėdi va, kompiuterį gavo, sėdi prie kompiuterio, į miestą niekur neina, ieško panelės per kompiuterį, čiatina visąlaik, ten ieško tą tą. Tai va. Nu jam panų ten trūksta, kad į miestą išvažiuot, kad ką nors sugalvot, nenori. Tai telefonu, telefonu žaidžia visą naktį žaidimukus visookius, nu jis biški kai pradeda kaip vaikas karočia.	Jo ir Kosto būdo, interesų ir laisvalaikio praleidimo skirtingumas
337-338	Bet jis apie mane svarbiausia, kai klausia "kur Robertas?", "Ai nežinau, miega gal, tai gal ten". Visąlaik stumia, sakau pasakyk taip, visąlaik atvirkščiai sako. //	Draugas nepatinka, nes nepadeda išsisukt iš keblios padėties
338-341	Bet su juo gyventi taip, jis kažkaip labiau žiūri, jis neišleidžia tų pinigų // kaip aš /// jisai kažkaip nežinau. Ne, jisai išleidžia, bet jisai dar triese gyvena,	Kosto taupumo vertinimas ir savęs teisinimas

	nu nueina jisai pas kaimynus ir jie ten kartu maistą perka, valgo viską, tai jiems užtenka aišku. O aš vienas, man dar kitiems reik padėt, tai man tai sunkiau,	
341-342	bet vistiek stumia ant manęs, kad aš išleidžiu pinigus, kad po to badauju ten.	Draugo priekaištai dėl išlaidumo
342-343	Aš jam ten nepatinku, jisai tenn, ką aš žinau, sako va "greičiau išeisi gyventi iš barako, tu teeen eisi gyventi, aš ten", jis kažkaip	Jaučiasi atstumiamas draugo
343-347	jis kažkaip, va su juo gyveno kas nors, va du žmonės ten gyveno, aš trečias, tai irgi išėjo, tipo lievas kambariokas. Jis ieško ten tokio kambarioko kad nežinau // toks Ramoška, nu Ramoška, kartu gyveno irgi pykosi pykosi, aš atėjau nu ir išėjo ta prasme, nu aš ta prasme jis mano klasiokas buvo ir mes internate vienam kambary dar gyvenom te keliese, tai po to persikraustėm, vistiek dviese, lengviau galvojom.	Žinojimas apie kitokį Kosto gyvenimo būdą ir tikėjimasis, kad dviese bus lengviau gyventi
348-351	Pasirodo ir aš jam nepatinku (su šypsena) ta prasme kaip kambariokas // Nu jisai tvarkingas visą laiką, pas mane ar išmėtyta kas nors, ateinu, persirengiu ir išeinu iškart ir išmėtau, "oi čia tu to netvarkai, čia tu to netvarkai, neplauni kambario ten", visą laiką plauna. Nors jis pavyzdžiui aš nebūnu beveik, vistiek skundžiasi.	Nemalonūs draugo priekaištai dėl tavrkymosi ir savęs teisinimas
353-360	R: Kaip draugas? Nu kaip draugas man jisai kaip brolis, nu jisai ne tikras aišku. Bet tai visą laiką vadinam "va brolis mano ir viskas" ir visi sako, kad panašūs. Tai jisai būna liiinksmas ten visą laiką, bendrauja ir žvengia, bet ateini "o vėl jisai grįžo" ir stumia ant manęs. Bet va ateini, dabar ateičiau, tai normaliai. // arba prie kompo paprašau, tai jis man ir duoda, ko nors, ko nors paprašau, arba aš jam skolingas ten pinigų viską, bet jis atleidžia, bet nedaug, tai jis man daug ką duoda. Aš jam tipo turiu atiduot, bet kažkaip dingsta pas mane visą laiką taip viskas, nuu kažkaip. Mes taip sutariam aišku, linksmi į tai žiūrime, linksmi pakalbame ir viskas, nieko nesako. Nu jis mano brolis ir aš jį myliu.	Vertinamas draugas už gerą tarpusavio santykį ir dosnumą
362-364	R: Nežinau, tai mes internate ta prasme, kad esam broliai tenn sakydavom. Tai pas mus visi va bendrabuty tai visi broliai / nes ten pat ir tenn nežinau, vadinam broliai ir viskas ir visi pripranta, kad jau brolis va. Nors visai skirtingi esam.	Visi iš internato mes broliai
364-373	Vaaa rašinėjies su panom, tai "prižiūrėk savo brolių", nes va taip jau va taip sako, "kaip tavo brolis?", va taip. // Šiaip, visi sako, kad panašūs va sako, bet man tai nelabai panašūs, kai buvo ilgesni va (parodo ranka į savo plaukus) plaukai, tai biški panašūs. // Nu jis	Nepatinka, kai atskleidžiami jo neigiami būdo bruožai

	toks / nežinau / visąlaik, va turėjo panelę viisišką apie mane pasakoja, kad aš aš ten to netvarkau, nu viską apie mane, nu man tai nelabai patinka, kad apie mane viską pasakoja. // tai jis čia pasakoja, turi apie ką su ja pašnekėt, ten pasijuokia iš manęs, nu bett aš tai negirdžiu aišku. Nuu ten po to sužinai, kad ten tą pasakojo, tą pasakojo, pažvengė ten kartu, nu ir man tai nelbai nnepatinka ta prasme kai pasakoja, bet po to linksmai į tai pažiūri ir viskas normaliai. Nu jis mėgsta viską apie mane pasakot / ką aš blogai darau tenn / nesąmonė. Bet vistiek mano brolis. Nu tipoo, vadinam. // va.	
376-377	R: Ką aš galvoju, aš tai nieko negalvoju dabar. Žinau, kad iki dvidešimt penkių metų aš būsiu išsitaškęs, nu ta prasme įį į rimtą draugystę aš nežiūriu.	Neturės rimtesnių ryšių su merginomis iki dvidešimtpenkerių
377-378	Nes turėjau panelę, tai labai žostkai gavosi. Nu mes ilgai draugavom, po to staigiai išsiskyrėmm ir aš dabar jau žiūriu.	Pirmasis nusivylimas lemia nenorą turėti rimtų santykių
378-379	Ness kai gyvenai ten, neturėjai ta prasme tėvų ar kai	Ryšio su tėvais trūkumas vaikystėje
379	, nu negaliu aš paaiškinti šito dalyko.	Sunku kalbėti apie vaiksytės nuoskaudas, susijusias su tėvais
379-381	Tu labai greitai įsikliopini į tą žmogų, labai ta prasme įsimyli. Tai va trūksta dėmesio tau, nes visą gyvenimą trūko tau iš tėvų dėmesio, nu va aš tėvų neturiu. O kai randi panelę, nuu tai aš jai viskoo noriu,	Ryšys su mergina kompensuoja ryšių su tėvais trūkumą
381-382	nemoku aš šito dalyko pasakot.//	Sunkumas paaiškinti savo jausmus
382	Nu jausmai labai stiprėja / tam žmogui,	Greitas prisirišimas prie merginos
382-389	o kai išsiskiri viskas būna, tada nieko nebenori, nieko. /// tada ir mokyti nesinori, net sėdi pamokose apie tai tik galvoji, // grįžti išš namų iš mokyklos į namus irgi visąlaik su muzika ta prasme visąlaik grūzas duodavom, kaip čia paaiškinti grūzas, lėtos dainos, nu faina aišku, jai patiko pavyzdžiui ir prisimeni iškart kaip buvai. Ooo panos tai niekada nenoriu turėt, dabar, biški, dabar tai tikrai ne, laisvas esi, darai ką nori, dabar nori, kad kitą įskaudint žmogų, nes kai tave įskaudino, tiai galvojii kaip ir nu ta prasme, nu negalvoji, kad skaudint, bet žinai, kad įskaudinsi ta prasme, nes neneenorėsi būt su tuo žmogum, nes pagalvosi apie tą, kaip buvo taip va	Skausmingi išgyvenimai po išsiskyrimo užkirto norą kitiems artimiems santykiams
389	nu nemoku paaiškint.//	Sunku paaiškinti jausmus, susijusius su nusivylimu santykiais su mergina
389-391	Karočia babnikai pas mus// nu taip sako. / Nuuu man taip irgi sako, bet aš taip nėra iš tikrųjų, ne tai būna su vienaa po to su kita, tai va, tai nieko	Nepastovūs ir jam nereikšmingi santykiai su merginomis

	neriškia. Šiaip būni ir viskas. Nu ta prasme.//	
393-396	R: Nuu turėjau, bet jau viskas nebeturiu. Ne nu patinki ten daug kam, bet vistiek / kažkaip, kad į rimtus santykius žiūrėt, taaii ne // su viena pabūni va ki su kita pabūni ir viskas. Nu sako, babnikai tipo, bet mes nu neigiam, bet tarp mūsų taip išeina // bet jei į rimtus santykius, tai nee, jau nebenoriu. // Atkentėjau savo ir viskas.	Nenoras turėti rimtų santykių su merginomis dėl patirto skausmingo išsiskyrimo
396-397	Bet vistiek kažkur bus / po kurio laiko, įsikliopinsi, nes pas mane aš labai greit prisirišu prie žmogaus. Jeigu tau skiria dėmesio ten tram pam pam, tai viskas.	Dėl gebėjimo greitai prisirišti tiki, kad ateityje turės artimus santykius
399	R: Nieko. Visišškai nieko.	Neturi jokių planų dėl šeimos sukūrimo
399-401	Aš nežinau, ką dabar galvoju, aš nieko negalvoju kur aš eisiu po mokyklos, nieko. Nes nežinau kur aš eisiu. Pas motiną neisiu, nenori su manim gyvent. Net neįsivaizduoju. Va galvoju kokį darbą va ir kur išnuomot. Tik tik tas man šauna į galvą.	Neturi jokių planų tolimesniai ateičiai
401-402	O pas panas, liochkai, jeigu susirasiu tą, kuri priims viską, tai laisvai. Gyvent.	Mergina – kaip galimybė turėti kur gyventi
402-406	Ne nu aišku įsivaizduoju, va pavyzdžiui turėt vaikų, nu tikrai vaikų į globos namus, nu ta prasme mylėsiu savo vaikus tikrai, nes ko aš neturėjau, savo vaikais tikrai, nu bet labai mylėsiu, nes aš gyvenau ta prasme, nenoriu kad mano vaikai irgi taip gyventų, nu labai prižiūrėsiu.// Ne, vaikų tai tikrai noriu turėt. Tik žinau, kad tikrai // mylėsiu juos,	Žinojimas, kad rūpinsis savo vaikais, nes pats to rūpesčio nepatyrė
406	nes nežinau, ką aš žinau, nemoku aš tokių pasakot dalykų, kas susiję su šeima.	Sunku kalbėti apie šeimą
407-408	Dabar apie visa tai tikrai negalvoju dabar. Dabar galvoju kaip gyvent. O po too galvosiu kaip ten šeima jeigu bus, jeigu duos Dievas. //	Turi tik netolimos ateities planų, kurie siejami tik su savimi
408	Šiaip Dievu irgi netikiu. Nes ir jo. Tai va. ///	Netikėjimas į Dievą
410	R: Tėvas mirė, nemačiau nuo mažens.	Miręs ir nepažintas tėvas
410-411	Pas mamą nuvažiuoju, valandą pasėdžiu ir jau nervus man ištašo visus. Pas mus pas ją gyventi ji manęs nepriima, nes jinai nori vieno, aš noriu kito	Dėl sudėtingų tarpusavio santykių su mama mažai abu bendrauja
412-415	Nu šiaip / suu dė dėdę pažįstu, buvau ten pas juos pas juos svečiuose ir viskas. // Ką aš ži. Ai iš tėvo pusės va kaip mirė, mane su dė supažindino su dėde, šiaip su tėvo seeserim su kita teta, tai pas juos gal mėnesį lankiausi, nes ji kviesdavosi visą laik į svečius, nu bendraavau mėnesį,	Praeityje turėti ryšiai su dėde ir teta
415-417	po to, ai mečiau rūkyt, ness nes vieną kartą važiuom į internatą ir ten rūkė ten daug, sako "tikiuos tu to nedarai", sakau "ne, nedarau". Mečiau dėl jų rūkyti, tris metus nerūkia. Nu mane taip užvedė jie. //	Pozityvi giminaičių įtaka atsisakant blogų įpročių

417-422	<p>tai va, sakau, gal mėnesį gal du bendravau su jais, o po to atšalo ten su jais bendravimas ir šiaip nenorėjau, nu man gėda būdavo nuvažiuot ten // kažkaip / nepatogu būdavo // Pavyzdžiui siūlo pavaalgyt ten, atsisakai, tipo nu ką aš žinau, man tai kažkaip gėda atrodo. Pas save ten, krauni viską va o man kitur nuvažiuoji pas kitą šeimą, kažkaip nepatogu // nesijauti kaip namie / kaip internate. Tai va dėl to aš su jais nebendravau, atšalo // <i>ir viskas.</i> //</p>	<p>Trumpalaikiai praeities ryšiai su giminėmis, nutrūkę dėl nepritapimo ir savęs kaip svetimo įsivaizdavimo</p>
422	<p>Tėvo nemačiau nuo mažens.</p>	<p>Nepažintas tėvas</p>
422-423	<p>Va motina man skambina, ten skundžiasi viskuom ten, jai blogai ten</p>	<p>Motinos siekis bendrauti su sūnumi</p>
423-425	<p>ir kažkaip tai nežinau, pagalvoju, kad paliko mane ten./ Nors nežinau dėl ko ten, nu teta pasakoja viena ten, jinai kita, kai sužinai, nesamonės kažkokios, kažkaip noras atšoka bendraut.</p>	<p>Neaiškios aplinkybės, kodėl mama jį paliko</p>
425-428	<p>Nnu nuvažiuoji, nes jai ten blogai labai, bet atvažiuoji tiktai ką aš žinau, šiaip, atsisėdi // <i>ir viskas ir išvažiuoji</i> /// Nnenoriu bbendraut.//// Nes ji pradeda ten pasakot ko nepažįstu ten apie visokius pasakoja man galvą kvaršina. Čia pavyzdžiui. Nu ji biški ligota yra aišku, labai net / nežinau aš //</p>	<p>Neturi bendrumų su mama, tačiau lanko ją iš pareigos</p>
428-431	<p>Su šeima nenebendrauju, nepažįstu aš nieko. Tiktai jinai pasakoja, ten tas yra ten tas yra, man tai neįdoomu kai nepažįstu net. Ir šiaip ir va pažin pažįstu dėdę, ji pasakoja apie dėdę, tai nn nu man neįdomu. Nors ir nu šeima nu ir dėdė, nu jis padėjęs ir ant teisių davęs pinigų // <i>bet vistiek</i>, jokių ryšių nenoriu turėt. ///</p>	<p>Nenoras turėti ryšių su giminėmis, jį pažįstama tik iš jam nereikšmingų mamos pasakojimų</p>
433-435	<p>R: Nee. Nu nnu kvietė va per šias Kalėdas, bet aš į Panevėžį išvažiavau ir viskas. Nnu gal nu mama ten skambino, nežinau ar kvietė, man tai asmeniškai neskambino, mamai skambino, tai aš nežinau ar kvietė,</p>	<p>Galimybių bendrauti atmetimas ir abejonė dėdės noru palaikyti ryšį</p>
435-436	<p>man nepatogu, nuvažiuoji kažkaip nu, jie šeima vistiek susirenka, o o aš jaučiuos kaip pašalinis. Atvažiuoji ten / kažkaip nepatogu. ///</p>	<p>Jautimasis svetimų dėdės šeimoje</p>
438-439	<p>R: Jo. Nu dar N. antra mano mama yra, nes tas pats gimtadienis kaip mano mamos. Tai aš jai gėlių nunešu, ne savo mamai, nežinau dėl ko. //</p>	<p>L. prilyginimas mamai dėl sutapimo gimimo dienose ir dėkingumo jai jausmo</p>
439-445	<p>Nu bet, nes mamai nuperki dovaną kokią, tai jinai prašo dovanos kokios kad nupirkt sako padovanok ką aš žinau, tai išrenku dovaną, nu pavyzdžiui laikrodžio norėjo kažkada, nupirkau laikrodį, tai pradžioj patiko, po to ai čia lievas ką aš žinau nematau aš čia jau viskas, va kaip. Nežinau, ko jinai nori, ten pavyzdžiui pinigų, tai duok jai pinigų tai ką aš žinau šiaip kaip vaikas biški. Pinigų nori. Sakau, iš kur pas mane</p>	<p>Dovanomis vertinami santykiai, artumo ir tradicijų trūkumas</p>

	pinigai tie. //// taii šiaip, su Kalėdom pasveikino, gal pasveikino ji mane. Pavyzdžiui, norisi Kūčias va taip va pašvest, ką aš žinau, o jinai niekad nešvenčia. //// <i>Niekada.</i>	
445-449	Tai va, sėdi namie, paprašė šuniuko, nu kad gaučiau kačiuką ar šuniuką, gavau kačiuką mažą, nu gimė ten pas draugę jinai man padovanojo, galvoju namo nunešiu, tai ji labai norėjo ten verkė nu ką aš žinau, kad labai nori, po to sakau atvešiu viską, „ką aš su juo darysiu, jis man čia prikakos viską“, kai pradeda nesąmones šnekėt, nervintis pradeda, paskui isterijos ten kažką tokio.	Besikeičiantys mamos norai
449-454	Arba draugą atsivedu, ji linksma viską, su juo bendrauja, labai gražiai su mano draugais bendrauja. O aš ateinu viskas ant manęs stumia, aš išeinu irgi stumia visą laiką, kokią jis ten panelę turi, bus vaikų ten, kai pradeda. // nesąmonės. O jeigu dar prie draugų pradeda savo isterijas kelt, tai iš viso išsigąsta, nesinori nieko kviest. /// Arba jinai gražiai bendrauja, sakau paskambina, neturi ką pasakyti, „o su tuo savo draugu nesivežk jo jisai man nepatiko“, nors bendravo namie normaliai, juokėsi. Nu pas ją biški su nervais biški.	Dėl apgaulingo mamos bendravimo būdo sunku nuspėti jos elgesį
454-455	Visą laiką skambinėja, neturi ką veikt, norisi jai pabendraut. ////	Įkyrus mamos siekis bendrauti su sūnumi
457-459	R: Man? Ne, nu kai kada tai norisi. Bet bet taip visą laiką atvažiuoji ir turi nervuotis, nes mane kažkaip nervuoja, nežinau // Tai neneturiu su ja su ja apie ką kalbėt // <i>neturiu apie ką.</i> Atvažiuoju, valandą atvažiuoju ir viskas, išvažiuoju. O ji nori, kad aš pasėdėčiau viską, pabūčiau ////	Reto ir silpno ryšio su mama priežastis – bendrumo tarp jų trūkumas
459-461	Nu dar yra močiutė, bet miršta jau viskas, būna atvažiuoji jai padėti / va, ją apversti reikia, nes jai jau devym penki metai.	Gulinti ligos patalė sena močiutė
461-464	Tai aš kai mažas buvau, jinai mane ant rankų, visą laiką ateinu pas ją, jinai man pasakoja, va tu toks ten buvai ten viską, net kažkaip nuotaiką pak pakėlė, pakel ta prasme pakeldavo. Nes jinai pasakodavo man va tu toks mažiukas buvai ten, bėgdavai ant rankų pas mane, kai dar du metukai buvo. /// <i>tai va.</i>	Vaikystės istorija močiutės lūpomis - artimo ryšio su močiute prisiminimas
464-468	Nu su mama bendraujam, bet mažaaai ten, nemėgstu. Sako „atvažiuok“, aš nenoriu ten važiuot, nes neturiu ką veikt. Nesigauna man kažkaip. Tai nee sako nueik ten pas močiutę, ten viską pasisveikink, o aš žinau, kad jinai ilsisi. O mama kad aš ilgiau pabūčiau viską nueini. Nu va taip. Kad pabūt tiktai. Sako nueik, nu žinau, kad ta prasme jinai, kad ilsisi, nnesinori trukdyt. Nu net nėra noro. // Atvažiuoju	Mamos bandymas turėti jį šalia savęs

	pas mamą ir išvažiuoju. //	
468-474	Nu jai ten iš kažkur siunčia ten laiškus, ten tipo apie mane pasakoja nuu nuo vaikystės ten jai siunčia visookius ten atvirukus ten per Kalėdas ten jai dovanų atsiunčia ten, tipo čia ir Aleksui nu taip va, linkėjimus. Nežinau ten jai, bendrauja su visais karočia ji labai daug pažįsta. Tai ten va ir man čia atviručių ten prisiunčia per Kalėdas ir Naujuosius, dovanų atsiunčia, nežinau, nepažįstu aš nieko ten. Va kaip nueini papasakoja ten va pas daktarus nueina su jais prisišneka ten viską ten dovanų man atneša, atneša šokoladų, va čia tau nuo tos daktarės, čia tau nuo tos. Nepažįstu aš nieko ten vistiek.	Jam nepažįstami mamai svarbūs žmonės
476-482	R: Tai jinai atvažiuodavo pas mane, pirmaa kas savaaite, po to kas dvi, po to kas mėnesį. Bet va, atvažiuodavo. // Atveždavo ten lauktuvių, tai laimingas būdavau, tai ten saldinių, tai ten visko, tai laimingas būdavau. Po to baigės saldumynai, viskas, nebeįdomu jau daros, po to lauki kito savaitgalio ir nu, ta prasme nu atsikeli viską ten dešimtą valandą žinai, kad pas tave gali mama atvažiuot. Ateidavo į kambarį, viskas.// su lauktuvėm. Po to neįleisdavo (pasako su nepasitenkinimu) į kambarius, tiai ten reikėdavo į foje eit. O man jinai ateina man kažkaip gėda būdavo, kad jinai atėjo, nežinau dėl ko. //// nu.	Retėjantys mamos apsilankymai internete, lauktuvių troškimas ir išgyvenamas nepatogumo jausmas
484-488	R: Turiu aš jų daug, iš mamos pusės tai labai daug, dėdžių, tetų visookių, bet po biški visi miršta, pasakoja man ten, aš nežinau, nieko aš nepažįstu. Bet žinau, kad mama turi keturias seseris gal, kokius keturis brolius dar turi. Man va keturis dėdes, bet nė vieno nepažįstu, tik vieną dėdę. Nu ten du pusbroliai yra maano, tenn taip jie turi vaikų porą. / Kažkaip, nu nežinau, nebendrauju. Va su mama ir viskas, / daugiau ryšių neturiu.	Plati, tačiau visiškai nepažįstama giminė, vienintelis palaikomas ryšys – tik su mama
488-489	///(atsikosti) // Šaltą kavą (pasako, gurkšteldamas jau atšalusios kavos, kurią iki šiol buvo užmiršęs ir pokalbio metu negėrė)	Dėmesio nukreipimas nuo pasakojimo į aplinką, siekiant baigti temą
491-499	Joo. Ai, nu šiaip anksčiau krepšinį labai daug žaisdavom. Kiekvieną dieną žaisdavom. Su dviračiu nusimini iki Balto tilto iš Antakalnio ir žaisdavom. Tai va atsirado panelė , reikėjo jai daugiau laiko skirt, ai dar breiką šokdavau. Po to krepšinis iškart po breiko, nes sotas nuomuodavo salę pedagoginiam. Ten kiekvieną penktadienį, ten va penktadienį koncertinis būna breiko, ir po to iškart iš koncertinio anksčiau išeinu, kad kažį pažaist. Po krepšinio, baigdavom kažkur dešimtą valandą, susitikdavom su savais, nes jie kartu visą laik eidavo nuu iš globos	Turtingas laisvalaikis pirmais mokymosi metais: krepšinis su draugais ir NVO x, breikas, mergina, draugai

	namų, nu ką į Rimi, mes ten kokio sidro soslutę vieną, antrą ir įjeinam į parkelį ten nu ten yra, ten linksmi praleidžiam vakarą iki dvylikos kokios ir vi kas į internatą, kas ten pas savus, kur aš gyvenu viskas. Taip ir leidom laiką. Nu va metai praėjo, pirmas kursas, nu čia dažniausiai buvo.	
499-502	Antram kurse aš gyvenau, tai visi persikėlė į baraką kai kurie, susitinkam visi mieste, susirašom, su draugais nu išgert viską kaip visą laiką. / Daugiau nieko. Mečiau šokius. Krepšinių tai vapše. / Nieko susitinki mieste ir nežinai, ką veikt, sėdi ir nežinai, ką veikt.	Dingę buvę pomėgiai, laisvalaikis – tik leidžiant laiką su draugais
502-503	Galvoji, gal dirbt kur nors, bet prarasi draugus, nieko nesinori. /	Darbas atima daug laiko, todėl dirbant gali nutrūkti ryšiai su draugais
503-504	sakau, vakarais tik grįžtu į bendrąbutį, visą laiką mieste sėdžiu./// Draugai draugai draugai draugai.	Visą laisvą laiką skiria buvimui su draugais
506-509	R: Dabar jokių neturiu. Nu ką, nueini prie Balto va, čia buvo atšilę orai, penktadienį, ketvirtadienį, ar šeštadienį gal, ta prasme kai buvo atšilę, ejom kažio žaist prie Balto tilto. Nu ten va, visą vakarą. Po to vėl atšalo, po to vėl nieko nesinori, lauke šalta, neįdomu, sėdi arba bendrąbutyje arba į miestą važiuoji, į Gedo devyni pasėdėti, nu va viskas. Daugiau nieko neveikiu. /// <i>Tai va.</i>	Laiko leidimas nieko ypatingo neveikiant
509-521	Anksčiau daug veikdavau, dabar tai nieko. Nu mmes kaip auklėtojai mes buvom, turėjom kitus mokinius. Ir mes susirinkdavom kokie šešiese, tai palikdavo mums savo mokinius antrų metų ir eidavom futbolo žaist. Ten yra studentų miestelis, ten visą laiką su studentais žaisdavom kiekvieną dieną. Po to tie tie patys studentai, čečėnai dar buvo jie gerai žaidė, su jais gerai sutardavom viską, po to mes žaidėm žaidėm metus kokius, po to jie jau tipo stojo mokytis ta prasme, kažkaip atapsiraminom. Po to tenisą lankiau man aš ta prasme gerai žaisdavau. Ateidavo toks treneris, jis mane mokydavo žaist, po to sugalvojau lankyti tenisą jaunimo centre, bet labai braangu buvo. Tai man padarė už dešimt litų kaip man. Tai aššš mėnesį lankiau, bet buvo šalta labai. Žiema, nuvažiuot vistiek atstumas. Tai tenn atsimenu buvo varžybos, pirmą vietą laimėjau ir išėjau viskas // aa nuu atšoko noras. Po to breikas, breiką pamačiau, šokau breiką, nu ten buvo kaž ten projektas buvo, tai va breiką lankiau ir krepšinių žaidžiau. Pažaidi kažį, pasitampai, pasidaužai, vėl kažį žaidi, kiekvieną dieną taip va. Sakau, kiekvieną dieną poilsio neturėjau / internate.	Intensyvus ir įvairus užimtumas praeityje bei dingęs domėjimasis buvusiais pomėgiais

521-522	Kai išėjau iš internato, viskas, // prie Baltojo tilto, kai išėjau, važinėdavau kasdien. O taip tai viskas. Nėr kur jau.	Išėjus iš internato, sumažėja galimybės laisvalaikiui
522-528	Ai da dar eidavau į Romerį uni universitetą žaist, prie Balto tilto susipažinau su tokiais, tai jie ten mokos, tai jie man paskambino, tai ten netoli visai ir einu žaist tenai, ten salė gera viskas, muzika yra viskas. Kačialką dar gali nuonuomot. Dabar tai ne, ten išvažiavę jie į užsienį, dabar nežinau. Labai daug nu ten draugas, jis man paskambina, parašo ir aš einu, mmes, aš, Vytas, koks nors Tadzia ir žaidžiam kažį. Nemokama salė, viskas, vistiek studentai tenai palieka pažymėjimus ir einam žaist. Bet faina buvo. O dabar viskas.	Dar vieno laisvalaikio užsiėmimo netekimas, nutrūkus ryšiui su draugais
528-537	Tai va, dar šokius Šatrijoj dar ir dabar lankau, mėnesį nebuvau gal. Nu man nežinau, man nepatinka jau, nu muzika jau nelabai patinka, nu aašš man kita muzika patinka, ten nieks neleidžia, nes tenn jiems prasta, man jų prasta. Nu šiaip daug susirenka žmonių, ir vietos nėra ten. O aš tennn kiii labai daužausi ten, tai / daug vietos man reikia labai. Nuu ii pasėdi ant suoliuko, kol atsilaisvina biški, kol jie pavargsta, tada eini daužytis viską. Tiktai. Ai kažkaip noras atšoko / užsidegimo nėra jau. Gal prasigėriau (su apmaudu pasako). Neprasigėriau aišku. / Taip, nu noras atšoko. Pašoku pašoku, nu va aštuntą valandą baigi ir iškart į miestą // <i>nn daugiau nieko</i> / Nu anais metais dar koncertinis, dalyvavau toj grupėj, tai važiuoda į Klaipėdą važiavau, dalyvavau ten. Įdoomu buvo. Šiais metais nenuėjau ten porą kartų ir viskas, manęs nebereikia, vee kažkaip noro jau nebėra.	Buvęs, tačiau darbar dingęs domėjimasis šokiais
539	R: Nee tai aš galiu eit tenai,	Galimybė toliau lankyti šokius
539-543	tai aš nemokamai buvo tenai. Tipo vienąkart atnešiau, kad našlaitis, ir ėjau nemokamai. Man nereik. Nu aš labai gerai bendrauju su direktore tos Šatrijos, užtai, nu kažkaip ateini, pasisveikini, pabendrauji, paprašai ten ko nors. Tai va. // tai už mano keliones ten užmokėjo / kai važiavau aš į Klaipėdą ten, sakau, kad neturėsiu pinigų, ooa aš ką aš žinau ir suveikia ten ką nors. // (įkvepia oro ir garsiai iškvepia).	Dėl savo našlaičio padėties ir gero bendravimo būdo daug kas būdavo nemokama
545-546	R: Eea daabar aš nieko neturiu planų jokių, nežinau ką aš darysiu kai išeisiu nnieko, net neįsivaizduoju. Nu norisi, aišku, turėt namus, kažkur gyvent. Net nieko neįsivaizduoji,	Jokių aiškių ateities planų neturėjimas, noras turėti vietą gyventi
546-547	galvoji, kad bomžu būsi, tokios mintys kyla, bet nnnnebomžausi ten aišku, bet būsi.	Valkatos ateities baimė
547-	Nu ta prasme aišku nieko nežinau, neįsivaizduoju.	Nerimas dėl gyvenamos vietos

548	Žinau, kad išeisiu ir nežinau, kur eisiu. // Nieko net nežiūriu ir nieko.	neturėjimo
549-550	Įsivaizduoju. Čia daug kam ne man vienam, sakau, susirasiu draugę, turės namus, priims, tai va mano tokios mintys // priims mane gyvent viską.	Vizijos turėti artimą žmogų, pas kurį galėtų gyventi
550-552	Nes aš savo namų tai neturiu, motina tenais, bet nebenori manęs priimt ten gyvent // tai va. Ir aš nu paliks man tą butą, bet kol motina gyvena, tai negaliu eit.	Neturi galimybės gyventi kartu su mama
552-553	Nieko nežinau. Žinau, galvojus su kitais nu aš turiu porą draugų, kurie dirba, ir nuomotis no nu kartu ta prasme nuomotis, jeigu rasiu darbą.	Galimybė kartu su kitais draugais nuomotis gyvenamą vietą, tačiau jei turės darbą
553-557	O jeigu nerasiu, tایی, o dar krizė /. Šiaip sunku / turėt darbą dabar, nu va praktika prasideda, o darbo nėra ką aš žinau statybos užrištos viską, nnežinau kaip praktiką atliksiu. Jau nebuvo net toj praktikoj, kai man buvo, nebuvo visą laik. O dabar praktika, tai aš net neįsivaizduoju, į mokyklą tایی aš neisiu atlikinėt, nes mannn šiaip vapše visi pažįstami beveik ta prasme darai ten ką nors, kažkaip lievai.	Nedarbo baimė
557-559	Noriu kur nors į piceriją, noriu kur nors, ten padirbėt (atsikosti) šiaip įdomiau, kompanija gera viskas, dar pažįstami jeigu dirba, tai iš viso gerai.	Prioritetas darbai – geras kolektyvas
559-565	Aš draugų reperų turiu labai daug jie šiaip labai linksmi žmonės. Pavyzdžiui šiaip buvom plotuose viską, nu ta prasme, tai jiems patinka su mumis visą laik, nes mes taškomės, kaip čia pasakyt taškomės, tai jiems patikdavo. Tai visą laik kviečia tenai nn // jeigu varom. Vieną kart Begio gimtadienis buvo, tai nuomavomės prie Bigo, tenn nauji namai yra ten tokie, kainavo trys šimtai litų tenai ir vieną dieną, aš suorganizavau ten ir to kurio gimtadienis buvo. Tai va, draugų prisikvietėm, nu jiems labai patiko ten, sako „dar norim“. Tai tik va, mes. Labai įdomu šiaip. //	Per linksmybes kuriami ryšiai su draugais
565-566	O apie gyvenimą nežinau. // žinau, kad teks išeit viską, bet kur eit, tai net neįsivaizduoju. ////	Neturi planų po mokyklos baigimo
568-571	R: Mano gyvenimas? Manau, alkoholiko. Nee, ta prasme iš nevilties prasigerčiau, tiesiog taip taip įsivaizduoju. Nu jeigu turėčiau kur gyventi viską, darbą turėčiau, tai nee, viskas normaliai. Jo. // panelė būtų va / jeigu namus turėčiau, laisvai aišku. Nes jeigu taip sekasi, kai nieko neturi, tai jei ką nors turi, tai jau viskas visą gyvenimą, taip.	Gero gyvenimo galimybė, jei turės gyvenamą vietą, priešingu atveju – gyvenimo nesėkmė
573-575	R: Nieko aš neįsivaizduoju, prarasiu draugus įsivaizduoju, nese sakau, galiu prasigert. Ką čia dar. Nu šiaip daug kas, dar išmest gali, daug kas neturi kur gyvent pavyzdžiui, išmeta iš darbo, nu jeigu	Alkoholio, draugų netekties ir nedarbo baimė ateityje

	išmeta, tai kas jiems belieka, dar jeigu išgeria, tai ten jau vapše. Prasigėręs visas, viską.	
575-579	Aš kol dar kol kas turiu kur gyvent, tai normaliai, o kai išeisiu, tai aš nežinau, jeigu neturėsiu kur gyvent, tai viskas, žostkai. Va. /// Po penkių metų, ne nu šiaip būna įsivaizduoju, kad viskas gerai, kad turiu namus, nu kad dar vaikų turiu ten. Nu va, koki mažylį turėčiau, // nu ką nors gero turėčiau turėt, nes vistiek, pagalvoji, kad išeisi, kad nieko neturėsi, prasigersi.	Gyvenamosios vietos svarba ateities likimui: šviesios šeimyninės ateities viltis ir nenusisekusio gyvenimo baimė
579-582	Šiaip ilgai gyventi nenoriu. Nes man sakė, kitais metais mirsim, meteoritas nukris. Nu ten buvo vienas senis girtas, pasakojo (nusijuokia), // kad kitais metais vistiek mirsim, tai galim gerti. Nu mes taip negeriam, aišku. Kaip ten, ant kompanijos linksmai / bet jau atsisakyt jau sunku. ///	Savo dabartinio gyvenimo pateisinimas
584	R: Daug papasakojau? Daug papasakojau? Biški mažai.	Abejonė, ar viską papasakojo
586	R: Šiaip mano gyvenime nieko gero nėra. // tuščias aš. //	Teigiamų dalykų jo gyvenime nebuvimas
586-587	Man patinka kiškis (nusijuokia vis dar vartydamas rankose žaislinį kiškį).	Pasakojimo nukreipimas, užbaigimas.

Interviu konceptualizavimas

Eil. Nr.	Parafrazė	Konceptai
28-29	Pastangų mokslui mažėjimas, nesant kontrolei iš internato	Nemokėjimas rūpintis savimi ir planingai leisti pašalpos pinigus
29-30	Laisvas ir nevaržomas gyvenimas	
31-32	Lengvas gyvenimas iš pašalpos, kuri greitai išsenka	
37-38	Neišvengiamas, tačiau tuo pačiu trokštamas išėjimas iš globos namų	
43-44	Nemokėjimas tvarkytis su pinigais	
44-45	Visapusiškas apūpinimas internate neišmoko pačiam pasirūpinti savimi	
45-49	Nemokėjimas apsirūpinti maistu ir protingai jam leisti pinigus	
52-54	Sau – tik nauji ir kokybiški drabužiai	
54-55	Greitai ir neapgalvotai išleidžiami pinigai	
57-59	Dėl nemokėjimo planuoti išlaidų, dažnai neturi pinigų	
59	Kitų sunkumų neturi	
59-60	Didžiausias savarankiško gyvenimo sunkumas - prasimaitinti	
62-63	Globos namuose – viskas paduota, o dabar viskuo reikia pasirūpinti pačiam	
63-66	Trūkstant maisto, priprato rečiau valgyti	
5	Pamiršta ankstyvoji vaikystė	Nuoskauda ir pagieža juo atskiračiams internato darbuotojams
10	Pamiršti vaikystės įvykiai	
13-14	Grėsmė dėl problemiško elgesio būti išvežtam iš internato	
18	Pasiaiškinių rašymas dėl elgesio prasižengimų	
25-27	Mokymasis, kaip teigiamo elgesio demonstravimas, kad nebūtų išvežtas	
27-28	Gresiantis išmetimas iš internato	
68	Nėra ryšių su buvusių globos namų darbuotojais	
68-70	Vaikų žeminimas ir moralizavimas	
70-71	Neišpildyti auklėtojos pažadai padėti	
71-74	Globos namų siekis atsikratyti problemiškais vaikais	
76-80	Dėl blogos įtakos likusiems draugams uždrausta lanytis globos namuose	
80-81	Nuoskauda, kad nesidomima jo gyvenimu, išėjus	

	iš internato	
82-85	Pagieža internato darbuotojams ir bandymas juos pateisinti	
85-86	Maištavimas prieš internato darbuotojus	
86-88	Globos namų darbuotojų nesąžiningumas, savinantis geresnius daiktus iš vaikams skirtos labdaros.	
88-92	Norėdami geresnių daiktų, saldumynų, vaikai ima vogti	
92-96	Vaikams drausmintis direktorius naudoja fizines bausmes	
96	Nenoras turėt ryšių	
97-99	Nesėkmingos ateities pranašavimas dėl blogo elgesio paauglystėje	
220-222	Internato įtaka pasirenkant profesiją, uždrausti planai mokytis vidurinėje mokykloje	
222-224	Internato spaudimas mokytis šioje mokykloje – kaip galimybė greičiau jo atsikratyti	
5-6	Gyvenimo posūkis - perkėlimas į internatą	Bendrumo ir patirčių ieškojimas internato draugų grupėje praeityje ir dabar
6-7	Internato gyvenimas: nesėkmės moksle, mokyklos nelankymas, gyvenimas gatvėje	
12-13	Savęs kaip mažo bandito įsivaizdavimas	
14-15	Vaikystė internate – niekuo ypatinga, tačiau kupina patyrimų	
17-18	Ankstyva alkoholio vartojimo, rūkymo pradžia draugų būryje	
18-22	Klijų uostymo linksmybės su draugais paskatina imti vogti	
22-24	„Žalingų malonumų“ tenkinimas bet kokiais būdais	
24-25	Iš tėvų atsivežti pinigai – šaltinis linksmybėms	
25	Bandymas deklaruoti, kad pasakojimo faktai yra niekuo neišsiskiriantys ir įprasti	
22	Reketas iš vyresnių internato vaikų	
108-113	Dingęs keršto troškimas vaikystėje jį skriaudusiems vyresniesiems	
115-118	Pasikeitę santykiai su vyresniais vaikais iš internato	
49-52	Pinigais ir daiktais remia savo draugą iš internato	
102	Atimiausias darugystės ryšys su vaikais iš internato	
106-108	Pozityviai vertinami santykiai su draugais iš internato	
118-119	Palaiko ryšį su vienu buvusiu klasės draugu	
119-113	Nesėkmingai susiklostę buvusių klasės draugų gyvenimai	

130-131	Šeši artimi internato draugai, nenoras bendrauti su kitais		
133-139	Jų ir vaikų, augančių šeimose, skirtingumas		
241-242	Bendrumas su draugais iš internato		
362-364	Visi iš internato mes broliai		
141	Nėra įstaigos, į kurią galėtų kreiptis sunkiu momentu	Nostalgija praeitiems ryšiams ir veikloms NVO x. Artimas ryšys su Neringa ir nemokėjimas jo palaikyti	
141-144	Numatomi sprendimai susidūrus su problemomis: gaunami 6 tūkst. litų, darbo ir gyvenamosios vietos paieška		
150	Beveik nutrūkę ryšiai su sota		
150-151	Nostalgiški prisiminimai buvusiom veiklom ir bendravimui NVO x		
152-155	Pokyčiai NVO x neigiamai paveikė tarpusavio santykius		
155-166	Nelygios galimybės gauti paramą		
168	Nutrūkę ryšiai su NVO x		
168-169	Artimas jo ir N. ryšys		
172-175	Neįvykdyti jo ir N. planai bei trukdžiai bendraujant		
175-178	Praeities teigiamų santykių NVO x idealizavimas priešpastatomas silpniems ryšiams dabartyje		
178-182	Silpnėjančių santykių su NVO x vietą užima santykiai su draugais		
255-257	Prisiminimai apie gimtadienio proga gautą dovanų kelionę		
438-439	N. prilyginimas mamai dėl sutapimo gimimo dienoje ir dėkingumo jai jausmo		
30-31	Mokymosi motyvacijos stoka		Potraukio profesijai nebuvimas, tačiau galimybė mokykloje turėti gyvenamą vietą
38-39	Mokyklos pasirinkimą nulemia bendrabučio gavimas		
185-188	Kitos gyvenamosios vietos, išskyrus mokyklos bendrabutį, neturėjimas priverčia tęsti mokslus		
188-189	Potraukio profesijai ir susidomėjimo pamokomis nebuvimas		
192-194	Pasibjaurėjimas nešvari darbu		
194	Vienintelis mokymosi šioje mokykloje privalumas – vidurinis išsilavinimas		
196	Pirmus metus lydėjusi mokymosi sėkmė		
198-	Mokykla – neįdomi, tačiau lankoma tik dėl		

200	stipendijos		
222	Dabar neįaučiama jokia nauda iš mokymosi šioje mokykloje		
225	Šiuo metu neįaučia jokios naudos ateičiai iš mokymosi šioje mokykloje		
96-97	Mes – “atpirkimo ožiai”, nes esame iš internato	Moralizuojanti ir atstumianti mokytojų dauguma ir supratinga, jam padedanti auklėtoja	
189-192	Neteisingas mokymosi vertinimas mokykloje: geras pažymys be jokių pastangų		
202	Bloga mokytojų nuomonė apie jį		
202-206	Gera auklėtoja – visad padedanti ir supratinga jo išgyvenamoms problemoms		
206-207	Silpni ryšiai su mokytojais		
207-210	Mokytojų skundai dėl blogo jo elgesio		
210-211	Teigiamai vertinamas ryšys su fizinio lavinimo mokytoju		
211	Mažai teigiamų ryšių su mokytojais		
211-212	Svarbiausia mokykloje – auklėtoja, kuri daugiausia rūpinasi		
212-213	Kitų mokytojų nesirūpinimas juo		
213-218	Dėl pamokų praleidinėjimo kylanti grėsmė netekti bendrabučio yra mažai galima, kadangi jie yra našlaičiai		
39-41	Nuobodinti mokykla dėl merginų joje nebuvimo		Internato ir kitų vaikų skirtingumas: savų draugų ratas ir formalūs santykiai su vaikais ne iš internato
184-185	Blogas išpūdis apie naują mokyklą ir nenoras ten mokytis		
194-196	Lengvas kitų moksleivių požiūris į mokslus ir nepagarba mokytojams		
196-198	Klasės draugų nesimokymas ir patyčios iš mokytojų		
218-220	Mokymosi motyvacijos nebuvimas dėl kitų moksleivių pamokų nelankymo		
227	Turi ryšių mokykloje		
227	Mokykloje nesimoko merginų, kurios jam yra svarbios		
227-230	Mažai artimų ryšių mokykloje, ypač su nemėgstamo stiliaus vaikais		
230-232	Dėl klasės vaikinių bendravimo būdo, santykiai su jais labai silpni		
232	Mokykloje daugiausia bendrauja su savais draugais		
232-234	Savų draugų ratas		
235-236	Formalūs santykiai su klasės draugais		

236-237	Bendravimo skirtingumas		
237-238	Išmoktas bendravimas būdas ir nemokėjimas bendrauti su kitais		
240-241	Bendrumų su klasės vaikinais nebuvimas		
242-244	Bendravimo temų su klasės draugais nebuvimas, ko išeitis – merginos mokykloje		
246-255	Sunki pirmojo darbo patirtis, siekiant įsigyti trokštamą daiktą	Lengvas, tačiau pelningas darbas – kaip galimybė patenkintis savo poreikius	
257-261	Mažai pelningas, bet ne itin sunkus pirmasis darbas		
261-	Gerai apmokamas darbas valymo firmoje		
262-265	Darbas – kaip išsigelbėjimas, išleidus visus turėtus pinigus stovyklai		
265-271	Pelningas ir nereikalaujantis daug pastangų darbas		
271-272	Šiuo metu norima gero darbo		
272-274	Uždarbiaujama, pagelbstint pažįstamiems		
276-277	Nutrūkę ryšiai su buvusiais bendradarbiais		
277-283	Pasitikėjimas leidžiant pavairuoti mašiną – gerų santykių ženklas		
283-284	Nutrūkę ryšiai su valymo firma		
557-559	Prioritetas darbui – geras kolektyvas		
32-33	Pažįstami – žmonės galintys padėti, kai neturi pinigų		Vienodo likimo draugai. Draugų parama ir linksmybės kartu.
33	Gerai bendravimo įgūdžiai, kuriuos paveldėjo iš mamos		
59	Išskirtinis jo bendravimo būdas		
145-146	Draugai – kaip galimybė gauti gyvenamą vietą		
169-172	Bendravime prioritetas skiriamas draugams		
286	Nesuprantama, apie kokius draugus pasakoti		
288	Turi keletą draugų		
288-289	Respondentui neaiškus draugų svarbos jo gyvenime kriterijus		
289-293	Draugystė svarbi dėl kartu leidžiamo laisvalaikio ir galimybės išsipasakoti		
293-294	Draugai – tokie patys kaip ir jis pats		
294-	Linksmybės kartu su draugais		

295		
295-300	Vieno likimo draugai: bendros baimės dėl ateities, panašios svajonės	
300-304	Draugystė – tai bendravimas ir linksmybės kartu	
306-307	Svarbiausi draugai	
309	Abejonė pasitikėti netgi svarbiausiais savo draugais	
309-313	Artimiausi draugai: neišskiriama draugų trijulė, leidžiant laisvalaikį kartu	
326	Išvaizda panašus draugas	
326-330	Žeidžiantis moralizavimas dėl jo elgesio	
320-337	Jo ir Kosto būdo, interesų ir laisvalaikio praleidimo skirtingumas	
337-338	Draugas nepatinka, nes nepadedą išsisukt iš keblios padėties	
338-341	Kosto taupumo vertinimas ir savęs teisinimas	
341-342	Draugo priekaištai dėl išlaidumo	
342-343	Jaučiasi atstumiamas draugo	
343-347	Žinojimas apie kitokį Kosto gyvenimo būdą ir tikėjimasis, kad dviese bus lengviau gyventi	
348-351	Nemalonūs draugo priekaištai dėl tavrkymosi ir savęs teisinimas	
353-360	Vertinamas draugas už gerą tarpusavio santykį ir dosnumą	
364-373	Nepatinka, kai atskleidžiami jo neigiami būdo bruožai	
376-377	Neturės rimtesnių ryšių su merginomis iki dvidešimt penkerių	Nepatirto artumo ir saugumo ieškojimas santykiuose su merginomis, vaikai kaip galimybė realizuoti nepatirtą tėvų rūpestį Laikinas artimų ryšių vengimas po skausmingo išsiskyrimo.
377-378	Pirmasis nusivylimas lemia nenorą turėti rimtų santykių	
379-381	Ryšys su mergina kompensuoja ryšių su tėvais trūkumą	
382	Greitas prisirišimas prie merginos	
382-389	Skausmingi išgyvenimai po išsiskyrimo užkirto norą kitiems artimiems santykiams	
389	Sunku paaiškinti jausmus, susijusius su nusivylimu santykiais su mergina	
389-391	Nepastovūs ir jam nereikšmingi santykiai su merginomis	
393-396	Nenoras turėti rimtų santykių su merginomis dėl patirto skausmingo išsiskyrimo	

396-397	Dėl gebėjimo greitai pisirišti tiki, kad ateityje turės artimus santykius	
399-401	Neturi jokių planų tolimesniai ateičiai	
399	Neturi jokių planų dėl šeimos sukūrimo	
401-402	Mergina – kaip galimybė turėti kur gyventi	
402-406	Žinojimas, kad rūpinsis savo vaikais, nes pats to rūpesčio nepatyrė	
4	Nežinoma gimimo data	Sudėtingi ir mažai artimi santykiai su mama. Miręs nepažintas tėvas.
4	Mažai pažįstami tėvai	
4-5	Gyvenimo pradžia – paliekamas globos namuose	
33-35	Lankymasis mamos namuose	
145	Nėra galimybės gyventi pas mamą	
379	Sunku kalbėti apie vaikusytės nuoskaudas, susijusias su tėvais	
378-379	Ryšio su tėvais trūkumas vaikystėje	
406	Sunku kalbėti apie šeimą	
410	Miręs ir nepažintas tėvas	
410-411	Dėl sudėtingų tarpusavio santykių su mama mažai abu bendrauja	
422	Nepažintas tėvas	
422-423	Motinos siekis bendrauti su sūnumi	
423-425	Neaiškios aplinkybės, kodėl mama jį paliko	
425-428	Neturi bendrumų su mama, tačiau lanko ją iš pareigos	
439-445	Dovanomis vertinami santykiai, artumo ir tradicijų trūkumas	
445-449	Besikeičiantys mamos norai	
449-454	Dėl apgaulingo mamos bendravimo būdo sunku nuspėti jos elgesį	
454-455	Įkyrus mamos siekis bendrauti su sūnumi	
457-459	Reto ir silpno ryšio su mama priežastis – bendrumo tarp jų trūkumas	
464-468	Mamos bandymas turėti jį šalia savęs	
468-474	Jam nepažįstami mamai svarbūs žmonės	
476-482	Retėjantys mamos apsilankymai internete, lauktuvių troškimas ir išgyvenamas nepatogumo jausmas	

550-552	Neturi galimybės apsigyventi pas mamą		
412-415	Praeityje turėti ryšiai su dėde ir teta	Teigiami, tačiau nutrūkę ryšiai su dėdės šeima, nostalgija artimam ryšiui su močiute ir mažai pažįstama giminė.	
415-417	Pozityvi giminaičių įtaka atsisakant blogų įpročių		
417-422	Trumpalaikiai praeities ryšiai su giminėmis, nutrūkę dėl nepritapimo ir savęs kaip svetimo įsivaizdavimo		
428-431	Nenoras turėti ryšių su giminėmis, ji pažįstama tik iš jam nereikšmingų mamos pasakojimų		
433-435	Galimybių bendrauti atmetimas ir abejonė dėdės noru palaikyti ryšį		
435-436	Jautimasis svetimu dėdės šeimoje		
484-488	Plati, tačiau visiškai nepažįstama giminė, vienintelis palaikomas ryšys – tik su mama		
459-461	Gulinti ligos patale sena močiutė		
461-464	Vaikystės istorija močiutės lūpomis - artimo ryšio su močiute prisiminimas		
41-43	Laisvalaikis su draugais vartojant alkoholį, ko pasekoje kartais įsivelia muštynės		Turiningas ir intensyvus laisvalaikis praeityje. Buvusius pomėgius pakeičia buvimas ir linksmybės su draugais.
313-320	Narkotikai suteikia daugiau pasitenkinimo linksminantis		
320-324	Palengvinantis bendravimą alkoholis		
491-499	Turtingas laisvalaikis pirmais mokymosi metais: krepšinis su draugais ir NVO x, breikas, mergina, draugai		
502-503	Darbas atima daug laiko, todėl dirbant gali nutrūkti ryšiai su draugais		
503-504	Visą laisvą laiką skiria buvimui su draugais		
506-509	Laiko leidimas nieko ypatingo neveikiant		
509-521	Intensyvus ir įvairus užimtumas praeityje bei dingęs domėjimasis buvusiais pomėgiais		
521-522	Išėjus iš internato, sumažėja galimybės laisvalaikiui		
522-528	Dar vieno laisvalaikio užsiėmimo netekimas, nutrūkus ryšiui su draugais		
528-537	Buęs, tačiau darbar dingęs domėjimasis šokiais		
539	Galimybė toliau lankyti šokius		
539-543	Dėl savo našlaičio padėties ir gero bendravimo būdo daug kas būdavo nemokama		

559-565	Per linksmybes kuriami ryšiai su draugais	
579-582	Savo dabartinio gyvenimo pateisinimas	
146-147	Planai ateičiai: rasti darbą ir gyvenamą vietą	Nenusisekusio gyvenimo baimė: sėkmingos ateities sąlygos – darbo ir gyvenamosios vietos turėjimas.
407-408	Turi tik netolimos ateities planų, kurie siejami tik su savimi	
408	Netikėjimas į Dievą	
545-546	Jokių aiškių ateities planų neturėjimas, noras turėti vietą gyventi	
546-547	Valkatos ateities baimė	
547-548	Nerimas dėl gyvenamos vietos neturėjimo	
549-550	Vizijos turėti artimą žmogų, pas kurį galėtų gyventi	
552-553	Galimybė kartu su kitais draugais nuomotis gyvenamą vietą, tačiau jei turės darbą	
553-557	Nedarbo baimė	
565-566	Neturi planų po mokyklos baigimo	
568-571	Gero gyvenimo galimybė, jei turės gyvenamą vietą, priešingu atveju – gyvenimo nesėkmė	
573-575	Alkoholizmo, draugų netekties ir nedarbo baimė ateityje	
575-579	Gyvenamosios vietos svarba ateities likimui: šviesios šeimyninės ateities viltis ir nenusisekusio gyvenimo baimė	
586	Teigiamų dalykų jo gyvenime nebuvimas	